

INŠTITUT RS ZA SOCIALNO VARSTVO
SOCIAL PROTECTION INSTITUTE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Prisilne poroke romskih deklic

Končno poročilo

Ljubljana, 30. 11. 2014

Naročnik: **MDDSZ, Direktorat za družino**
Kotnikova28
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri naročniku: Mag. Lea Javornik-Novak

Št. pogodbe: 41023-1/2014

Izvajalec: **Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo**
Tržaška cesta 2
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri izvajalcu: Tamara Narat

Naslov poročila: Prisilne poroke romskih deklic

Avtorice poročila: Tamara Narat, univ. dipl. soc.
Lea Lebar, mag. družb. inf.
Nadja Kovač, univ. dipl. soc.
Mag. Barbara Kobal Tomc, univ. dipl. soc.

Člani delovne skupine: Nevenka Brumen (CSD Ljubljana – Bežigrad)
Natalija Djoković (MOZAIK – društvo otrok)
Leopold Jevšek (CSD Novo mesto)
Violeta Košenina (CSD Maribor)
Katjuša Popović (Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi)
Janja Rošer (Svet Romske skupnosti)
Katja Zabukovec Kerin (Društvo za nenasilno komunikacijo)
Sandra Zemljak (CSD Murska Sobota)

Št. delovnega poročila 22/14

Datum izdaje poročila: 30. 11. 2014

Št. izdaje poročila: 02

Kopije: Skrbnica naloge na MDDSZ (1x tiskana verzija)
Skrbnica pogodbe na MDDSZ (1x tiskana verzija)
Arhiv IRSSV (1x)
Prosti izvodi z dovoljenjem naročnika.

Odgovorna oseba: Mag. Barbara Kobal Tomc, v. d. direktorice IRSSV

ZAHVALA SODELUJOČIM

Za sodelovanje pri nastajanju raziskave »Prisilne poroke romskih deklic« se zahvaljujemo članom delovne skupine, ki je bila ustanovljena za potrebe omenjene naloge (po abecednem vrstnem redu):

- Nevenka Brumen (CSD Ljubljana-Bežigrad),
- Natalija Djoković (MOZAIK – društvo otrok),
- Leopold Jevšek (CSD Novo mesto),
- Violeta Košenina (CSD Maribor),
- Katjuša Popović (Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi),
- Janja Rošar (Svet Romske skupnosti),
- Katja Zabukovec Kerin (Društvo za nenasilno komunikacijo),
- Sandra Zemljak (CSD Murska Sobota).

Še posebej se zahvaljujemo osebam z izkušnjo prisilne poroke, ki so z nami delile svojo zgodbo, saj smo le na ta način lahko pridobili jasen in realen uvid v preučevano tematiko.

Obenem se zahvaljujemo tudi vsem, ki so sodelovali v intervjujih. To so: Jasmina Ahmetaj (Terne Roma – Mladi Romi), Sandi Čurin (Ministrstvo za notranje zadeve), Vesna Leskošek (Fakulteta za socialno delo), Brane Novak (Poličijska Akademija Tacen), Jernej Zupančič (Filozofska fakulteta), Lili Zupančič (Romi gredo naprej).

Seznam pogosto uporabljenih kratic in okrajšav

CSD	Center za socialno delo
EUR	Evro
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
NVO	Nevladne organizacije
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad RS

Uporabljeni izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

Besedilo ni lektorirano.

KAZALO

UVOD	7
1 METODOLOGIJA.....	8
2 ROMI V SLOVENIJI	11
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA NALOGE	14
3.1 Oprelitev terminologije in temeljnih pojmov	14
3.2 Teoretski vidiki preučevanja prisilnih porok	16
3.2.1 Feministične teorije nasilja v družini	17
3.2.2 Druge sociološke teorije o nasilju v družini	18
4 RAZLIKE V OBLIKAH POROČANJA MED POSAMEZNIMI SKUPINAMI ROMOV	21
4.1 Dolenjski Romi	21
4.2 Prekmurski Romi	23
4.3 Priseljeni Romi	23
5 PRISILNE POROKE KOT OBLIKA NASILJA	27
5.1 Prisilne poroke med priseljenimi Romi	27
5.1.1 Vloga dote oziroma kupnine	30
6 OCENA RAZSEŽNOSTI POJAVA PRISILNIH POROK ROMSKIH DEKLIC V SLOVENIJI	35
6.1 Ocena števila Romov v Sloveniji	35
6.2 Ocena razsežnosti prisilnih porok romskih otrok v Sloveniji.....	37
6.2.1 Podatki za romske otroke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili v Slovenijo ali tujino	37
6.2.2 Podatki za romske otroke, ki so se v Slovenijo zaradi poroke priselili iz drugih držav..	40
6.3 Ocena razsežnosti otroških porok v Sloveniji	41
6.4 Odnos institucij do problematike prisilnih porok in identifikacija posledic, ki jih imajo takšne oblike poročanja na otroke	43
7 ZAKLJUČEK IN PREDLOGI	45
8 LITERATURA.....	54
9 PRILOGA	58

KAZALO PREGLEDNIC

<i>Preglednica 2.1: Število Romov v Sloveniji (podatki CSD) .....</i>	<i>11</i>
<i>Preglednica 3.1: Razlikovanje med prisilno in dogovorjeno poroko.....</i>	<i>14</i>
<i>Preglednica 6.1: Število prisilnih porok otrok iz Slovenije glede na spol (podatki CSD in drugih organizacij) .....</i>	<i>38</i>
<i>Preglednica 6.2: Število prisilnih porok otrok iz tujine, ki se priselijo v Slovenijo glede na spol (podatki CSD in druge organizacije).....</i>	<i>40</i>
<i>Preglednica 6.3: Število otroških porok v Sloveniji v zadnjih petih letih (podatki CSD, drugih organizacij, šol).....</i>	<i>41</i>

KAZALO SLIK

<i>Slika 6.1: Število Romov po statističnih regijah (podatki CSD) .....</i>	<i>36</i>
<i>Slika 6.2: Število šolajočih se romskih otrok po statističnih regijah (podatki CSD) .....</i>	<i>37</i>
<i>Slika 6.3: Števila otroških in prisilnih porok po statističnih regijah (podatki CSD) .....</i>	<i>42</i>

KAZALO SHEM

<i>Shema 3.1: Sociološke perspektive nasilja v družini .....</i>	<i>19</i>
--	-----------

POVZETEK

Naloga obravnava problematiko prisilnih oblik poročanja med romskimi otroki. Odbor za otrokove pravice namreč ugotavlja, da so romske deklice pogosto izpostavljene spolnemu nasilju in izkoriščanju družinskih članov, da pristojne institucije neustrezno naslavljajo izpostavljen problem ter da ni na voljo ustreznih programov za pomoč otrokom žrtvam spolnega nasilja. Z namenom, da bi ugotovili, kako razširjena je praksa prisilnega poročanja med Romi pri nas, kaj so poglobilni razlogi za obstoj tovrstnih poročnih praks in kakšne posledice ima to za otroke, smo na naslove vseh CSD, NVO in drugih organizacij, ki delujejo na tem področju, in na naslove osnovnih ter srednjih šol poslali anketni vprašalnik. Opravili smo poglobljene intervjuje s strokovnjaki, ki jih ta tematika posredno ali neposredno zadeva, kot tudi s sami žrtvami, ki so imele izkušnjo prisilne poroke. Ugotavljamo, da je obseg otroških in prisilnih porok pri nas vse prej kot zanemarljiv, pri čemer motivi za prisilne poroke v prvi vrsti izhajajo iz patriarhalne družbene ureditve in se institucionalizirajo skozi družbene in kulturne norme. Prisilne poroke tako razumemo kot tradicionalistično in patriarhalno interpretacijo določene kulture. Lahko pa je interes prisilnih porok tudi v zaslužku in izkoriščanju, zaradi česar je treba pojav prisilnih porok razumeti tudi z vidika socialno-ekonomskih neenakosti. Posledice, ki jih mladoletne poroke pustijo na otrocih so vidne v predčasni prekinitvi šolanja, zgodnji nosečnosti in ostajanju žensk v zasebni sferi. Rešitve in predloge, na kakšne način nasloviti škodljive prakse poročanja, katerim do sedaj še ni bilo posvečene potrebne pozornosti, navajamo v zaključnem delu naloge.

Ključne besede: otrok, Romi, prisilna poroka.

ABSTRACT

The subject of this paper is the issue of forced marriages among Roma children. The Committee for Child Rights assesses that Roma girls are often subjected to sexual violence and exploitation by family members, that competent authorities are inadequately naming the exposed problem, and that adequate programs to help children who are victims of sexual violence are not available. Our intention was to assess the extent of the practice of forced marriages among Roma children in Slovenia, find the main reasons for the existence of these type of marriage practices and the consequences they hold for the children. In order to obtain these data questionnaires were sent to the addresses of all Social Work Centres, non-governmental organisations, other organisations that operate in this field, and also to primary and secondary schools. We also conducted in-depth interviews with experts who are directly or indirectly affected by this topic and with the victims that had lived through the experience of forced marriage. We established that the scope of child and forced marriages in Slovenia is all but negligible, whereby the motives for forced marriages primarily arise from the patriarchal social order and are institutionalised through social and cultural norms. Forced marriages are thereby understood as the traditional and patriarchal interpretation of a certain culture. The interest for forced marriages can also lie in profit and exploitation, due to which forced marriages can also be understood from the point of view of social-economic inequalities. The consequences which leave permanent marks on the children are visible in the form of early dropouts from school, early pregnancies and women being left behind in the private sphere. The solutions and suggestions for addressing these harmful marital practices which so far have not received proper attention are presented at the final part of this paper.

Key words: child, Roma, forced marriage.

UVOD

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju MDDSZ) je na podlagi priporočil Odbora za otrokove pravice¹ Inštitutu RS za socialno varstvo (v nadaljevanju IRSSV) v okviru njegovih redih nalog iz plana dela za leto 2014 naložilo izdelavo raziskave o prisilnih porokah romskih deklic.

Namen naloge je določiti obseg prezgodnjih in prisilnih porok romskih deklic (ter tudi dečkov), ugotoviti poglobitve vzroke za to ter posledice, ki jih puščajo tovrstne poročne prakse, s katerimi se soočajo otroci, žrtve prisilnih porok, s ciljem pripraviti predloge in priporočila državi za sistemske rešitve, ki bi pripomogle k odpravi prisilnih porok pri nas.

Pri raziskovanju so nas tako vodila naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako razširjen je pojav prisilnih porok romskih deklic pri nas?
- Kateri dejavniki pogojujejo tovrstne poročne prakse?
- Na kakšen način se posledice prisilnih porok odražajo pri osebah s to izkušnjo?

Pričujoče poročilo je sestavljeno iz 6 temeljnih poglavij: poleg uvoda in metodologije (1) v teoretskem delu na kratko predstavimo položaj Romov v Sloveniji (2) ter teoretična izhodišča naloge (3). V empiričnem delu na podlagi ugotovitev iz intervjujev, ki smo jih opravili s strokovnjaki, ki se pri svojem delu posredno ali neposredno srečujejo z Romi, ter z osebami, ki so imele izkušnjo prisilne poroke, opišemo prisilne poroke kot obliko nasilja (4). Nadalje s pomočjo podatkov, pridobljenih z anketnimi vprašalniki, ki smo jih naslovili na CSD, NVO in druge organizacije ter osnovne in srednje šole, pokažemo na razsežnost pojava prisilnih porok romskih deklic pri nas (5). V sklepnem poglavju zaključimo s povzetkom ključnih ugotovitev, seznamom predlogov in priporočil, namenjenim političnim odločevalcem (6).

Gre za prvo tovrstno raziskavo pri nas. Obstajajo sicer študije, ki se romskih praks poročanja dotaknejo v svojih analizah, vendar podrobnejša obravnava te tematike ni njihov osrednji namen (npr. Hrženjak idr. 2008). Nastala naloga tako odkriva vpogled v specifične poročne praks pri Romih, obenem pa pokaže na potrebo po nadaljnjem in poglobljenem raziskovanju tega področja.

---

¹ Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije, ki jih je odbor sprejel na svojem triinšestdesetem zasedanju (27. maj–14. junij 2013).

1 METODOLOGIJA

Romi v Sloveniji predstavljajo razmeroma nevidno družbeno skupino, o kateri sistematično ne zbiramo podatkov. Za potrebe izvedbe kvantitativne študije vzorčni okvir preučevane ciljne skupine ni na voljo, naslanjamo se lahko le na ocene. Naš prvotni raziskovalni cilj je bil ugotoviti razsežnost pojava prisilnih porok, vendar zaradi navedenih omejitev ter zaradi dejstva, da raziskujemo občutljive teme, o katerih se Romi neradi opredeljujejo, klasična reprezentativna študija v tem oziru ni bila mogoča, niti ne bi zadostovala drugemu raziskovalnemu cilju, namreč identificirati posledice tovrstnih poročnih praks. Da bi raziskovalna naloga čim bolj celovito predstavljala obravnavan problem, smo tako uporabili triangulacijski raziskovalni načrt, torej smo vključili kvalitativne in kvantitativne metode raziskovanja.

Teoretičnemu delu, kjer povzemamo zakonodajo in drugo relevantno literaturo ter kjer koncept prisilnih porok kritično umeščamo, sledi empirični del. Empirični del je sestavljen iz treh faz raziskovanja. V prvi fazi smo z namenom ugotavljanja razširjenosti problematike prisilnih porok in njenih posledic pripravili troje različnih vprašalnikov, in sicer za CSD, druge organizacije in šole. V drugi in tretji fazi pa smo za osvetlitev problematike izvedli polstrukturirane intervjuje najprej s strokovnjaki, ki se s problematiko prisilnih porok srečujejo pri svojem delu, nato pa še z deklicami z izkušnjo romske poroke. V nadaljevanju vsako od navedenih faz raziskovanja kratko opisujemo.

1. faza: Izvedba anketiranja

V prvi, kvantitativni fazi, katere namen je bil predvsem ugotoviti razširjenost problematike prisilnih porok, smo na temeljih teoretičnih izhodišč in v sodelovanju z delovno skupino pripravili tri različne anketne vprašalnike²:

- vprašalnik za CSD;
- vprašalnik za druge organizacije, ki se pri svojem delu (lahko) srečujejo s problematiko prisilnih porok, pri čemer smo vključili zelo širok nabor deležnikov (npr. materske domove, varne hiše, organizacije s področja nasilja nad ženskami, nasilja v družini, trgovine z ljudmi, romska društva idr.)
- vprašalnik za vse osnovne šole, osnovne šole za otroke s posebnimi potrebami in srednje šole v Sloveniji.

Vprašalnike smo poslali 62 CSD, 39 drugim izbranim organizacijam, 450 osnovnim šolam, 28 osnovnim šolam za otroke s posebnimi potrebami in 178 srednjim šolam.

Primorani smo se bili poslužiti navedenih virov podatkov, ker do informacij policije, sodstva, tožilstva (npr. o številu kazenskih ovadb podanih s strani policije, izvedene preiskave s strani tožilstva, število obsodb, izrečeni ukrepi zoper storilce kaznivih dejanj) nismo mogli dostopati, saj je, prvič, le redkokatera prijava o prisilnih porokah podana na policijo in posledično pravna praksa na tem področju še ni dobro razvita in, drugič, tudi če bi bili ti podatki na voljo, jih zaradi varstva osebnih podatkov pristojne institucije ne vodijo glede na etnično pripadnost. Zaradi izpostavljenega smo se odločili, da o razsežnosti problema povprašamo organizacije in institucije, ki se pri svojem delu srečujejo z Romi in zatorej predstavljajo relevanten vir informacij. Ker pa tudi te akterji pojava prisilnih porok romskih deklic ne spremljajo in ne beležijo sistematično³, je treba dobljene podatke razumeti bolj kot ocene in kot dobro podlago za nadaljnja raziskovanja na tem področju.

---

² Glej Prilogo 1.

³ Iz tega razloga predstavnikov CSD nismo mogli zaprositi za podatek o številu odvzemov romskih otrok zaradi prisilnih porok; CSD nam omenjene informacije namreč ne morejo podati, saj primerov ne vodijo po etnični pripadnosti, hkrati pa prisilne poroke niso z zakonom prepovedane in zato za tovrstno ukrepanje nimajo zakonskih podlag.

Vprašalnika za CSD in druge organizacije

Vprašalnika za CSD in druge organizacije sta bila sestavljena iz štirih glavnih sklopov vprašanj. V prvem delu vprašalnika smo ugotavljali razsežnost problematike prisilnih romskih porok na območju delovanja posamezne organizacije, ločili pa smo romske otroke, ki živijo v Sloveniji in so se po poroki preselili v družino, ki živi bodisi v Sloveniji bodisi v tujini (prvi sklop vprašanj) in tiste, ki so se v Slovenijo priselili šele po poroki (drugi sklop vprašanj). Pri tem smo pridobili dva podatka: a) število zabeleženih primerov v letu 2013 in b) oceno števila prisilnih porok v zadnjih petih letih. V tretjem sklopu vprašanj smo o navedenih porokah želeli pridobiti čim več informacij (npr. informacije o starosti otrok, o plačilu dote/kupnine ipd.), na koncu pa so, predvsem preko odprtih odgovorov, organizacije predstavile svoj pogled na problematiko prisilnih porok ter načine, kako se z njo soočajo (četrti sklop vprašanj).

V vprašalnik smo zaradi jasnosti vključili tudi definicije *prisilnih porok*, *romskih porok* in definicijo *otroka*. Da bi bili podatki čim natančnejši, smo zaposlene prosili, naj se pri izpolnjevanju vprašalnika posvetujejo tudi s sodelavci in sodelavkami, ki bi lahko o proučevani problematiki imeli kakršnekoli informacije. Pridobljene podatke smo po prejemu tudi pregledali glede morebitnih neskladij pri poročanju, organizacije pa ponovno prosili za pojasnila.

Opozoriti moramo, da predvsem podatki na petletni ravni niso reprezentativni, saj niso zbrani sistematično niti niso zabeleženi, gre namreč za ocene strokovnih delavk CSD oziroma drugih organizacij.

Vprašalnik za šole

Ker so romski otroci večinoma vključeni v obvezno osnovno šolanje, nekateri pa se vpišejo tudi naprej v srednje šole, so zato šole dragocen vir informacij o prisilnih porokah. Velja namreč, da romski otroci, predvsem deklice, po poroki pogosto opustijo šolanje, šole pa so v tovrstnih situacijah dolžne intervenirati. Šole smo v povezavi s tem prosili, da se v vprašalniku osredotočijo na romske deklice in dečke, ki so prenehali hoditi v šolo zaradi poroke oziroma so kljub poroki (o kateri je bila šola obveščena) pouk še vedno obiskovali. V vprašalniku smo pridobili tudi informacijo o številu romskih učencev v šoli, vendar pa je le-ta zelo nenatančna, saj vse šole niso odgovorile na vprašalnik.

Za boljše razumevanje smo v vprašalniku navedli definiciji *poroke* in *otroka* kot ju obravnavamo v tem poročilu. Podatke smo zbirali na enoletni ravni (šolsko leto 2012/2013) in na petletni ravni. Tudi v tem primeru velja, da moramo tako pridobljene podatke, razumeti zgolj kot oceno stanja, saj šole tovrstnih primerov sistematično ne beležijo. Podatke smo po prejemu pregledali, šole pa v primerih morebitnih neskladij prosili za dodatna pojasnila.

Vprašalnike smo vsem izbranim organizacijam poslali konec februarja 2014. CSD in drugim organizacijam smo vprašalnike poslali v wordu po elektronski pošti, šolam pa smo po elektronski pošti poslali dopis z vabilom in povezavo do spletne ankete. Po poslanem vabilu smo vsem vključenim poslali še dva opomnika po elektronski pošti, CSD in druge organizacije pa smo k izpolnjevanju še trikrat pozvali po telefonu. Z zbiranjem anketnih podatkov smo zaključili 9. aprila 2014. Na našo prošnjo so se odzvali vsi CSD, vendar pa jih je 32 (51,6 %) navedlo, da na ozemlju, ki ga kot center pokrivajo, Romi ne živijo, zato vprašalnika v celoti niso izpolnjevali. Vprašalnik so izpolnile naslednje druge organizacije: Romsko društvo Romano Anglunipe Bodočnost – Maribor, Društvo za prostovoljno in preventivno delo Novo mesto, Društvo Mozaik - društvo otrok, Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, Zavod EMMA – Center za pomoč žrtvam nasilja Krško, Društvo tvoj telefon, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Koper, Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja Varna hiša Gorenjske - Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja Gorenjske, Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj - Varna hiša Novo mesto, Društvo Regionalna varna hiša Celje – Varna hiša, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja -

Zatočišče za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo - Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo ženska svetovalnica Ljubljana - Krizni center Ženske svetovalnice, Društvo varnega zavetja Pomurje - Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo Regionalne varne hiše – Velenje, Društvo Regionalne varne hiše - Slovenj Gradec.

Pridobili smo tudi podatke 54,4 % osnovnih šol oziroma osnovnih šol za otroke s posebnimi potrebami ter 44,9 % srednjih šol.

2. faza: Intervjuji s strokovnjaki

V aprilu in maju 2014 smo izvedli sedem intervjujev s strokovnjaki, ki se profesionalno vsaj posredno ukvarjajo s problematiko prisilnih porok. Obsežna študija o prisilnih porokah v Sloveniji namreč ne obstaja, viri o tem pa so redki (npr. Weber 2012), zato so informacije s terena nujne za osvetlitev raziskovalnega problema. Pri tem smo uporabili metodo polstrukturiranega intervjuja, ki sodi med metode kvalitativnega znanstvenega raziskovanja oziroma med metode spraševanja. Pri tej obliki intervjuja vprašalnik ni povsem strukturiran, med izvedbo intervjuja se opiramo na določene oporne točke, ki nam služijo kot vodilo.

Intervjuji so trajali med eno in dvema urama, intervjuvance pa smo v splošnem spraševali o njihovih pogledih in izkušnjah s problematiko prisilnih porok, vprašanja pa smo prilagodili glede na strokovno področje, ki ga pokrivajo. Pri poteku intervjuvanja sta sodelovali dve raziskovalki, pri čemer je ena od obeh vodila zapisnik. Intervjuje smo snemali z diktafonom, zvočni posnetek smo tudi transkribirali. V primerih nejasnosti smo sogovornike ponovno kontaktirali in jih prosili za dopolnitve in pojasnila.

V intervjujih so sodelovali: Jasmina Ahmetaj (Terne Roma – Mladi Romi), Sandi Čurin (Ministrstvo za notranje zadeve), Vesna Leskošek (Fakulteta za socialno delo), Brane Novak (Polijska Akademija Tacen), Jernej Zupančič (Filozofska fakulteta) in Lili Zupančič (Romi gredo naprej). V nadaljevanju v besedilu se s priimki sklicujemo na njihove citate.

3. faza: Intervjuji z deklicami z izkušnjo romske poroke

Intervjuje z deklicami z izkušnjo romske poroke smo izvedli v juniju in juliju 2014. Tudi pri tem sklopu intervjujev smo se poslužili metode polstrukturiranega intervjuja, torej so vprašanja sledila pripravljene predlogi, vendar pa so bila v primerjavi z intervjuji s strokovnjaki manj strukturirana in intervjuvanke so imele pri pogovoru bolj proste roke, predvsem v primerih, ko smo opazili, da intervjuvanka na naša vprašanja težko odgovarja oziroma jim težje sledi, ali pa je bila tema pogovora zanjo preveč občutljiva.

Izvedli smo sedem intervjujev z deklicami z izkušnjo romske poroke; dve deklici iz štajerske regije, tri iz dolenske, dve pa sta bili v Slovenijo priseljeni zaradi poroke. Kontakte deklic smo dobili preko nevladnih organizacij in CSD, v enem primeru nam je kontakt posredovala tudi šola. Intervjuji so trajali med eno in tremi urami, v povprečju dve uri. Pri izvedbi intervjuja sta sodelovali dve raziskovalki, pri čemer je ena od obeh vodila zapisnik. Pred začetkom intervjuvanja smo predstavili cilje naloge in financerja, obenem smo sodelujoče tudi vprašali, ali smemo naš pogovor izključno za namene pričujočega poročila tudi posneti. Večina deklic je našo prošnjo zavrnila, zato smo pri le-teh vodili zelo podroben zapisnik. Pri dveh deklicah smo pogovor transkribirali.

Pri pripovedovanju svojih zgodb seveda posegamo v intimna življenja intervjuvanih deklic in zaradi zagotavljanja anonimnosti pravih imen in priimkov deklic v poročilu ne navajamo. Imena deklic smo spremenili, in sicer se v poročilu pojavljajo kot Katja, Marina, Maja, Ana, Zoja, Amina in Nina.

2 ROMI V SLOVENIJI

Namen pričujočega poglavja je na kratko opisati romsko populacijo v Sloveniji, saj je poznavanje socio-demografskih značilnosti posameznih skupin Romov nujno za lažje razumevanje problematike prisilnih porok.

Natančnega števila pripadnikov romske skupnosti v Sloveniji ne moremo podati. Približno sliko nam prikazujejo podatki popisa prebivalstva iz leta 2002⁴, vendar pa so ti podatki pomanjkljivi. V skladu z Ustavo RS in z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov se namreč nihče ni dolžan opredeljevati v narodnostnem ali etničnem smislu, prevladujoči negativni predstavi večine pa se Romi na individualni ravni pogosto izognejo z etnično mimikrijo⁵ (Klopčič 2004). Nekaterih Romov uradna statistika tudi ne doseže.

Po podatkih popisa iz leta 2002 je v Sloveniji 3.246 Romov, največ iz Jugovzhodne Slovenije (1.074) in Pomurja (989). Občine z najvišjim številom uradno opredeljenih Romov so Maribor (613), Novo mesto (562), Murska Sobota (439), Ljubljana (218), Puconci (137), Kočevje (127), Šentjernej (98) in Metlika (90). Romski jezik je kot materni jezik navedlo 3.834 oseb. Število oseb, ki so se ob popisu prebivalstva opredelili za Rome, narašča; podatki popisa iz leta 1991 kažejo, da se je za Rome opredelilo 2.259 prebivalcev, kar je približno 30 % manj kot leta 2002. Porast priseljenih Romov lahko povežemo z vojno na področju Hrvaške ter Bosne in Hercegovine in etničnih konfliktov na Kosovem in v Makedoniji (Urh 2009, 82).

Podatki drugih virov kažejo, da je Romov v Sloveniji vsaj dvakrat toliko, kot se jih je opredelilo v popisu. Zveza Romov Slovenije tako navaja podatek, da naj bi v Sloveniji živelo med 7.000 do 10.000 Romov (Horvat Muc v Urh 2009). Po ocenah centrov za socialno delo (v nadaljevanju CSD), ki jih je zbrala Urh (2009), naj bi v Sloveniji živelo 10.743 Romov in Rominj, pri čemer podatek za Ljubljano ni bil dostopen. Po teh podatkih naj bi največ Romov živelo v Murski Soboti (3.500) in v Mariboru (3.000) (glej Preglednico 2.1).

Preglednica 2.1: Število Romov v Sloveniji (podatki CSD)

Krajevna pristojnost CSD	Število Romov
Murska Sobota	3.500
Maribor	3.000
Novo mesto	1.250
Črnomelj	707
Kočevje	505
Lendava	449
Krško	350
Trebnje	300
Metlika	285
Grosuplje	210
Ribnica	126
Brežice	61
Ljubljana	Ni podatka
Skupaj	10.743

Vir: Urh (2009)

⁴ Podatki popisa iz leta 2011 niso na voljo; na Statističnem uradu Republike Slovenije so nam pojasnili, da je bil v letu 2011 prvič registrski popis prebivalstva, pri katerem pa niso zbirali podatkov na terenu, temveč so povezali obstoječe statistične in administrativne podatkovne zbirke, ki se sicer uporabljajo pri večini statističnih raziskovanj. Narodna pripadnost ni bila vsebina popisa 2011, ker ti podatki v uporabljenih administrativnih virih niso na voljo za celotno prebivalstvo (e-mail korespondenca z avtorjem).

⁵ Npr. Muršič (2012, 67) navaja, da so se Romi, priseljeni iz Kosova, v Mariboru opredeljevali za Albance, da so lažje dobili zaposlitev.

Romi v Sloveniji živijo v deprivilegiranem položaju, kar se kaže tako v odnosu do večinskega prebivalstva, do razlik in družbenih neenakosti pa prihaja tudi znotraj lastne skupnosti. Za Rome je v primerjavi z večinskim prebivalstvom značilna višja nataliteta in krajša življenjska doba. Podatki o izobrazbi Romov kažejo nizko izobrazbeno strukturo, saj več kot 65 % (60 % moških in 70 % žensk) nima končane osnovne šole (Klopčič 2004). Ob popisu leta 2002 je bila večina Romov brezposelnih (85 %).

Romi so heterogena prebivalstvena skupina. V Sloveniji v grobem ločimo štiri skupine Romov, nekatere so se na slovenskih tleh začele naseljevati že v 15. stoletju. Raziskave kažejo, da je naselitev Romov potekala po treh poteh: predniki **prekmurskih Romov** so k nam prišli preko madžarskega ozemlja, predniki **dolenjskih Romov** iz Hrvaške, manjše skupine **Sintov**, ki živijo na Gorenjskem, pa so se tja preselile prek današnje Avstrije in so se v Sloveniji večinoma že povsem asimilirali. Kljub temu da gre za nomadsko prebivalstvo, danes lahko govorimo o zakroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju (Urad vlade RS za narodnosti). Pogosto se odpirajo vprašanja o razlikah med posameznimi deli romske skupnosti, ki so po podatkih popisa prebivalstva (2002) jasne (Klopčič 2007). Med Romi na Dolenjskem, v Posavju in Beli krajini izstopa izrazito nizka izobrazbena struktura in visoko število nepismenih oseb ali oseb brez dokončane osnovne šole. V preteklosti so dolenjski Romi delali kot drobilci kamenja ali kot vzdrževalci cest, danes pa je večina tradicionalnih poklicev izumrla, zahteve trga dela pa so vedno višje (Klopčič 2007, 141). V projektu »Poklicno informiranje in svetovanje za Rome« je bila izvedena obsežnejša raziskava o izobraževalnih in poklicnih interesih Romov na območju Dolenjske, Bele krajine, Posavja, Kočevskega in Grosupeljskega. Raziskava, ki je bila opravljena na vzorcu 774 Romov med 15 in 45 letom starosti, je pokazala, da je med intervjuvanci kar 80 % oseb z nedokončano osnovno šolo, čez 90 % jih je bilo brezposelnih (Horvat Muc 2011, 109). Slika je nekoliko pozitivnejša pri Romih iz Prekmurja, kjer je tudi najvišje število upokojujencev, kar potrjuje domnevo, da so se tudi v polpretekli zgodovini uspešneje zaposlovali. Prekmurski Romi, predvsem tisti iz Goriškega, se pogosto poslužujejo priložnostnih del v Avstriji, opravljajo pa predvsem dela v kmetijstvu in gradbeništvu (Klopčič 2007, 141). Vendar pa Sardeličeva (2010) opozarja, da se, kljub temu da pogosto naletimo na trditev, 'da je biti Rom v Prekmurju veliko bolje kot biti Rom na Dolenjskem', tudi prekmurski Romi stereotipizaciji in zavračanju večinskega prebivalstva ne izognejo, poleg tega pa je življenjska doba tudi tamkajšnjih Romov veliko krajša od življenjske dobe večinskega prebivalstva. Razlike med Romi obstajajo tudi znotraj posamezne regije; Petraš in Rošar (2010) npr. ugotavljata, da so tudi romska naselja znotraj Pomurja razpršena in različno opremljena. Nekatera naselja in bivališča se v ničemer ne razlikujejo od okoliških, druga pa še vedno nimajo niti osnovnih higienskih pogojev in so improvizirana.

V četrto skupino Romov sodijo **priseljani Romi**, ki na Slovenskem niso tradicionalno poseljeni, pač pa so se sem začeli priseljevati v 60. letih iz republik nekdanje Jugoslavije, večinoma pa živijo v večjih slovenskih mestih (Ljubljana, Maribor, Celje, Velenje in Jesenice). Priseljani Romi so večinoma muslimanske veroizpovedi, redkeje pravoslavne ali krščanske vere, njihov položaj v Sloveniji pa je enak položaju pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije in jim pravnoformalno ne pripadajo ukrepi za zaščito romske etnične skupnosti (Spreizer 2005). Tudi ta skupina Romov se notranje deli, npr. Ahmetaj navaja, da so samo v Mariboru še tri podskupine Romov, predvsem opozarja na razlike med Romi, priseljenimi iz Peči in Kosovske Mitrovice. Muršič (2012, 67) to pojasnjuje z rabo romskega jezika, ki na Kosovu v 50. letih prejšnjega stoletja ni bila dovoljena. Romi, ki so bili kot otroci vključeni v vzgojno-izobraževalni sistem, so bili bolj asimilirani in so govorili albanski jezik. Romi iz Mitrovice pa svojih otrok, ne dečkov ne deklic, niso pošiljali v šole, zato niso bili podvrženi pritisku asimilacije in so bolje ohranili romski jezik (Muršič 2012, 67).

Poleg socialnih in ekonomskih neenakosti romsko družbo zaznamujejo tudi spolne neenakosti. Poročilo Evropskega parlamenta o položaju romskih žensk v EU (2006) kaže na to, da so romske ženske izpostavljene rasni in spolni diskriminaciji, da so v povprečju slabo formalno izobražene, da je prepad v ravni izobrazbe med neromskimi in romskimi ženskami nesprejemljiv (veliko romskih deklic ne zaključijo osnovnošolskega izobraževanja), da so v primerjavi z večinskim prebivalstvom tudi

pogosteje brezposelne, imajo krajšo pričakovano življenjsko dobo, se soočajo z marginalizacijo na področju zdravstva, imajo pogosto neurejene bivalne razmere, izpostavljene pa so tudi številnim zlorabam (npr. trgovini z ljudmi, prisilni sterilizaciji, itd.). Zaradi patriarhalne tradicije tudi pogosto niso svobodne pri temeljnih odločitvah njihovega življenja ter so tako ovirane v njihovi sposobnosti uveljavljanja temeljnih človekovih pravic. Rošer (2010, 107–108) opozarja, da revščina sicer negativno vpliva na celotno romsko družino, najbolj pa je ogroženo zdravje žensk, kar se kaže v tem, da romske ženske umirajo prej kot moški, kar za večinsko populacijo ni značilno. Podatki projekta PHARE (nosilec: Zavod za izobraževanje in kulturo iz Črnomlja), ki je vključeval Rome iz jugovzhodne Slovenije, kažejo, da je delež zaposlenih žensk nižji od deleža zaposlenih moških, da so ženske bolj zadovoljne s svojim položajem in imajo manj težav v šoli (Klopčič 2010, 83).

Ker je romska družina tradicionalno patriarhalna, je vloga ženske omejena večinoma na skrb za družino in gospodinjstvo. Pogosto več generacij živi skupaj, tako da za otroke in starejše skrbi srednja generacija žensk, torej tiste, ki so stare med 17 in 27 let (Hrženjak idr. 2008, 89), običajno so to snahe. Ob poroki te običajno živijo s sinovo razširjeno družino, kjer ima najmlajša snaha najnižji položaj med moževimi sorodniki. Brezpogojno odgovarja tašči in moževim sestram, običajno pa se mora soočiti z najtežjimi hišnimi opravili. Hrženjak idr. ugotavljajo (2008, 89–90), da so prav zaradi potencialnih snah moški potomci ponekod bolj zaželeni kot ženski. Tašče so tiste, ki svoje snahe naučijo navad njihove nove družine oziroma kako biti dobre žene, gospodinje in odgovorne matere. Status snahe se obdrži dokler ta ne postane mati dveh ali treh otrok ali dokler se ne poroči naslednji sin (Rombase 2002). Je pa status romskih žensk v skupnosti videti dvoumen, saj v patriarhalno strukturirani skupnosti niso nepomembne. Ženske so tiste, ki skrbijo za poglobitve življenjske potrebščine, ohranjujejo rod in rodbinske šege in navade. Poseben status ima *phuri daj*, ta naziv v rodbinski skupnosti dobi starejša ženska (babica), ki je izkušena in skrbi za seznanjanje mlajših rodov z romsko tradicijo in navadami (Štrukelj 2004).

Romi torej niso homogena prebivalstvena skupina, pač pa v okviru romske skupnosti obstajajo velike razlike pri načinu življenja, socialnem položaju, življenjskem standardu, veroizpovedi, jeziku, navadah, stopnji integriranosti v družbo itd., vsi ti dejavniki pa, kot bomo videli v nadaljevanju, pomembno določajo vzorce poročanja v romski družbi.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA NALOGE

3.1 Opredelitev terminologije in temeljnih pojmov

Ko govorimo o prisilnih porokah, moramo najprej natančno opredeliti termine, ki se v povezavi s to obliko porok pojavljajo; v literaturi na temo prisilnih porok zasledimo različne pojme, in sicer: dogovorjene poroke, prisilne poroke, (pre)zgodnje poroke in poroke otrok. Zdi se, da je ločnica med njimi jasna, vendar podrobnejši vpogled pokaže, da so razlike med posameznimi oblikami porok precej bolj subtilne kot se zdi na prvi pogled.

- Prisilne in dogovorjene poroke

Avtorji (Gangoli in Chantler 2009; Gangoli in McCarry 2009; Felz idr. 2009; Bitu in Morteau 2010) prisilne poroke najpogosteje definirajo kot dejanje, storjeno proti volji posameznika. Društvo Ključ (v Weber 2012, 16) npr. definira prisilne poroke takole:

Prisilna poroka pomeni, da se družina, ki ima sina, dogovori z drugo družino o odkupu primerne mladoletne ali polnoletne neveste. Sin si neveste ne more izbrati, saj se o poroki vedno dogovarja tisti član družine, ki je hierarhično najvišji, po navadi z družino, ki je v dolgovi. Tudi volja bodoče neveste ne šteje, saj ta za poroko izve šele, ko je dogovorjena.

Svoboda odločanja nastopa kot pomemben element tudi v angleški definiciji prisilnih porok podani v Zakonu o civilni zaščiti – Prisilne poroke⁶:

Prisilna poroka je takrat, kadar sta oba posameznika ali eden od njiju na podlagi pritiska prisiljena skleniti poroko proti svoji volji. Pritisk se nanaša tako na fizično kot psihološko obliko prisile. Prisilna poroka ne pomeni enako kot dogovorjena poroka, kjer oba posameznika prostovoljno privolita v poroko.

Omenjena definicija loči dogovorjene poroke od prisilnih, čeprav je v praksi to težko storiti, še posebej takrat, kadar ni uporabljena fizična prisila (Gangoli in McCarry 2009; Gangoli in Chantler 2009; Bitu in Morteau 2010). Pogosto se tudi oseba sprva niti ne zaveda, da je bila prisiljena v poroko, ampak to ozavešča šele kasneje, ko občuti negativne posledice (kasnejše negativne posledice so najpogosteje povezane z nasiljem v družini, z zdravjem, izobraževanjem, zaposlovanjem in dostopom do ekonomskih virov, trgovino z ljudmi ipd.) (Gangoli in McCarry 2009; Bitu in Morteau 2010; ERRC 2011; Kolev idr. 2011; Pășcuță 2012).

Bitu in Morteau (2010) predlagata klasifikacijo razlikovanja med prisilno in dogovorjeno poroko po posameznih fazah (glej Preglednico 3.1).

Preglednica 3.1: Razlikovanje med prisilno in dogovorjeno poroko

Stopnja	Opis	
1	Starš(i) pričnejo razmišljati o poroki svojih otrok.	Dogovorjena poroka
2	Starš(i) pričnejo govoriti o poroki svojih otrok; možne so tudi že sugestije in iskanje potencialnega zakonca.	
3	O temi poroke se znotraj družine razpravlja, pri čemer je lahko zavrnitev ideje o poroki sprejeta kot ena od možnih odločitev.	

⁶ Velika Britanija je leta 2007 sprejela poseben zakon, ki ureja področje prisilnih porok in velja za eno najbolj naprednih držav glede zakonodajne ureditve za zaščito žrtev prisilnih in zgodnjih porok (Bitu in Morteau 2010, 28). Na podoben način so definicijo prisilnih porok privzeli tudi v projektu »Aktivno proti prisilnim porokam« podprt s strani programa Daphne Evropske komisije (Felz idr. 2009).

Stopnja	Opis	
4	Dogovor o poroki je sklenjen. Ne glede na to, da sta družini od bodočih zakoncev vpleteni, končna odločitev o poroki pripada bodočemu ženinu in nevesti. Dogovorjena poroka se izvrši.	
5	Starš(i) se pogovarjajo o poroki, pri čemer zavrnitev ideje o poroki ni možna.	Prisilna poroka
6	Prisoten je pritisk v obliki čustvenega izseljevanja ali v obliki argumentov temelječih na tradicionalnih družinskih vlogah in vrednotah.	
7	Zahteve za sprejem poročne ponudbe so podkrepjene s fizičnim in/ali čustvenim, psihološkim nasiljem in pritiskom.	
8	Bodoča zakonca ali eden od njiju sta prisiljena v to, da opravita poročni obred. Prisilna poroka se izvrši.	

Vir: Bitu in Morteau (2010, 28).

Prej omenjena angleška definicija prisilnih porok je spolno nevtralna in tudi vidika starosti ne omenja (Gangoli in Chantler 2009). Analize pa kažejo, da prisilne poroke v večji meri doživijo mlajše oziroma mladoletne osebe ženskega spola (glej npr. Unicef 2001; Gangoli in McCarry 2009; Bitu in Morteau 2010; Kolev idr. 2011; Farnsworth 2012).

- Zgodnje poroke ali poroke otrok

Različni avtorji (Gangoli in Chantler 2009; Farnsworth 2012) zgodnje poroke (angl. *early marriages*) oziroma poroke otrok različno opredelijo: tisti, ki upoštevajo določila Konvencije o otrokovih pravicah, jih definirajo kot poroke, kjer sta obe osebi ali ena oseba mlajša od 18 let (Farnsworth 2012), drugi pa jih razumejo v kontekstu nacionalne zakonodaje, ki dovoljuje poroke osebam starim 18 let, oziroma 16 let z dovoljenjem staršev (Council of Europe 2005, Gangoli in Chantler 2009).

Ločimo tri oblike zgodnjih porok oziroma porok otrok: a) mladoletnika se sama odločita za poroko; b) poroko dogovorijo starši oziroma kdo drug, imata pa zaročenca možnost izraziti svoje mnenje in lahko dogovoru nasprotujeta in njuna želja se pri tem upošteva; c) poroko dogovorijo starši oziroma kdo drug, pri čemer je značilna uporaba prisile, ki je lahko ali fizična ali psihološka, s čimer se poroka izvrši proti volji⁷ posameznika. Zgodnje poroke ali poroke otrok so po ugotovitvah Bitu in Morteau (2010, 29) lahko legalne, kadar se starši bodočih zakoncev dogovorijo o poroki že v času, ko sta ta dva še otroka, poroka pa se uradno odvije šele takrat, ko ženin in nevesta že dopolnita starost, ki je v skladu z nacionalno zakonodajo. Lahko pa je poroka tudi nelegalna, kar velja v primeru, ko se oseba, ki še ni dosegla uradno dovoljene starostne meje za poroko, v skladu z dogovorom ali prisilo poroči.

Pri raziskovanju prisilnih porok je treba upoštevati vso kompleksnost preučevanega pojava. Analiziranje še dodatno oteži dejstvo, da so zakonske zveze v pravno formalnem pomenu besede med Romi redkost. Temu je tako iz dveh razlogov: a) Romi se pogosto še vedno poročajo po romskih tradicionalnih običajih (Bitu in Morteau 2010; Weber 2012); b) če je poroka protizakonita zaradi prenizke starosti neveste ali ženina za poroko, zakonsko zvezo registrirajo⁸ šele takrat, ko oba zakonca izpolnjujeta uradno dovoljeno starost za poroko (Farnsworth 2012). Bitu in Morteau (2010) zato menita, da moramo romske poroke razumeti predvsem v smislu kohabitacije in oblikovanja družine in kot take jih obravnavamo tudi v pričujočem poročilu.

⁷ Ko govorimo o porokah otrok privolitev ni vedno povsem jasna oziroma v določenih primerih tudi ni relevantna, saj je otrok lahko zapeljan v zanj škodljive prakse ali pa se prisile, zaradi njene subtilnosti (npr. če gre za psihološko prisilo), niti ne zaveda.

⁸ Ionescu in Căce (2006 v Pășcuță 2012, 116) ugotavljata, da so neregistrirane poroke v večji meri značilne za Rome, ki živijo v ruralnih predelih, v okoljih, kjer pretežno živijo le romske družine in ki imajo dokončanih samo nekaj let izobraževanja.

3.2 Teoretski vidiki preučevanja prisilnih porok

Pri opredelitvi konteksta preučevanja prisilnih porok med romsko populacijo sta opazna dva diskurza. Na eni strani prevladuje miselnost, da je tovrstna oblika poročanja del romske kulture, njihove tradicije in običajev. V tem oziru je kakršnokoli interveniranje z namenom preprečevanja in odprave te poročne prakse nepotrebno, saj sloni na predpostavki, da je »to za Rome nekaj povsem normalnega«. Takšno prepričanje se pojavlja tudi med strokovnjaki⁹, s čimer ti prispevajo k patologizaciji romske kulture. Završek (2010, 91 v Urh 2011, 358) definira patologizacijo kot:

... proces, ki določene etnične/kulturne značilnosti določene osebe ali skupine konstruira kot naravne, prirojene značilnosti te osebe ali skupine, za opise pa se uporabljajo medicinski in psihološki pojmi. Ti etnične manjšine pogosto opisujejo kot tiste, ki so nagnjene k določenim telesnim in duševnim boleznim, patološkemu nasilju in manjši inteligentnosti ali celo duševni manjvrednosti. Takšne konstruirane individualizirane ali kolektivizirane značilnosti se uporablja za razlago socialnih dejstev, na primer revščine, socialne ranljivosti in celo marginalizacije skupine ali posameznikov.

Stališče Zveze Romov Slovenije pa je ravno nasprotno in pojmovanje prisilnih porok kot romski kulturni običaj zavrača in hkrati poziva »javnost, pravne službe, šolsko oblast in državne institucije k preprečitvi nadaljnjih kršitev Konvencije o otrokovih pravicah in trgovanja z ljudmi, predvsem z otroki« (Weber 2012, 18).

Nevladne organizacije, ki delujejo na področju človekovih in otrokovih pravic, prisilne poroke označujejo kot obliko nasilja v družini (npr. Društvo Ključ, Društvo za nenasilno komunikacijo, Unicef ipd.) in ga obravnavajo predvsem z vidika spolnega nasilja in trgovanja z ljudmi. Podlago za to nudijo določila Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in svoboščin¹⁰ (ki prepovedujejo mučenje, nečloveško, ponižujoče ravnanje, suženjstvo in prisilno delo, ki so včasih tudi elementi prisilnih porok) in členi Konvencije o otrokovih pravicah (ki določajo, da morajo države podpisnice otroke zaščititi pred delom, ki je nevarno, škoduje njihovemu zdravju ali moti šolanje, pred spolnimi zlorabami, pred ostalimi oblikami izkoriščanja, prav tako pa bi morale zaščititi ugrabitve in prodajo otrok) (Weber 2012, 18). Da so prisilne poroke ena od oblik nasilja v družini, je eksplicitno zapisano še v številnih drugih mednarodnih dokumentih, katerih podpisnica je Slovenija (glej Prilogo 2).

Slovenska zakonodaja prisilnih porok kot oblike nasilja posebej ne opredeljuje. So pa posamezni elementi prisilnih porok, sicer posredno, zajeti v različnih zakonih, kot to v svojem članku »Nedopustnost tradicije porok deklet, mlajših od 15 let« povzame Weber (2012):

- Spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let (173. členu Kazenskega zakonika¹¹); to velja tudi v primeru, če se mladoletno dekle strinja.
- Trgovina z ljudmi (113. člen Kazenskega zakonika); po mnenju avtorice bi starši ženina, ki dajo kupnino za nevesto, in starši neveste, ki jo prejmejo, lahko bili tudi storilci kaznivega dejanja trgovine z ljudmi. To dejanje stori tisti, ki zaradi izkoriščanja, prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči oziroma z njo kako drugače razpolaga ali pri teh ravnanjih posreduje.

⁹ Primer sodbe Okrožnega sodišča v Mariboru iz leta 1995: sodišče je 23 letnega Roma, ki je bil po romskih običajih poročen z deklico staro 12 let, oprostilo spolnega nasilja nad osebo, mlajšo od 14 let in spolnega napada na otroka, z utemeljitvijo, da je bil obtoženec determiniran z romsko kulturo in se zato ni zavedal, da je tako ravnanje prepovedano (Weber 2012, 16).

¹⁰ Ur. l. RS (13.6.1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994). Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (22. 1. 2014).

¹¹ Ur. l. RS, št. 55/2008.

- Zanemarjanje otroka in surovo ravnanje (191. člen Kazenskega zakonika), ker nevestini starši dovolijo mladoletnemu dekletu živeti pri novi družini. V skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR)¹² so starši namreč dolžni za svoje otroke skrbeti, kar je utemeljeno v njihovi roditeljski pravici, ki se nanaša na skrb staršev za zdravo rast, skladen osebni razvoj, usposobitev za samostojno življenje in delo ter skrb za druge pravice in koristi mladoletnih otrok.
- Kaznivo dejanje prisiljenja (132. člen Kazenskega zakonika) v primeru nastanitve mladoletnega dekleta proti njeni volji. Pri tem gre tudi za kršitev svobode gibanja, ki je ustavno zagotovljena pravica (32. člen Ustave¹³ določa, da ima vsakdo pravico, da se prosto giblje in si izbira prebivališče, da zapusti državo in se vanjo kadarkoli vrne).
- Kršitev osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen Ustave) pri obredu poročne noči, kjer je pri preverjanju nedolžnosti prisotna družina. Avtorica pravi, da bi predstavnike družine ženina lahko kaznovali tudi za nasilništvo (drugi odstavek 296. člen Kazenskega zakonika). O nasilništvu govorimo, kadar dve ali več oseb z drugimi grdo ravnajo, ga pretepajo, kako drugače boleče ali ponižujoče kaznujejo, ga s silo ali grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganjajo, ga prisiljujejo k delu ali kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih pravic spravljajo v podrejen položaj.

V nadaljevanju na kratko opišemo različne sociološke teorije, ki predstavljajo primeren interpretativni okvir za razumevanje pojava prisilnih porok.

3.2.1 Feministične teorije nasilja v družini

Glede na to, da so prisilne poroke spolno determinirane in so v večji meri značilne za osebe ženskega spola kot za moške, je k analitičnemu preučevanju pojava smiselno pristopiti z uporabo feminističnih teorij nasilja v družini.

Feministične raziskovalke (Dobash & Dobash 1979; Kurz 1989; Yllo 1993; Anderson 1997; Johnson 1995, 2005, 2006) v svojih analizah nasilja nad ženskami kot ključni razlagalni okvir uporabljajo koncept patriarhata. Začetnika feminističnih teorij nasilja Dobash & Dobash (1979) pravita, da je nasilje v družini sistematična oblika dominacije in nadzora moških nad ženskami. Med ključne dejavnike feministične raziskovalke prištevajo naslednje elemente (Ray 2011, 113):

- Obstoj podrejenosti žensk v zakonski zvezi skozi daljša zgodovinska obdobja.
- Odgovornost žensk za varstvo otrok (in posledično izključenost iz trga dela ter šibek ekonomski položaj znotraj družine).
- Patriarhalnost ohranja in reproducira moško moč in žensko podrejenost na vseh področjih: družbenem, kulturnem in ekonomskem.
- Mačistične kulture posredno ali neposredno odobravajo moško nasilje.

Feministični vidiki preučevanja nasilja v družini torej ne pripisujejo vzrokov za obstoj nasilja v družini patološkim, osebnim značilnostim oseb, ki izvajajo nasilna dejanja. Nasprotno, po njihovem mnenju je nasilje v družini odraz širših družbenih strukturnih spolnih neenakosti moči in nadzora med spoloma. Družbena toleranca do nasilja pa naj bi bila odraz patriarhalnih norm, ki podpirajo moško prevlado v

¹² Ur. l. SRS, št. 15/1976, spremembe: Ur. l. SRS, št. 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNP, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 90/2011 Odl.US: U-I-85/10-10, 84/2012 Odl.US: U-I-30/12-12.

¹³ Ur. l. RS, št. 33/1991, spremembe: Ur. l. RS 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006, 47/2013, 47/2013.

družini (Yllo 1993). S tega vidika je po mnenju Filipčič (2002, 83) »nasilje del patriarhalno organizirane družbe, v kateri moški dominirajo in kontrolirajo ženske. Ko moški uporabijo nasilje, odraža to njihovo relativno večjo moč, avtoriteto in družbeni status. Ženske tako degradirajo v lastnino moškega.«

Nekateri avtorji (glej npr. Gelles 1993) feminističnim perspektivam nasilja v družini očitajo preozkost, zaradi osredotočanja zgolj na eno dimenzijo, dimenzijo spola. Osrednja kritika je usmerjena v to, da feminističnim teorijam nasilja ne uspe razložiti nasilja, ki ga v partnerskih razmerjih izvajajo ženske.

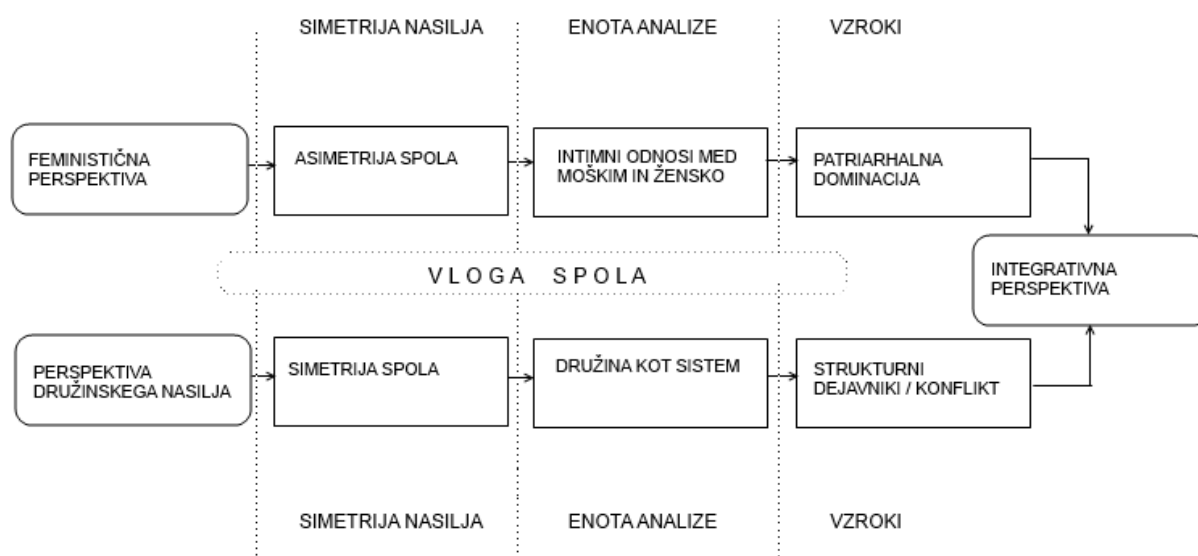
3.2.2 Druge sociološke teorije o nasilju v družini

Poleg feminističnih teorij obstajajo še druge sociološke razlage nasilja v družini (nekatero se s feminističnimi teorijami dopolnjujejo in povezujejo) in jih v nadaljevanju strnjeno povzamemo:

- Sistemska teorija: glavni avtorji sistemske teorije so Straus (1973), Giles-Sims (1983) in Gelles in Maynard (1987) (v Lawson 2012). Ti na družino gledajo kot na sistem, v okviru katerega se lahko reproducira nasilje. Po njihovem mnenju je nasilje v družini norma in ne izjema. Družbeni sistemi namreč predstavljajo kompleksen sistem med seboj povezanih omrežij in interakcij, ki praviloma vodijo tudi do konfliktnih situacij znotraj sistema. V tem kontekstu je ključ za razumevanje vzrokov za pojav nasilja v družini treba iskati v tem, kako se družinski sistem odziva na konflikte, kako se z njimi spopada. Na možnost pojava nasilja v družini namreč po tej teoriji vplivajo strukturne značilnosti družine, od socializacije, časa, ki ga družinski člani preživijo skupaj, do stopnje stresa itd. (Lawson 2012). Omenjena teorija je bila deležna številnih kritik predvsem s strani feminističnih avtoric (Dobash idr. 1992; Kurz 1998), saj poskuša nasilje v družini pojasnjevati sistemsko, kot celoto, pri čemer zaobjame različne oblike nasilja (nasilje nad otroki, nasilje nad starši, nad partnerjem). Posledično posamezne oblike nasilja niso vidne in niso posebej izpostavljene, skozi perspektivo te teorije pa so ženske npr. enako nasilne kot moški.
- Teorija menjave: osrednja teza sledeče teorije je, da ljudje stremimo k ugodnostim in se izogibamo kaznim; naše delovanje torej sledi strategiji čim nižjih stroškov za čim večji dobiček. Če to idejo povežemo s teorijo socialnega nadzora in jo impliciramo na področje raziskovanja nasilja v družini, so vzroki za obstoj nasilja v družini naslednji: a) nasilje v družini se pojavi, če nagrade prevladajo nad stroški; b) pomanjkanje učinkovite družbene kontrole nad družino zmanjša stroške in posledično obstaja večja možnost za nasilje v družini; c) družbene strukture, vključno z neenakostmi (spolne, statusne, ekonomske neenakosti, fizična moč) znižujejo stroške in s tem zvišujejo nagrade za nasilna dejanja in nasilno vedenje. Predlogi za odpravo nasilja v družini morajo zato biti oblikovani tako, da bodo ukrepi zmanjševali nagrade in poviševali stroške (Gelles 1983 v Lawson 2012).
- Teorija virov: posamezniki dosegajo svoje cilje s pomočjo uporabe virov, ki jih imajo na voljo. Viri so lahko različni, lahko je to npr. dohodek, izobrazba, socialne veščine, status, prestiž, tudi nasilje lahko pomeni vir za uresničevanje cilja. V skladu s to teorijo obstaja v družinskih okoljih, kjer imajo osebe manj virov, kjer je vrednost virov majhna, kot je majhen tudi nadzor nad njimi (oziroma ga ni), večja verjetnost za uporabo nasilja (Goode 1971 in Allen in Straus 1979 v Lawson 2012). Nasilje naj bi bilo tako bolj pogosto med družbenimi skupinami z nižjim socio-ekonomskim statusom (Ray 2011; Lawson 2012).

V grobem torej sociološke teorije nasilja delimo v dve skupini: a) teorije o družinskem nasilju in b) feministične teorije nasilja, ločnico med njimi pa določa upoštevanje spola, kot dejavnika ki pogojuje pojav nasilja (glej shemo 3.1).

Shema 3.1: Sociološke perspektive nasilja v družini

Vir: Lawson 2012, 587.

Poleg socioloških razlag nasilja v družini obstajajo še druge teorije, in sicer biološke in fiziološke teorije, to so teorije, ki poudarjajo pomen osebnostnih lastnosti in patologij ter druge mikro teorije, kot je npr. teorija socialnega učenja, ki jo umeščamo na področje socialne psihologije. Na podlagi te teorije naše vedenje v odraslosti determinirajo izkušnje iz otroštva. Gledano z vidika razlage nasilja v družini to pomeni, da pri tistih otrocih, ki so bili priča nasilju v družini oziroma so sami izkusili nasilje, obstaja večja možnost, da bodo kasneje tudi sami nasilni (Bandura 1978). Iz te teorije izhaja Strausova (1973) teorija medgeneracijskega prenosa nasilja, s katero lahko razložimo značilnosti nasilnega odnosa, kot je naučeno nemoč žrtev in vztrajanje v nasilnem odnosu. Poleg omenjene teorije obstajajo še kriminološke razlage pojava nasilja v družini (glej npr. Ray 2011) ter nekatere t. i. kontroverzne teorije, ki izpostavljajo vprašanje spolne asimetrije nasilja v družini (glej npr. Lawrence 2012) ali pa vprašanje alkohola kot vzrok nasilja v družini (Flanzer 1993).

V zadnjem času postaja vse bolj aktualna integrativna perspektiva, ki ponuja multidimenzionalen model razlage nasilja v družini in združuje več pristopov razlage nasilja v družini, poleg tega pa upošteva tako mikro kot makro nivo analize nasilja v družini.

Integrativnih perspektiv je več. Ena od njih je, že omenjena, Gellesova teorija, ki združuje elemente teorije menjave in teorije kontrole. Michalski (2004) podobno razvije integrativni model analize za razlago medgeneracijskega prenosa nasilja, kjer avtor poleg mikro dejavnikov upošteva še strukturne dejavnike, ki podpirajo nasilno obravnavanje problemov (npr. obstoj podporne mreže oziroma stopnja socialne izolacije, stopnja enakopravnosti med spoloma in nadzor nad materialnimi dobrinami, dostop do nenasilnih oblik reševanja sporov itd.). Med bolj znanimi integrativnimi modeli je tudi model Andersonove (1997 v Lawson 2012), ki združi feministični pogled s teorijami nasilja (s sistemsko teorijo) in teorijo virov. Teorije nasilja pri razlagi nasilnega vedenja upoštevajo strukturne dejavnike (kot so družbeni status in dohodek), za razliko od feminističnih teorij, ki so oprte na spolne neenakosti in na dominanten položaj moških nad ženskami. Andersonova oba vidika poveže s tem, ko pravi, da strukturni dejavniki (ki jih lahko razumemo tudi kot vire - nizek dohodek, nizka izobrazba, pripadnost deprivilegirani etnični manjšini) vplivajo na nasilno vedenje, ampak da ti vplivajo na moške in ženske na drugačen način.

Omenimo še eno integrativno perspektivo avtorice Heise (1998 v Lawson 2012). Heise združi ekološko teorijo (ki umešča posameznika v širši družbeni kontekst tako, da upošteva medsebojen vpliv

različnih sistemov, v katerih posameznik živi: mikro, mezzo, ekso, makro) s feminističnimi teorijami. Po avtoričini teoriji, kjer za razlago nasilja v družini poleg spola, ki sicer še vedno ostaja zelo pomemben dejavnik, postanejo pomembni še drugi dejavniki (osebna zgodovina posameznika, osebnost, kulturne norme, itd.) ob upoštevanju vpetosti posameznika v širši družbeni kontekst (Lawson 2012).

Za potrebe pričujoče naloge bomo uporabili izhodišča integrativnih teorij o nasilju v družini, saj omogočajo multidimenzionalni pristop, ki je pri obravnavi tako kompleksne tematike, kot so prisilne poroke romskih deklic, nujen. Kot bomo videli v nadaljevanju, se namreč pri obravnavanem problemu prepletajo tako feministični elementi, kot kulturni in družbeno-ekonomski elementi.

4 RAZLIKE V OBLIKAH POROČANJA MED POSAMEZNIMI SKUPINAMI ROMOV

Že v drugem poglavju pričujoče naloge smo opozorili na to, da se življenje Romov zelo razlikuje glede na to, kateri skupini pripadajo. Izpostavljeno velja tudi za poroke. V nadaljevanju tako na podlagi informacij, zbranih s pomočjo izvedbe intervjujev s strokovnjaki s tega področja in z osebami, ki so imele izkušnje prisilne poroke, za vsako od posameznih identificiranih skupin Romov strnjeno povzamemo prakse poročanja, tipične za določeno skupino.

4.1 Dolenjski Romi

Med mladimi dolensjimi Romi so uradno sklenjene zakonske zveze redke, večina jih živi v zunajzakonski skupnosti. Najpogostejša oblika poročanja je *pobeg*. To pomeni, da se par odloči, da bo zaživel skupaj, ker pa njuni družini zveze ne odobravata (najpogosteje zato, ker sta oba še mladoletna), pobegneta in se za nekaj časa skrijeta (npr. pri sorodnikih). Po določenem času se par vrne nazaj in zaživi skupaj, kohabitacija pa je že razumljena kot poroka oziroma, po pripovedovanju CSD Krško, je »že prvi spolni odnos obravnavan kot poroka¹⁴«.

Tovrstna oblika poročanja je v prvi vrsti problematična zato, ker se, tako dekleta kot fantje, »poročajo« zelo mladi (v povprečju so stari 13 oziroma 14 let, so pa znani tudi primeri, ko je dekle staro 12 let)¹⁵, zaradi česar ne dokončajo osnovne šole, problematične so tudi zgodnje zanositve.

Primer 1: pobeg (Katja¹⁶, 25 let)

Katja se je poročila pri 14-ih letih, kar je nekaj povsem običajnega, saj kot pravi sama »*punce pogosto grejo pri 13-ih, 14-ih letih, tudi pri 12-ih se že ženijo in imajo otroke*«. Pred poroko je skupaj s staršema ter bratom živela v stanovanju v bloku v Kočevju. Tako oče kot mati sta bila zaposlena, oba z bratom pa sta obiskovala osnovno šolo.

Svojega, dve leti starejšega partnerja, je spoznala pri 14-ih letih, ko so z družino obiskali sorodnike v Žabjaku. Poznala sta se približno dva do tri mesece, na kar sta se odločila, da *pobegneta*. Začasno zavetje sta našla pri partnerjevih sorodnikih, kasneje pa sta se priselila k njegovi družini. Formalne poroke ali kakršnegakoli poročnega slavlja ni bilo. Ko so starši uvideli, da je *pobegnila*, jo je mama želela dati v zavod, obrnila se je na CSD in policijo. »*Na CSD so me vprašali, kako to, da sem prišla tako mlada, ampak je možev oče prevzel odgovornost, da bo vse normalno. Ostale punce mislijo, da se osamosvojijo, vendar pa potem revščina traja še kar nekaj časa, pri nama so na srečo njegovi starši poskrbeli.*«

Pri šestnajstih letih je rodila prvega otroka, zaradi česar je potem tudi prekinila šolanje (končanih ima sedem razredov osnovne šole). Šele po rojstvu otroka, po enem letu in pol, je prvič po *pobegu* stopila v stik s svojimi starši. Z možem, ki sedaj nadaljuje šolanje in je vključen v srednješolsko izobraževanje, živita skupaj s svojima dvema otrokoma in še z drugimi moževimi sorodniki, z njegovimi starši, sestro in nečakom.

¹⁴ Pri praksah poročanja bi veljalo element spolnega odnosa podrobneje preučiti, saj je lahko v določenih primerih to poglaviti vzvod, zakaj se mlad par sploh odloči za »poroko« in v tem kontekstu lahko pomeni tudi neke vrste prisile, najpogosteje s strani partnerja: »*Odnosi so narejeni hitro, predvsem na moško iniciativo. On jo vidi, pritiska na sorodnike, si želi, da bi bila ona z njim. Pritiska na vse mogoče načine, da ga ženska pusti zraven. Na neki zabavi torej fant vidi punco, se napijejo, punce so podložne*« (Zupančič L.).

¹⁵ Poudarili smo že, da Romi niso homogena skupina in da situacija med različnimi skupinami Romov praktično ni primerljiva. Razlike pa obstajajo tudi znotraj posameznih romskih skupin. Pri Romih, ki živijo na dolenskem, je to npr. opazno, ko govorimo o porokah in nizki starosti, ko par sprejme odločitev za skupno življenje. Tako izredno nizka starost ob poroki je namreč v večji meri značilna predvsem za Rome iz Novega mesta in okolice, medtem ko naj bi se, po pripovedovanju intervjuvanke, Romi iz Kočevja za tak korak odločali pozneje, v starosti 17 oziroma 18 let, ko že zaključijo s šolanjem.

¹⁶ Imena oseb (kot so Katja, Marina, Maja, Ana, Zoja, Amina, Nina) so izmišljena.

Sama pravi, da je imela srečo in da je prišla v dobro družino: »Oni so me vzgojili v tako kot sem«. Kljub vsemu pa svojo odločitev obžaluje in meni, da je bila za tak korak takrat premlada. Odločna je tudi, da svojima otrokoma kaj takega ne bo dopustila in zato predlaga naj se »ukine facebook« (op. a. prek spletnega omrežja se mladi Romi danes najpogosteje spoznavajo), predvsem pa vidi rešitev v vzgoji: »Vzgajati je treba na tak način, da bodo vedeli, da to ni v redu, pa ni važno, ali je punca ali fant.«

Elementov prisile tukaj ni¹⁷. Starši mladoletnikov sicer prijavijo *pobeg* na policijo in na center za socialno delo kot *ugrabitev*, vendar ne eni ne drugi, kot pravijo sami, nimajo pristojnosti za ukrepanje v takšnih primerih in tako na koncu skrb za dekleta najpogosteje prevzame moževa družina, kamor se par običajno tudi priseli. Ne glede na to, da o prisilnih porokah na tem mestu ne moremo govoriti, bi kljub vsemu, glede na tako nizko starost ob »poroki«, v prihodnje veljajo premisliti o tem, kako najprimerneje nasloviti opisan problem in doseči, da bi mladi s tem korakom počakali vsaj do polnoletnosti.

Primer 2: pobeg (Marina, 28 let)

Zgodba Marine je v marsičem podobna Katjini zgodbi. Tudi ona se je s svojim vrstnikom »poročila« zelo mlada, pri 13-ih letih, tako da sta s partnerjem po komaj enotedenskem poznanstvu pobegnila k njegovi družini. Mama je želela, da se vrne nazaj, za pomoč je prosila policijo, vendar brez uspeha. Prav tako kot Katja je z mamo prvič ponovno spregovorila po rojstvu prvega otroka, ko je bila stara 14 let.

Kljub nekaterim vzporednicam med zgodbama pa je njen primer v veliki meri manj optimističen kot prvi. Sedaj živi v precej slabših razmerah, kot jih je bila vajena doma v Škocjanu, kjer je s svojo družino živela v hiši. Trenutno z možem in še s petimi otroki živijo v zanemarjenem kontejnerju, kar pa je, kot pravi sama, še vedno bolje, kot pred časom, ko so živeli v baraki, ki je bila ob vsakem večjem nalivu poplavljena. Oba z možem sta brezposelna in težko preživljata družino. Še posebej težko je bilo takrat, ko je morala sama skrbeti za otroke, ker je bil mož na prestajanju zaporne kazni. Dokončane ima le tri razrede osnovne šole, je pa spodbudno to, da ima opravljen vozniški izpit za avto, kar naj bi

¹⁷ Še vedno pa ostajajo morebitne prisile pri razvezi, ko moški partnerici z grožnjami, da bo v primeru, če ga zapusti, ostala brez otrok. Vendar se, kot to na terenu opaža član delovne skupine Jevšek (CSD NM), stvari v zadnjem obdobju spreminjajo. Vse več je razvez in tudi vse pogosteje matere ob ločitvi ostanejo z otroki. Lili Zupančič, diplomirana socialna delavka in prostovoljka pri društvu Romi gredo naprej, ki deluje v romskem naselju v Grosupljem, meni, da prisilne poroke obstajajo tudi med Romi, ki živijo na Dolenjskem, vendar ne prisilne v takem smislu, kot to velja za dogovorjene poroke, kjer dekleta čutijo pritisk s strani svojih staršev in drugih sorodnikov, ampak v smislu pritiska, ki ga na dekleta vršijo »snubci«. Zupančičeva prisilne poroke pri tej skupini Romov, ki naj bi bile po njenem mnenju precej pogoste, opiše takole: »Punce zelo povečujejo te odnose, ko ji kaj objubi, bi šla takoj z njim. Predvsem punce iz družin z roba (op.a. hierarhija znotraj same skupnosti: družine z roba so tiste družine, kjer so odnosi v družini izredno slabi, kjer je prisoten alkohol, nasilje in kriminal in se jih tudi drugi Romi izogibajo) – psihično čakajo, da jih nekdo odpelje, pridejo pa potem prav tako v slabo okolje.«

Zupančičeva torej pglavitni razlog za prisilne poroke med dolenjskimi Romi, vidi v slabih socio-ekonomskih razmerah, ki da prisilijo dekleta v tovrstna dejanja. V veliki meri pa je takšen način poročanja pogojen tudi z neizobraženostjo: »To je posledica neizobraženosti in se ne more s kulturo povezovati. Deklice, ki so starejše od 20 let, skoraj niso videle šole. Morda ima le 10 % Romov končano osnovno šolo. Sedaj se to izboljšuje, vendar je še vedno zelo slabo. Z višjo izobrazbo bi imele več glasu, potrebujejo večjo osebno moč, samozavest, da bi se znale zase postaviti.« Kot lahko opazimo, k obstoječi situaciji v veliki meri pripomore tudi patriarhalna ureditev družinskih odnosov: »Ženska običajno nima prav veliko možnosti reči »ne«, je pa to odvisno od družine: pri tistih, ki živijo na robu, prevladuje moška volja, pri tistih, ki so bolj vpete v lokalno okolje, pa demokratični odnosi. Razlike so med naselji, med družinami, znotraj naselja.«

Rešitve, sogovornica, poleg izobraževanja in opolnomočenja Rominj prepozna predvsem v izboljšanju bivanjskih razmer: »Dokler bodo živeli na tako majhnem prostoru, kjer si vsak želi čim prej iti od doma, bo ostala ta problematika« in okrepitvi varnosti in zaščite strokovnih delavcev s centra: »Ti si lahko zelo ogrožen, vendar ne moreš nič narediti. Zaradi tega nihče ne reagira. Potem se sprašuješ, kaj se bo zgodilo tebi, tvoji družini. Več sodelovanja, varnostniki na centru, spremstvo policije!«

za Rominje veljalo le izjemoma.

Danes ji je žal, da se je takrat tako odločila: »Nisem vedela, da bo tako težko, ko sem prišla sem. Verjetno, če bi vedela, se ne bi oženila tako hitro.«

4.2 Prekmurski Romi

Po pričevanju Janje Rošer, predsednica Sveta romske skupnosti, vzorci poročanja pri tej skupini Romov bistveno ne odstopajo od ostalega prebivalstva. Posamezniki si partnerja izberejo prostovoljno, prisile s strani staršev ni. Pred poroko se spoznavajo in »*hodijo na zmenke, nekateri živijo skupaj in se sploh ne poročijo, nekateri se poročijo po nekaj mesecih poznanstva, nekateri se poročijo, ko so že starejši...torej enako kot pri ostalih*« (Rošer). Tudi nedolžnost ni ključnega pomena »*je pa odvisno od posameznice. Nekateri se poročijo tudi nedolžne, v tem sodobnem času pa po mojih podatkih večina ni nedolžnih ob poroki*« (Rošer). Dote ali kakršnekoli kupnine za nevesto ne poznajo.

Rahla razhajanja v primerjavi z večinskim prebivalstvom lahko opazimo zgolj pri starosti ob poroki. Povprečna starost ob prvi poroki je za ženske v Republiki Sloveniji 29,2 let (SURS 2013), Rominje s Prekmurja pa se večinoma poročajo v zgodnjih dvajsetih letih, kar pa je še vedno pozneje v primerjavi z ostalimi romskimi skupinami.

Po mnenju Rošerjeve »*se življenje ženske po poroki v večini primerov bistveno ne spremeni*«. Ob tem pa je kljub vsemu treba dodati, da je položaj romske ženske, pa četudi je iz Prekmurja, vse prej kot ugoden. Ženska je v podrejeni vlogi, kar je značilno za zaprte, patriarhalne družbe. Predstavnice ženskega spola dosegajo nižjo stopnjo izobrazbe v primerjavi z moškimi (SURS 2002), ker se od njih pričakuje, da bodo opustile šolanje z namenom, da bodo lahko v pomoč pri gospodinjstvih opravilih ter mlajšim bratom in sestram. V kolikor pa jim uspe pridobiti višjo izobrazbo in se potegovati za bolj prepoznavna delovna mesta, pa so postavljene pred dvojno oviro: diskriminacijo s strani večinskega prebivalstva na podlagi rase in končno tudi na podlagi spola ter diskriminacije s strani lastne skupnosti, saj jih drugi Romi pogosto ne podpirajo v njihovih kariernih odločitvah. Poleg tega, kot ugotavljajo na pristojnem CSD, poročene ženske redko posegajo po socialnih pravicah, da bi si zagotovile lasten vir preživetja, ampak so pogosto odvisne od volje svojega partnerja¹⁸.

4.3 Priseljeni Romi

Pri Romih, ki so se v Slovenijo priselili iz bivših republik Jugoslavije s prvim in drugim valom migracij (ki so potekale v 60-ih in potem kasneje v 90-ih letih prejšnjega stoletja), načeloma obstajata dva načina poročanja – *dogovorjene poroke* in *pobeg*¹⁹.

Dogovorjene poroke

Pri mlajših zakoncih je velika večina porok *dogovorjenih*. To pomeni, da družini bodočega ženina in neveste med seboj skleneta nekakšen sporazum. Do dogovora med družinama pride tako v primerih, ko a) osebi v zvezo stopita prostovoljno in si partnerja izbereta sami (z izjemo, če je eden od partnerjev pripadnik druge romske skupnosti oziroma če po etnični pripadnosti ne velja za Roma – potem dogovora ni), kot tudi takrat, ko b) se par pred poroko ne pozna.

¹⁸ Povzeto po zaključkih seminarja »Status Rominj v Sloveniji«, ki je v juniju 2014 potekal v Mariboru.

¹⁹ Izjemoma si lahko oseba bodočega zakonskega partnerja izbere sama. To velja predvsem za starejše posameznike, ki se ponovno poročijo in v tovrstnih primerih ni dogovora med družinama.

Dogovarjanje poteka v dveh korakih. Najprej je s strani ženine družine podan predlog za poroko. V kolikor nevestina družina pritrdi in jim »obljubi« svojo hči, se družini naprej dogovarjata o višini dote – gre za zaroko, kjer celotna družina ženina zbira doto: »Vsi nekaj dajo: ena kot soseda 50 eur, teta nekaj da, drugi nekaj da...preostanek dote se lahko poravnava v času do poroke ali pa na dan, ko pridejo po nevesto v svate« (Ahmetaj). Na končen znesek dote močno vpliva skupnost: »Če ni dote, bodo drugi rekli, da ni nedolžna ali da ni bila nič vredna, če nevestina družina vzame preveč, drugi menijo, da jo je oče prodal, če vzame premalo, pa oče nima denarja za pripravo dobre dekliščine, se bo skupnost posmehovala« (Ahmetaj).

a) Poroke, kjer se par pozna

Z vidika ohranjanja časti družine, na katero med drugimi pomembno vpliva tudi čistost in nedolžnost hčerke, so odnosi in stiki med spoloma striktno določeni. Dekleta se z osebami moškega spola ne smejo sestajati, držati za roke, poljubljati itd. V kolikor kljub omejitvam pride do formiranja para (sogovorniki opažajo, da ima v današnjem času pri mladih na tem mestu pomembno vlogo spletno družabno omrežje), kmalu sledi poroka: »Ve, da je zanjo veliko bolje, da se z njim ujame, kot pa da počaka še nekaj časa, ko jo bodo poročili drugam. Nimaš veliko izbire kot romsko dekle« (Ahmetaj). S tega vidika lahko razložimo, zakaj se mladoleten par včasih sam odloči za poroko, saj opisan način poročanja predstavlja zmožnost aktivnega vplivanja na svoje življenje – kot beg iz okolja, v katerem je življenjska usoda vnaprej določena in pričakovana. Podobno situacijo je za področje Makedonije opisala tudi ena od intervjuvank, ki je imela izkušnjo prisilne poroke: »Pri nas je zelo znano, da punca beži. Raje se poročijo pri 13-ih letih, kot pa da jo peljejo na tržnico in jo starši poročijo. Takrat se ona sama poroči« (Amina).

Do poroke pride le tedaj, če se starši strinjajo z izbiro partnerja: »Poznam en primer, ko je bil fant zaljubljen v dekle, vendar njegova družina nje ni želela imeti za snaho. Na silo so ga poročili z drugo, na koncu pa se je on celo strinjal s tem – to je povsem psihološka prisila. Redkokateri fant se zoperstavi očetu« (Ana).

b) Poroke, kjer se par ne pozna

Praviloma ženina družina za svojega sina poišče primerno nevesto in ne obratno. »Primernost zakonca« se določi na podlagi naslednjih kriterijev:

- vrsta romske skupnosti: Romi se poročajo znotraj svoje skupine, mešani zakoni so redkost, čeprav se tudi to dogaja.
- Odnosi med družinama: to, ali sta družini v medsebojnem sporu je pomemben dejavnik pri izbiri partnerja.
- Socio-ekonomski status bodočega partnerja, za katerega se zdi, da je bolj kot za moške pomemben pri ženskah: »Starši se hčerki lahko odrečejo, če se poroči v družino nižjega socialnega statusa. Pri hčerkah pogosto ne pogledajo, kakšen je njen bodoči mož, sploh če vedo, da se bo statusno v redu poročila« (Ahmetaj). Pri moških namreč »slojevstvo ni tako relevantno. Romi lahko poročijo tudi deklico, ki nima veliko denarja. Tako ali tako bo, takoj ko pride k tašči in tastu, to njen dom in bo živela po njihovih pravilih« (Ana).
- Sorodstvena razmerja: »Družini skleneta zavezništvo. Družine preferirajo določenega partnerja že samo zato, ker se med seboj poznajo. Pogosti so primeri, kjer sta dve sestri iz ene družine poročeni z dvema bratoma iz druge družine.« (Ahmetaj).

Primer 4: poroka, kjer se partnerja ne poznata

Amina je stara 19 let, državljanica Makedonije (ni Rominja) in je bila do danes že dvakrat poročena.

Prvič se je na lastno željo poročila pri 17-ih letih z Romom iz Italije, ki ga je spoznala preko interneta. Zaradi razočaranja v ljubezni se je želela poročiti nekam v tujino, kjer bi lažje pozabila na svojo žalost, poleg tega tudi zelo rada potuje, zanimajo jo tuji kraji, in zato je sprejela odločitev o poroki, čeprav bodočega moža ni dobro poznala. Kmalu po poroki se je skupaj z moževno družino iz Italije preselila v Francijo, kjer pa je že po kratkem času uvidela svojo zmotu. Mož se je do nje nasilno vedel, nikoli se ni postavil na njeno stran, temveč je v vsem ubogal svojo mater. Odkrila je, da se je poročil z lažnimi dokumenti in da je v resnici precej mlajši od nje (ob poroki je bil star 13 let). Po vsem tem je šla na policijo in preživela dva tedna v varni hiši v Franciji, od koder se je potem zatekla k staršem, ki so tedaj živeli v Nemčiji, nato pa so se skupaj vrnil nazaj v Makedonij. Njen prvi zakon je trajal dva meseca.

Po komaj sedmih mesecih in po vseh slabih izkušnjah, ki jih je še nedolgo nazaj doživela, jo je oče prisilil v ponovno poroko. Na videz je kazalo, kot da je družina njenega bodočega moža iz Slovenije prišla k njim le na obisk, v resnici pa je šlo za dogovor med starši. *»Rekli so mi, da si moram z možem čestitati, ampak nisem hotela, nisem vedela, kaj se dogaja. Potem sem vprašala starše, ali ste me kaj vprašali, česa si jaz želim? Družini sta se pa smejali in veselili, jaz pa sem bila zelo šokirana.«* Sledila je štiridnevna svatba in nato življenje v Sloveniji, kjer je, podobno kot pri prvi poroki, prišla v razširjeno družino. Po tem se je življenje za njo povsem spremenilo. Skrbeti je morala za celotno družino (kuhati, pospravljati) in opravljati gradbena dela na drugi posesti, kjer so zidali hišo. *»Žensko vidijo kot sužnja. Vedno mislijo, da morajo ženske delati 24 ur, da ne smejo imeti stikov z drugimi ljudmi, da ne smejo biti zaposlene. Po poroki nisem smela imeti facebooka, telefona, potnega lista, drugih ljudi nisem smela gledati v oči niti smeti nisem smela vreči ven. Prepovedal mi je nositi hlače, morala sem obleči ruto. Tudi jesti nisem smela skupaj z ostalimi, jedla sem lahko šele takrat, ko sem vse počistila.«* Takega življenja v Makedoniji, kjer so po njenih navedbah ženske veliko bolj svobodne, ni bila vajena.

Mož in moževa družina so svoje vedenje do nje opravičevali z doto: *»Meni je v obraz povedal: 'Tebe smo mi kupili, kot eno kravo, in ti si naša.'«* Njen oče je namreč za njo pri drugi poroki prejel 6.000 evrov, pri prvi pa 2.000 evrov, s tem, da se je denar, po njenem pripovedovanju, pri prvi poroki v celoti porabil za stroške poroke, medtem ko pri drugi poroki temu ni bilo tako.

Ker je bilo življenje v zakonu tako nevzdržno, je zbrala pogum in pobegnila od moža in njegove družine in njihovo početje prijavila policiji. Njen drugi zakon je trajal le nekaj mesecev.

Po vseh opisanih izkušnjah je presenetljivo, kako optimistična ostaja za naprej. Želi živeti v Sloveniji, se izobraziti za frizerko in delovati v smeri, da druga dekleta ne bi izkusila podobne zgodbe. V ta namen predlaga, da ko *»pridejo tujci iz Balkana (predvsem Kosova) v določeno državo, raziskujte! - trajalo bo pol ure – iz kje prihaja, koliko je stara, kako se je poročila, ali je kupljena. S temi vprašanji lahko država reši življenje. Ko sem prišla v Slovenijo, sem bila na policiji, ampak me niso nič vprašali. Če bi me, bi povedala, da sem bila kupljena.«*

Pobeg

Druga oblika poročanja pri priseljenih Romih je *pobeg*, in sicer poteka podobno, kot pri drugih romskih skupinah, na način opisan zgoraj, s to razliko, da so posledice za osebi, ki se za to odločita, veliko hujše, kot drugod.

Najpogosteje se par za pobeg odloči, kadar starši izbire partnerja ne podpirajo. Po tem, ko par pobegne, so možne štiri situacije:

- Dekle se odloči ostati v moževi družini, njena družina se strinja z njeno odločitvijo.

- Dekle se odloči ostati v moževi družini, vendar se njena družina s tem ne strinja in jo pripeljejo nazaj k sebi domov.
- Dekle ne želi ostati, njena družina jo sprejme nazaj.
- Dekle ne želi ostati, vendar je njena družina ne sprejme več nazaj.

V prvih treh primerih mora družina moškega plačati odškodnino dekletovi družini: »*Družina od ženske lahko zahteva tudi do 30.000 ali 50.000 evrov. In toliko časa sta družini skregani, dokler ne dobijo denarja. Tukaj je vedno družina moškega kriva; lahko se plačuje že samo za spogledovanje*« (Ahmetaj). Višino kazni moževi družini naloži posebno razsodišče, na katerem odločajo starešine²⁰.

V kolikor par pobegne, tudi ni deležen poročnega slavja: »*Si poročen, vendar ne dajo dote, nimaš dekliščine, ne dobiš daril*« (Ahmetaj).

Pobegi se dogajajo le poredko, kar je povsem razumljivo, saj par s tem dejanjem osramoti družino, predvsem pa dekle tvega izključenost iz lastne primarne družine, poleg tega pa tudi »*fantje tega ne počnejo. Punc iz bogatejših družin ne kradejo, ker vedo, da bodo plačevali grozno. Te punce niti domov ne sprejmejo dokler ni denarja – ni premirja, dokler ni denarja.*« Na podlagi slednjega ga. Ahmetaj zaključi, da »*zato verjamemo, da mora ta denar ostati kot kultura, kot običaj, kot zavest. Ker ko nastanejo problemi, se igra na karto denarja*«, kar je, po mnenju predstavnice Mozaik proti načelom svobodne volje vsakega posameznika, služi pa zgolj namenom tistim, ki imajo od takšnega sistema koristi in moč (Djoković).

---

²⁰ Brane Novak opozarja »*da imajo priseljeni Romi vzporeden sodni sistem, kar je žalostno za neko pravno državo.*« Muršičeva (2012) omenjen pojav poimenuje Romsko častno razsodišče. Naloga starešin je razreševanje sporov (npr. ločitve, finančni spori, zemljiški spori, itd.), imajo nekakšno vlogo mediatorjev in v določenih primerih lahko predstavljajo pomembno varovalo ženskam za izhod iz negativnih situacij: »*Stari ljudje se dobijo in sedijo skupaj, pri čemer ženska sedi v sredini in odgovarja na vprašanja povezana s tem, kaj se ji je zgodilo. Dekleta se ne morejo zlagati, ker imajo dokaz (npr. modrice, izguba telesne teže, ipd.). Tudi moški se ne more zlagati, ker priseže na Koran in na Koran si nihče ne upa lagati. Če starešine ugotovijo, da se je ženski godila krivica, mora moževa družina plačati kazen in potem tudi izločijo to družino. Ampak to se zelo redko zgodi.*« (Nina).

5 PRISILNE POROKE KOT OBLIKA NASILJA

Od vseh vzorcev poročanja, ki smo jih opisali v prejšnjem poglavju, smo kot prisilne razumeli tiste, kjer je prisoten element pomanjkanje svobodne volje posameznika. V ta namen smo oblikovali sledečo delovno definicijo prisilne poroke:

Prisilno poročen otrok je oseba, stara do 18 let, ki je v zakonsko zvezo stopila pod kakršnokoli obliko prisile (fizično, psihično, ekonomsko, spolno²¹), brez zmožnosti svobodno odločati o izbiri svojega zakonskega partnerja. Pri tem poroka ne pomeni nujno uradno sklenjene in registrirane zakonske zveze, lahko jo razumemo tudi kot neregistrirano poroko, v smislu kohabitacije in oblikovanja družine.

Elemente prisile smo zaznali pri priseljenih Romih, kar v nadaljevanju podrobneje argumentiramo.

5.1 Prisilne poroke med priseljenimi Romi

Pri priseljenih Romih, katerih kultura je, čeprav obstaja nekaj podobnosti z ostalimi skupinami Romov (na ravni simbolov, vrednot, prepričanj in verovanj), od drugih precej drugačna.

Stičišča različnih romskih skupin najdemo na ravni simbolov, ki predstavljajo enega od pomembnejših elementov kulture. Eden takih simbolov je npr. leseno kolo, ki ponazarja nomadski način življenje, ki so ga Romi poznali in živeli v preteklosti. Tudi na ravni vrednot se različni Romi med seboj ne razlikujejo toliko, pri čemer mislimo predvsem na pomen izkazovanja statusa navzven: »*Romi imamo veliko napuha. To je zato, da smo dovolj dobri. In to so stigme. Če nimaš hiše, mislijo, da si reven, da nisi uspešen. Tega se ne da razumeti, če nisi v tem*« (Ahmetaj). Tudi na ravni prepričanj in verovanj uspemo najti določene podobnosti, ki pa niso povezane s samo veroizpovedjo, ki (poleg jezika) predstavlja pomembno ločnico med priseljenimi Romi ter dolenjskimi oziroma prekmurskimi Romi, temveč z vraževerjem. Po besedah Ahmetajeve je vraževerje pri Romih še zelo prisotno: »*Otroku npr. zavežemo česen ob zibelki, ker verjamemo, da do petega tedna sliši, kako ga nagovarjajo grdi angeli. Temu mi pravimo Lohuza – ko otrok ne sliši več demonov, je dobrodošel v družbo. Potem ob mraku ne hodimo ven in tudi ne obešamo perila, ker verjamemo, da takrat, ko se dan lomi, pridejo duhovi, ipd.*«

Ključni element kulture, ki je bistven za razpravo o prisilnih porokah, pa so družbene norme. Le-te so pogojene s striktnimi pravili, ki v celoti določajo življenje posameznika: »*Ta meja je tako ozka, da jo velikokrat celo jaz prestopim. Ne vem, kdaj je prav in kdaj je narobe. Že ko mislim, da je prav, me nekdo popravi, ker je narobe*« (Ahmetaj). V kolikor pa posameznik ne upošteva pravil, mu grozi izključitev iz skupnosti. In v tem oziru je pritisk skupnosti na življenje posameznika, izjemno signifikanten: »*Posameznik v romski skupnosti se vedno odloči tako, kot skupnost pričakuje, od njega. V nasprotnem primeru si moteč, enostavno ne moreš biti drugačen*« (Novak). Glede na izpostavljenost je razumljivo, da je tudi vloga ženske ter moškega v družbi jasno postavljena – gre za spolno nesimetrične odnose v družbi, utemeljene v patriarhalni družbeni ureditvi.

Opisane značilnosti družbenih norm najdemo pri vseh skupinah Romov, vendar pa se, ko govorimo o prisilnih porokah, pri priseljenih Romih to manifestira na drugačen način. Kako, opisujemo v nadaljevanju.

Ugotavljamo, da se preko podrejene ženske vloge reproducira in ohranja romska kultura, prisilne poroke pa ta vzorec vzdržujejo, kar natančneje utemeljimo v nadaljevanju. »*Pri prisilnih porokah gre*

---

²¹ Po mnenju članov delovne skupine spolno nasilje, kot oblika nasilja pri prisilnih porokah nastopa takrat, ko starši ali katera druga oseba s poroko deklice želijo preprečiti, da bi ta imela spolni odnos z nekom drugim, kot pa z osebo, katero so ji sami izbrali. Spolno nasilje pomeni, da nekdo odloča o tem, s kom so dovoljeni spolni odnosi.

za patriarhalne, tradicionalne spolne vzorce urejanja spolnih razmerij, ki so značilne za neko kulturo (Leskošek)«.

Znotraj družine mora ženska povsem upoštevati voljo očeta, zunaj družinskega kroga pa avtoriteto predstavlja skupnost.

Oče se odloči, kdaj je primeren »čas za poroko« njegove hčere, kar je pogosto takrat, ko je deklica še mladoletno. Nizka starost ob poroki je povezana z:

- ohranjanjem nedolžnosti deklet²² in s tem časti in čistosti družine: »Za sina skrbi oče, za hčerke pa mati, vendar je skrbnik hčerine nedolžnosti praviloma oče« (Novak). Bolj zgodaj, ko oče poroči svojo hči, tem lažje izpolni svojo nalogo.
- Kulturno specifičnim dojemanjem starosti: »Za ta dekleta je čas od 15 do 17 let bistven. V kolikor ta čas zamudijo, so odveč, ne dobijo več pravega. Oni ne gledajo na to, tako kot mi, ki imamo razpon mladosti do 30 let ali celo več« (Novak).
- Lažjo manipulacijo deklet²³: »Tako zgodaj se poročajo, da si jih prevzgojijo. Pri 18-ih letih ima ženska že neke navade, preveč razume stvari, razmišlja o drugih možnostih, o drugih moških, ugovarja, je razvajena itd.« (Ahmetaj). S tem, ko deklica ob poroki osebnostno še ni povsem razvito, moški enostavneje oblikuje svojo partnerico po svoji volji in jo tudi lažje nadzoruje. Ženska je na ta način celo življenje pod moškim nadzorom: najprej v primarni družini, kjer je podvržena nadzoru očeta, kasneje pa nadzoru moža oziroma natančneje nadzoru moževih staršev: »Glavno besedo imata tast in tašča, partner je tu kot marioneta« (Ana). Vmesnega obdobja ni – ženska nikoli ne živi samostojno in ločeno od družine. Takoj po poroki pripada moževi družini in deluje zgolj v privatni sferi, kjer prevzame skrb za vzgojo otrok in gospodinjstvo: »Redkokatera se zaposli. Če je imela prej zaposlitev, mora potem službo, zaradi pritiskov širše družine pustiti. Pač, mame so potem. Odvisno je sicer tudi od moža« (Ahmetaj). Na ta način je ženska povsem odvisna od svojega moža, zaradi česar moški lažje izvršujejo in ohranjajo dominacijo nad ženskami, s čimer se reproducira patriarhalni vzorec v določeni družbi.

Oče pa seveda ne deluje v vakuumu, temveč je pri svojih odločitvah podvržen mnenju a) širše družine: »Sorodniki se med seboj kličejo. Brat mojega partnerja je npr. iz Kosova poklical očeta, da ima eno lepo punco za njegovega sina« (Ana) ter b) pritiskom skupnosti: »Moj oče na začetku ni hotel svojih hčerk prodati, čeprav so večkrat prišli po njih. Vendar je na koncu vseeno prodal vse, ker so mu drugi rekli, da če jih bo pustil brez možkega, si ga bodo poiskale same« (Nina)/...«Jaz sem se vmes v drugega zaljubila, ampak sem se na koncu vseeno morala poročiti, zaradi statusa družine in vseh stricev in tet« (Maja).

Neupoštevanje družbenih pravil ima lahko za posledico izrinjenost iz skupnosti: »Tudi če bi se oče odločil, da se bo njegova hči poročila npr. s Slovencem, ampak potem se mu bodo pa vsi smejali in ne bi ga več vabili na zabave, svatbe« (Nina) ter osramočenost celotne družin ter tudi prihodnjih rodov: »Mi imamo ime, ki se nas drži 500 let. Poveš: »Jaz sem hčerka tega in tega. Imaš naziv« (Ahmetaj).

Dogovorjene poroke tako razumemo kot psihološko prisilo: »Zelo težko govorimo o fizični zlorabi, je pa ogromno psihičnih zlorab. Ne vem, kar nekako te prisilijo v to, rasteš s tem, da je to normalno« (Ahmetaj). Po Bitu in Morteau (2010) je meja med dogovorjeno in prisilno poroko v tem, da ima pri prvi obliki poroke ženska možnost zavrniti očetovo idejo oziroma idejo širše družine o njeni poroki. V resnici pa ta meja med obema oblikama poroke nikoli ni tako jasna, saj se pogosto ženske niti ne

²² Po pripovedovanju večine sogovornikov preizkus nedolžnosti po poročni noči v romski kulturi še vedno obstaja.

²³ Še posebej je to problematično, ko gre za velik razkorak v letih med partnerjema. Do take poroke običajno pride, kadar deklica že drugič poroči in takrat je njena »vrednost« manjša.

zavedajo, da so v poroko prisiljene: »*Ko jaz dekleta vprašam, kateri poklic bi želele opravljati, ko bodo odrasle, mi z navdušenjem odgovorijo, da bo njihov poklic to, da bodo postale mame*« (Ana), kar je pogojeno z latentno manipulacijo, ki je opredeljena v statusu ženske v romski družbi. Novak pravi, da »*romska ženska postane ženska šele takrat, ko ima otroke. Zato se jim tudi tako mudi – da pridobijo status v družbi*«. Poleg izpostavljenega pa k normalizaciji prisilnih porok vsekakor prispeva tudi primarna socializacija.

Ženska tako nima veliko možnosti vplivanja na svoj položaj: »*Romi te psihično močno ubijejo, nimaš upanja*« (Nina). To velja tako za čas pred poroko, kot tudi potem. Večinoma ženske vztrajajo v zakonu, ne glede na to, v kako slabih razmerah živijo. Ločitve so med Romi redkost: »*Teško se je zameriti skupnosti. Ko se ženske ločijo, se bitka šele začne. Če imaš srečo imaš zavetje v družini, ampak po navadi gredo ženske v varne hiše, poiščejo pomoč na centru. Družine jih včasih tudi izločijo, so sirote. Nekatere pa gredo nazaj k staršem in jih ti ponovno poročijo oziroma se same želijo poročiti, ker je lažje potem. Teško se je opolnomočiti, težko je, ker te izločijo. Ženske pa se v zunanjem svetu ne znajdejo*« (Ahmetaj).

Na to, kako velik pomen ima skupnost v življenju posameznika, kaže tudi to, da so poroke med različnimi skupnostmi redkost, saj »*potem ne spoštujejo drugih starešin in jim je vseeno, če se dekle izloči. Poznam en primer, ko se je nekdo iz Ruš poročil z dekletom s Hrvaške, pa ga je potem ta pustila, mu pobrala otroke in sedaj nima stikov ne z otrokom, ne z njo, nič. Tudi taki primeri so*« (Ahmetaj).

Stroga romska družbena pravila, ki globoko posežejo v urejanje odnosov v privatni sferi, služijo ohranjanju družbenega reda, patriarhalnih odnosov ter vzdrževanju »statusa quo«; s tem, ko so utemeljena v tradiciji, ki se jo prenaša iz generacije v generacijo, pa so še posebej odporna na spremembe: »*Tako je že od nekdaj pri nas in očetje bodo to vedno počeli, ker je to zakoreninjena tradicija*« (Nina).

Šele z odpiranjem skupnosti navzven bo možno doseči spremembe na tem področju, ki pa ne bodo vidne takoj, temveč se bodo udeležile šele s prihodom naslednjih generacij. J. Zupančič pravi takole: »*Sam to poimenujem **koncept odpiranja**²⁴. To je nujno potrebno na institucionalni in individualni ravni. Do individualne ravni pa ne pride, če ne naredimo sprememb na institucionalni ravni. Tukaj je ključna odsotnost institucij. Zelo verjetno se to ne bo dogajalo pri populaciji, ki je normalno vključena v vrtce in šole, ampak se bo pojavljala, kjer obstaja izolacija*«. Ob tem Leskošek izpostavlja še **modernizacijo**: »*Zdi se mi, da je pravi odgovor na dolgi rok, počasi z modernizacijo. Modernizacija lahko tradicionalne vzorce spremeni. Ampak to pa potem tudi pomeni, da morajo imeti čim boljši dostop do izobraževanja, do dela, biti brez rasizma sprejeti v okolje, v katerem živijo. Ker takoj ko imate rasizem, se začno kulture proti katerim je to usmerjeno, zapirati v svoje kroge in tako postajajo še bolj tradicionalne. Primer mladih punc iz Jesenic, ki so v zadnjem času začele nositi rute, ravno to potrjuje – one pravijo, da imajo dovolj poniževanja in da za njih nošenje rute predstavlja upor proti rasizmu, ki ga doživljajo*«.

Glede na to, da dogovorjene poroke same po sebi niso kaznivo dejanje, bi bilo treba, po mnenju vprašanih, »*začeti s spreminjanjem miselnosti, in ne z dekreti*« (Čurin). Ukrepi bi torej morali biti naravnani v smeri **prekinitve medgeneracijskega prenosa učenja** o sprejemljivosti tovrstnih poročnih praks: »*Na poroke ne more vplivati nihče, nobena kazen, nobena prepoved. To morajo sami v glavah priti do tega*« (Ana). Novak na podlagi svojih strokovnih izkušenj predlaga, da »*se počasi notri pride, po korakih, zato da te sprejmejo, potem kasneje pa vpelješ svoje vsebine. Ne smemo si narediti blokade, začeti pa je potrebno s sekundarno socializacijo, z otroki*« (Novak).

²⁴ Eden od indikatorjev odpiranja romske družbe, je po mnenju, J. Zupančiča mešanje zakonov. Po njegovih ocenah, naj bi bilo že 15 % romskih zakonov takih, kjer je eden od zakoncev slovenske narodnosti (najpogosteje so to ženske). Zupančičeva opažanja potrjuje tudi izjava Novaka: »*Začeli so se s Slovenkami poročati. Jaz mislim, da bo že čez 50 let vse drugače.*«

Vse to pa bo imelo daljnosežne posledice in bo vplivalo na organiziranost družinskega življenja: »Ko se bodo posamezniki enkrat začeli zavedati, da imajo prosto izbiro, potem bo razširjena skupnost začela razpadati na nuklearno družino« (Novak) in s tem na celotno romsko kulturo.

5.1.1 Vloga dote oziroma kupnine

Pri razumevanju prisilnih porok je ključnega pomena ugotoviti **vlogo dote oziroma kupnine, kot to poimenujejo NVO**, ki nastopa v vlogi enega od odločevalcev pri razumevanju, ali gre pri prisilnih porokah za **trgovino z ljudmi**²⁵ ali ne.

Na podlagi opravljenih intervjujev ugotavljamo, da vloga dote oziroma kupnine ni povsem jasna in se jo interpretira na različne načine, in sicer kot:

- mehanizem, preko katerega se ohranja družbeni red v skupnosti: »Ko nastanejo problemi, se igra na usodo tiste dote. Karkoli je, gre na tisto vsoto krat ena, krat dva, krat tri...« (Ahmetaj).
- Zagotovilo ali obveza, da si deklice v obdobju od dogovora do dejanske izvršitve poroke ne premisli: »Vsi pravijo, da romsko deklico kupijo, ampak to ni res. Tudi pri Slovencih je bilo v starih časih tako, da so dali doto. Dota je zato, da se oboji starši zavedajo, da bom jaz kriva, če bom drugega partnerja spoznala, ali pa če se ga bom naveličala in da bodo potem morali moji starši vrniti dvojno nazaj. Ljubezni ne moremo zagotoviti, sploh ker se partnerji pred poroko le nekajkrat vidijo ali pa mogoče par mesecev in potem že sledi poroka. Dota je zato kot garant, da si ženska ne more kar tako premisliti. Če si moški premisli, je še vedno sramota, ampak denarja mu ni potrebno vračati, zato ker starši od moškega plačajo doto staršem od ženske. Sta pa potem obe družini zaznamovani, ker je to sramota« (Ana). Ena izmed intervjuvank vračanje dote razlaga kot del njihove kulture: »Dota se vrača, ker je to del naše kulture in je kot kazen in dokaz, da ženska ni vestna« (Zoja).
- Porok, da bo deklica prišlo v družino, ki bo zanjo lepo skrbela: »Za nekatere starše je višja dota dokaz, da se bo njihova hči dobro poročila²⁶. Ampak po mojem mnenju so potem le redkokatere, za katere so starši dobili veliko denarja, srečne v zakonu, saj ima v tem primeru moževa družina tudi večje zahteve do snahe in ji govorijo: »Saj smo te toliko plačali, ti pa se kregaš z mojo mamo«. Ker ženske po navadi potem trpijo, starši tudi ne želijo vzeti velike vsote denarja. In tudi snahi je težko, če ve, da je morala družina vzeti kredit za njeno doto.« (Zoja).

²⁵ Po temeljnem mednarodnem dokumentu s področja trgovine z ljudmi, *Protokolu ZN o preprečevanju, zatiranju in kaznovanju trgovine z ljudmi, predvsem z ženskami in otroci ki dopolnjuje Sporazum ZN proti organiziranemu mednarodnemu kriminalu* (t. i. »Palermški protokol«), trgovina z ljudmi pomeni novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil in koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov. Dostopno na: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protokol.pdf> (4. 6. 2104). Trgovina z ljudmi obstaja v različnih oblikah in se, kot je razvidno iz podane definicije, pojavlja zaradi namenov a) spolnega izkoriščanja, b) prisilnega beračenja in drugih kaznivih dejanj (kot je npr. žeparstvo), c) presaditve človeških organov in trgovina s človeškimi organi, tkivom in celicami, d) delovnega izkoriščanja in e) trgovine z otroki. Na podoben način so elementi trgovine z ljudmi zajeti tudi v slovenski zakonodaji (glej Kazenski zakonik, 113. člen).

Direktiva 2011/36 EU ponuja še celo nekoliko širše razumevanje trgovine z ljudmi, saj poleg navedenih oblik med trgovino z ljudmi prišteva še druge oblike, in sicer ilegalne posvojitve ter prisilne poroke, v kolikor so pri tem prepoznani elementi trgovine z ljudmi. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:EN:PDF> (4. 6. 2014).

²⁶ Po poroki ženska pripada možu in njegovi družini: »Me, ko se poročimo, smemo priti k staršem na obisk po poroki šele čez pet tednov za en teden, pa potem vsake tri mesece za en teden in vsake šest mesecev za dva tedna, enkrat na leto za pet tednov – ne greš, kar tako k svojim staršem; je pa to odvisno od moža« (Maja).

- Zasluzek, s katerim se okoristi nevestin oče: »Vedno je v ozadju usluga, plačilo, korist odraslih«(CSD Žalec).
- Povračilo stroškov, ki nastanejo pri organizaciji poroke.

Ker je poroka, poleg pogreba, obreda obrezovanja in rojstva otroka, eden od najpomembnejših prelomnic v življenju posameznika, Romi omenjenemu dogodku pripisujejo velik pomen in priredijo veliko slavje, ki pa je tudi finančno zelo obremenjujoče. Poroka namreč traja štiri dni in po opisu Ahmetajeve, za skupnost, kateri pripada, poteka takole: a) prvi dan, ko moževa družina prinese preostanek dote, obleke, zlato in druga darila, je povabljenih 50 ljudi; stroške krije družina ženina; b) naslednji dan se odvija dekliščina (s poudarkom na »opevanju neveste« in izvedbi obredja poslikave s kano), za organizacijo katere je odgovoren nevestin oče. Le-ta najame prostor, glasbenika in poskrbi za pogostitev za približno 150 ljudi (pretežno so to ženske iz celotne skupnosti); c) tretji dan zopet poteka dekliščina, tokrat v obliki slavja za širšo skupino. Povabljeni so tudi sosede in ostali svati (brez ženina in njegove družine); vsega skupaj se slavja udeleži od 100 do 400 ljudi, odvisno od socialnega statusa nevestine družine in d) zadnji dan se odvije poroka, katere se nevestina družina lahko udeleži šele po polnoči. Ahmetajeva razlaga, da je treba »svatom, ki pridejo od daleč, tudi kupiti par čevljev, srajce, enemu stricu moraš kupiti posteljnino...to je toliko enih stroškov! V glavnem se torej ta denar zapravi in moram reči, da so včasih starši od neveste še celo dolžni.« Vsi nastali stroški se delijo med obe družini – nevestina družina krije stroške dekliščine, zaroke in daril, medtem ko družina ženina plača doto in poroko.

Ne glede na to, pa se višino dote vendarle ne postavi na podlagi stroškov poroke, temveč na to vplivajo različni dejavniki, od socialnega statusa ženske, nedolžnosti in zunanega videza. Zneski dot se, po pripovedovanju sogovornikov, gibljejo v razponu od 2.000 eur do 10.000 eur, dote za več deset tisoč evrov so redkost, čeprav se tudi to dogaja: »*Za mojo najmlajšo sestro so dali 75.000 eur, ker je bila tako lepa – imela je bolj svetlo polt, zelene oči in dolge temne lase*« (Nina). Podobne vsote so v anketnem vprašalniku navajali tudi anketiranci iz NVO, ki v se v praksi srečujejo z romsko populacijo ter druge organizacije, medtem ko so CSD pogosteje kot drugi odgovarjali, da o višini dote niso informirani. Le pet CSD je seznanjenih s tem, koliko po navadi znaša dota, ki jo prejme nevestina družina – v anketnem vprašalniku so navedli naslednje vsote: 5.000 eur, 10.000 eur, 20.000 eur in 30.000 eur.

Na podlagi izpostavljenega NVO prisilne poroke vedno razumejo v kontekstu trgovine z ljudmi in posledično doto vidijo kot kupnino. Natalija Djoković, predstavnica društva MOZAIK, to argumentira sledeče:

»V primerih, s katerimi smo se srečali na Društvu Mozaik, dote, kot jo poimenujejo nekateri Romi, ne gre razumeti kot darilo, temveč kot kupnino neveste. Višina kupnine je odvisna od mladosti, nedolžnosti in lepote deklice, ki jo kupujejo »ženinovi« starši. Kupnina je za dekličino usodo ključna, saj tudi proti njeni volji zapečati dogovor med družinama. Gre za mehanizem, ki deklici prepreči, da bi izražala lastno voljo in vpliv za preprečitev poroke (npr. pobeg) ali zakona, saj se v primeru kršitve dogovora kupnina vrne »ženinovemu« očetu v dvakratnem znesku. Deklica v primeru kakršnega koli manevra, s katerim bi preprečila poroko ali pretrgala zakon, svoji družini ne naloži zgolj povrnitev kupnine v prej omenjenem znesku, temveč hudo osramoti celotno družino. Dekleta pripovedujejo, da jim starši skozi otroštvo pogosto pripovedujejo, da bi v takšnem primeru bile izgnane iz družine in skupnosti, uročene ali pa bi jih celo čakala smrt. Zato je takšnih pobegov zelo malo.«

Citat nam odkriva, da kljub temu da je pri trgovini z ljudmi **osrednji motiv zaslužek** (po donosnosti naj bi bila trgovina z ljudmi, po mnenju Čurina (2014)²⁷, takoj za trgovino z orožjem in prekupčevanjem z mamili), to ni zadostni argument, ki govori v prid razumevanja prisilnih porok z vidika trgovine z ljudmi

²⁷ Gradivo za seminar »Delo z žrtvami trgovine z ljudmi«, Ljubljana, 5. junij 2014.

– bolj kot to, ali se denar dejansko porabi za stroške poroke ali ne, je bistven mehanizem, ki ga dota predstavlja: preprečitev svobodnega odločanja o svojem življenju, saj je s tem usoda dekleta »zapečaten«.

Tudi opravljeni intervjuji pritrjujejo temu, da prodaje ne moremo vedno razumeti zgolj v kontekstu zaslužka, ker lahko očetu neveste, kljub temu da njegov namen ni okoristiti se s poroko svoje hčere, ostane denar. To se zgodi v primeru, ki smo ga razložili že zgoraj, in sicer, če oče zahteva visoko doto, ker verjame, da bo na ta način njegova hči poročena v dobro situirano družino, kjer bo zanjo dobro poskrbljeno.

Da zaslužek ni vedno tisti odločilni moment, ki pogojuje ali gre za prodajo ali ne, potrjuje tudi zgodba dekleta, ki smo jo opisali v četrtem primeru. Njen oče je namreč prejel doto v višini 6.000 eur, organiziral je deključino in nasploh je poroka, ki je trajala štiri dni, potekala po islamskem običaju. Ključno pri Amininem primeru je bilo, ob tem, da je bila poročena proti svoji volji, to, da so bili v njeni situaciji prepoznani **elementi izkoriščanja**, natančneje elementi delovnega izkoriščanja, v smislu služabništva. Pri tem je treba dodati, da bi bila na podlagi Direktive 2011/36 EU njena izkušnja poroke razumljena kot trgovina z ljudmi, četudi bi sama privolila v zakon, saj se mnenje otrok v tovrstnih primerih ne upošteva kot relevantno, medtem ko se pri odraslih osebah privolitev raziskuje na podlagi vsakega posamičnega primera: »V primerih, ko gre za otroka niti ni potrebno raziskovati njegovega soglasja, ker je lahko zapeljan« (Čurin).

Čurin povzame, da je treba pri opredelitvi nekega pojava kot trgovine z ljudmi vedno upoštevati dva vidika: a) ožjega, to je kazensko-pravnega, ki ponuja podatkovno podlago za presojo pojava (število kazenskih ovadb, preiskave, obsodbe, izrečene kazni storilcem dejanj ipd.) in b) širšega, družbenega vidika, skozi katerega je moč prepoznati elemente kršenja človekovih pravic ali celo elemente trgovine z ljudmi. Ta drugi del, ki sporoča kakšni odklonski procesi se dogajajo v družbi, je nujno treba poznati in upoštevati, predvsem pri oblikovanju, spreminjanju in dopolnjevanju regulativnih pravnih mehanizmov, ne sme pa se z njimi manipulirati, ker v tem primeru potem služi zgolj kot špekulativno orodje.

Pri trgovini z ljudmi novačenje oziroma rekrutiranje žrtev poteka ali z napeljevanjem k emotivnim razmerjem ali z obljubljanjem možnosti visokih zaslužkov ter ustvarjanjem odvisnosti in uporabo nasilja in groženj²⁸. Za razumevanje razlogov, zakaj prihaja do prisilnih romskih porok v tem kontekstu, sta pomembna predvsem zadnja dva dejavnika, ki izhajata iz **patriarhalne družbene ureditve**.

Po izkušnjah Mrkalj Kasteliceve (2014)²⁹ trgovci z ljudmi delujejo na različnih ravneh. Obstajajo visoko organizirane mreže trgovcev, srednje strukturirane mreže kot tudi neformalne mreže. Ko govorimo o prisilnih romskih porokah v kontekstu trgovine z ljudmi, so storilci posamezniki, in sicer družinski člani, pri čemer ima oče neveste ključno vlogo. Popolne prisile (ugrabitve) so redkost, pogosteje gre za ustrahovanje hčerke s strani očeta. Očetje v tovrstnih primerih izkoristijo svojo moč nad otroci (predvsem nad otroki ženskega spola) in tudi nad svojimi ženami (le-ta na odločitev moža ne more vplivati³⁰), pri čemer legitimnost njegovega vedenja izhaja iz spolne neenakosti. Ena od intervjuvank takole opisuje, na kakšen način je izvedela novico o tem, da se mora poročiti z neznancom: »Oče mi je rekel: »Pojdimo domov, nekaj moram urediti« in smo šli k enemu stricu. In potem mi je rekel, da se bom poročila, ampak jaz sem se uprla in sem njegovi ideji nasprotovala. Prepričati me je želel, da je družina, kamor naj bi se poročila bogata in prijazna, ampak meni je bilo za to vseeno. Potem pa se je razburil: »Če ti bom jaz rekel, da skočiš v ogenj, boš to tudi storila!« (Nina).

²⁸ Gradivo za seminar »Delo z žrtvami trgovine z ljudmi«, Ljubljana, 5. junij 2014.

²⁹ Gradivo za seminar »Delo z žrtvami trgovine z ljudmi«, Ljubljana, 5. junij 2014.

³⁰ Mnenje žensk pa pri poročanju vseeno ni povsem izvzeto. Ravno nasprotno, najstarejša ženska sodeluje pri odločanju o ključnih življenjskih vprašanjih, in s tem tudi pri porokah.

Nizek socio-ekonomski položaj dekletove družine je, poleg spolne diskriminacije, drugi pomemben dejavnik, ki ga moramo upoštevati, ko govorimo o prisilnih porokah z vidika trgovine z ljudmi. S tovrstnimi porokami, se po mnenju Čurina »odplačujejo dolgovi, ki so nastali med očetom dekleta in drugo družino oziroma potencialnim partnerjem«. Ne gre pa nujno vedno za zadolženost. J. Zupančič poudarja, da »so prisilne poroke lahko tudi kot izhod iz nemoči, iz revščine. V primerih, ko pa tudi kulturna platforma to dovoljuje oziroma celo veleva, pa se to veliko enostavneje zgodi«. Pri tem so še posebej ranljiva romska dekleta iz bivših republik Jugoslavije in Albanije. Novak pravi, da gredo moški »najpogosteje v Makedonijo neveste iskat, natančneje v Šuto Orizari, ki je največje romsko naselje in to je v bistvu kot tržnica. Tam se najdejo in zmenijo. To traja en dan, dva dni. Hodijo pa tudi v Srbijo.«

Izhajajoč iz teorije menjave je jasno, da strukturne neenakosti, pa naj si bodo to spolne, fizične, statusne ali pa ekonomske **znižujejo stroške in s tem zvišujejo nagrade za obstoj prisilnih porok**. Stroške prvič znižuje dejstvo, da zaradi ustrahovanja in socialne izolacije (po poroki ženska pripada moškemu in njegovi družini in ima omejene stike z zunanjim svetom), ki je orodje za nadzor nad ženskami, tovrstni primeri redkokdaj pridejo v javnost. Ena od intervjuvank (Nina) pravi, da dekleta svoje situacije ne izpovejo pristojnim institucijam, ker tudi ne zaupajo nikomur: »Policija te itak ne zaščiti, ker si ne upa, niti socialna ne in nimaš pomoči.« Ne ukrepanje oblasti je torej druga značilnost, ki znižuje stroške, izhaja pa bodisi iz strahu: »Socialni delavci marsikaj vedo, potem pa je vprašanje, če tvegajo. Enako velja za policijo« (J. Zupančič), nepoznavanja romske kulture bodisi iz patologizacije prisilnih porok in s tem normalizacije le-teh. Zato bi moral biti eden ključnih predlogov za delo za naprej na tem področju vezan na izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki se pri svojem delu srečujejo z Romi. Novak meni, da »da javni uslužbenci (na CSD, policij, v zdravstvu, sodstvu) tega področja ne poznajo. Niti Romov ne ločijo niti ne znajo z njimi komunicirati. Ni dovolj, da se naučiš romski jezik, razumeti moraš, kako te oni vidijo in da pravilno posreduješ svoje sporočilo. Vsi pa so večinoma zadovoljni, če jim na spisu piše »zadeva zaključena«. Če bomo pa mi notri v njihova življenja prišli, potem pa se bo lahko počasi, kaj spremenilo.«

Zaključimo lahko, da bomo pri reševanju problematike prisilnih romskih porok, kadar gre za trgovino z ljudmi, neuspešni toliko časa, dokler ne bo vzpostavljene učinkovite družbene kontrole, ki bi zmanjševala stroške. In na tem mestu smo, vsaj glede na mnenje NVO in drugih organizacij, ki so izpolnjevale anketni vprašalnik, neuspešni. V povprečju se namreč strinjajo, da so pristojni organi pri preganjanju tovrstnih poročnih praks neučinkoviti (AS = 4,4)³¹ in da poleg tega tej tematiki namenjajo premalo pozornosti (AS = 4,4)³². Pri tem pa, po njihovem mnenju, problem ni v tem, da le-te za ukrepanje v primerih prisilnih porok nimajo dovolj pristojnosti (AS = 1,9)³³, kar je nekoliko drugače kot to zase ocenjujejo CSD (AS = 3,2)³⁴: »Mislim da imajo institucije dovolj pristojnosti za ukrepanje oziroma ozaveščanje tovrstne problematike v javnosti. Problem vidim v tem, da je potrebno govoriti o posameznih primerih in ne o celotni skupnosti. Trgovina z belim blagom obstaja, je ne zanikam, le mislim, da ne v takšni obliki kot jo določene nevladne organizacije promovirajo saj drugače ne bi imele dela« (Terne Roma – Mladi Romi).

Kot je razvidno iz zapisanega v tem podpoglavju, bomo na tem mestu neuspešni tudi, v kolikor bo obstajala stroga patriarhalna družbena ureditev in nenazadnje, če se izrazimo s tržnimi termini, dokler bo obstajalo povpraševanje in ponudba; ena od intervjuvank pravi takole: »Tu so večinoma sorodniki

³¹ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: V kolikšni meri se strinjate s trditvijo »Pristojni organi so pri preganjanju tovrstnih poročnih praks neučinkoviti«. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam (N = 14).

³² Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: V kolikšni meri se strinjate s trditvijo »Pristojni organi v Sloveniji tej tematiki namenjajo premalo pozornosti«. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam (N = 14).

³³ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: V kolikšni meri se strinjate s trditvijo »Odgovorne institucije za ukrepanje v primerih prisilnih porok nimajo dovolj pristojnosti«. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam (N = 13).

³⁴ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: V kolikšni meri se strinjate s trditvijo »CSD za ukrepanje v primerih prisilnih porok nimajo dovolj pristojnosti«. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam (N = 31).

in zato primernega zakonca v Sloveniji težko najdejo. Fantje gredo iskat punce dol, punce iz Slovenije pa se poročijo z nekom iz tujine, v kolikor tukaj ni nihče primeren zanjo» (Ana)³⁵.

---

³⁵ Mednarodne romske poroke so, po mnenju Ahmetajeve, poleg sorodstvenih ovir, za moške ustrezne zato, ker so zaradi nižjega socialnega statusa teh deklet, tudi manj finančno obremenjujoče, saj so dote v teh primerih praviloma nižje kot sicer.

6 OCENA RAZSEŽNOSTI POJAVA PRISILNIH POROK ROMSKIH DEKLIC V SLOVENIJI

Razsežnost pojava prisilnih porok romskih deklic v Sloveniji smo ugotavljali z raziskavo, ki smo jo izvedli v prvi polovici leta 2013, pri čemer smo podatke pridobili iz različnih virov. V prvi vrsti smo v raziskavo vključili **centre za socialno delo** (v nadaljevanju: CSD), kot ključne nosilce strokovnega znanja in izkušenj na področju obravnave najbolj ranljivih skupin prebivalstva, ter **druge organizacije**, ki se v praksi ukvarjajo s temi skupinami in za katere smo ocenili, da so s problematiko seznanjeni. Zaradi neposrednega dela in vsakodnevnega stika z romskimi otroki smo za komentar in oceno prosili tudi vse **osnovne in srednje šole** v Sloveniji (glej poglavje Metodologija).

Predstavitve rezultatov smo strukturirali kot sledi. V začetku poglavja na kratko predstavimo dobljene podatke o številu Romov in romskih otrok v Sloveniji, nato pa se osredotočimo na podatke o prisilnih porokah romskih otrok. Omenjeni podatki so prikazani za deklice in dečke, ki so pred poroko živeli v Sloveniji, po poroki pa bodisi v Sloveniji bodisi v tujini, nato pa še podatki za otroke, ki so se iz drugih držav priselili v Slovenijo. Zanimalo nas je, koliko primerov prisilnih porok so organizacije obravnavale v letu 2013, prosili pa smo jih tudi za njihovo oceno stanja v zadnjih petih letih. Sledi pregled podatkov o otroških porokah, pri katerih elementi prisile niso bili zaznani. Namreč, kot kažejo navedbe iz intervjujev s strokovnjaki in romskimi deklicami, so prisilne poroke v Sloveniji značilne predvsem za Rome (oziroma tudi nekatere druge narode), ki so se v Slovenijo priselili iz bivših republik Jugoslavije in za katere so tradicionalno značilne dogovorjene poroke. Za ostale skupine Romov, predvsem za dolenske Rome, pa so značilne prezgodnje poroke, pri katerih element prisile ni prisoten (glej poglavje 4). Izvedena raziskava te podatke potrjuje. Ob koncu poglavja povzamemo še odnos institucij, vključenih v raziskavo, do prisilnih porok in predloge, ki so jih podali.

Vrednost pridobljenih podatkov moramo iskati predvsem v kvalitativnem smislu, in ne toliko v strogo statističnem smislu. Prejete informacije iz vprašalnikov, ki smo jih interpretirali s pomočjo odprtih odgovorov vprašanih ter izvedenih intervjujev, dajejo pomemben vpogled v boljše razumevanje preučevane problematike in poglobljajo znanje na tem področju. Ob tem je treba upoštevati, da različne organizacije nekoliko drugače percipirajo problem prisilnih porok med Romi, kar lahko pojasnimo na dva načina. To, da nekatere organizacije poročajo npr. o višjih številkah zaznanih in obravnavanih primerov prisilnih porok je lahko povezano s tem, da je njihovo delovanje osredotočeno konkretno na delo in pomoč osebam s to izkušnjo (npr. Društvo Ključ), medtem ko se druge s tem problem v praksi srečujejo le posredno (npr. varne hiše). Nekatere ocene o razsežnosti pojava pa so odvisne tudi od območja, ki ga organizacija pokriva; nekatere organizacije delujejo po celi Sloveniji, spet druge pa so omejene npr. zgolj na eno regijo. Izpostavljeno je treba upoštevati pri razumevanju podatkov, predstavljenih v nadaljevanju.

6.1 Ocena števila Romov v Sloveniji

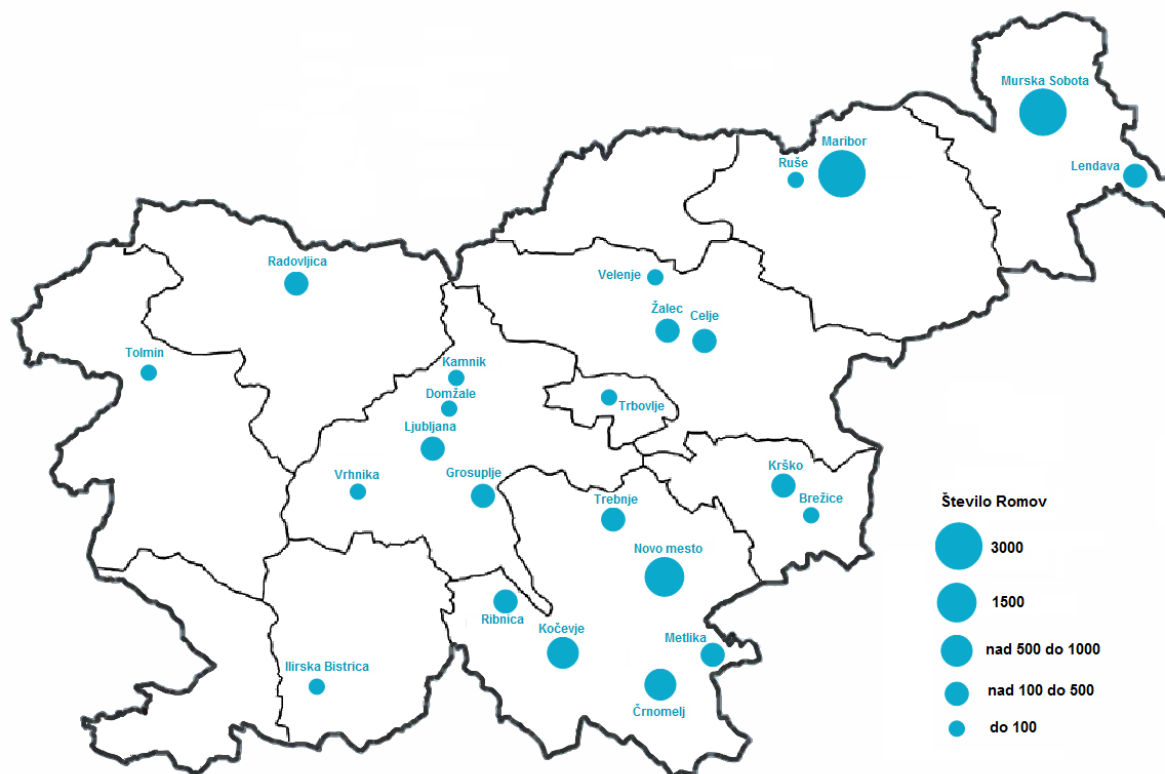
Pričakovano, pridobljeni podatki kažejo, da se dejansko število Romov, ki živijo v Sloveniji, močno razlikuje od podatkov iz popisa prebivalstva iz leta 2002. Ker se v skladu z Ustavo RS in z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov nihče ni dolžan opredeljevati v narodnostnem in etničnem smislu, v nadaljevanju podane številke niso uradne, gre zgolj za ocene strokovnih delavcev CSD in jih moramo kot take tudi interpretirati³⁶.

---

³⁶ Na mestih, kjer so CSD podatke podali na lestvici (npr. »med 110 in 150«) smo izračunali povprečno vrednost.

Po pridobljenih podatkih v Sloveniji živi **11.703 Romov**,³⁷ največ na območjih **CSD Maribor in Murska Sobota (3.000)**, **Novo mesto (1.500)**, **Črnomelj (780)** in **Kočevje (550)**.

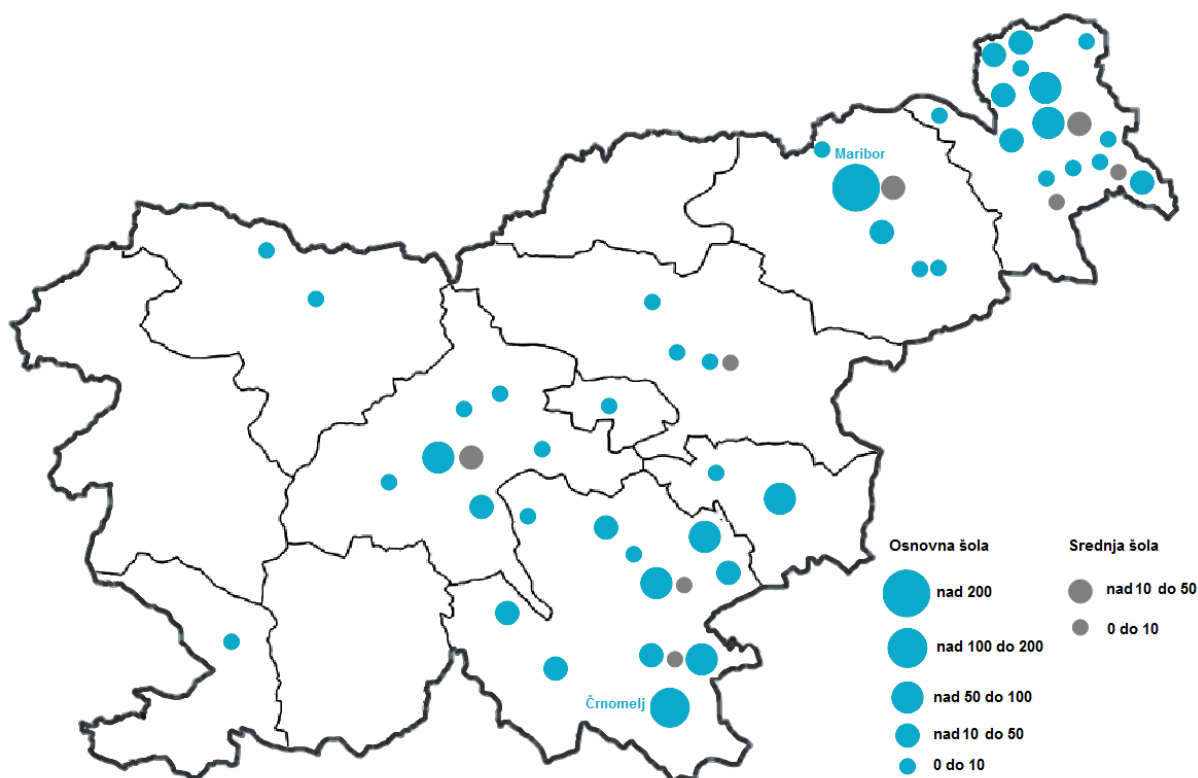
Slika 6.1: Število Romov po statističnih regijah (podatki CSD)

O številu šolajočih se romskih otrok lahko sklepamo iz podatkov, ki so nam jih posredovale osnovne in srednje šole. Po podatkih slovenskih osnovnih šol in šol za otroke s posebnimi potrebami, je v osnovno izobraževanje vključenih **1.416 romskih otrok**, v **srednje šole pa 92 romskih otrok**. Upoštevati moramo, da so vprašalnik izpolnili le na približno polovici vseh šol. Precej šol, kjer nam odgovora niso podali, deluje na območjih, kjer živijo Romi (npr. iz podravske regije vprašalnika ni izpolnilo 32 šol, iz jugovzhodne Slovenije 14 šol, itd.), kar pomeni, da je pridobljen podatek o številu romskih otrok, vključenih v šole, podcenjen.

³⁷ Podatek ne vključuje občin Hrastnik, Lenart in Litija, kjer po navedbah CSD živita po dve družini Romov, vendar številke niso natančneje predstavljene, kakor tudi ne občine Postojna, kjer živi ena družina. Nekateri CSD, ki sicer so navedli, da na območju, ki ga pokrivajo, bivajo Romi, teh podatkov ne beležijo sistematsko, zato ocen niso želeli podajati (Jesenice, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Moste Polje, Ljubljana Vič – Rudnik, Pesnica, Ravne na Koroškem in Slovenska Bistrica). Sklepamo torej lahko, da predstavljeno število ne zajame celotne romske populacije v Sloveniji.

Slika 6.2: Število šolajočih se romskih otrok po statističnih regijah (podatki CSD)

6.2 Ocena razsežnosti prisilnih porok romskih otrok v Sloveniji

6.2.1 Podatki za romske otroke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili v Slovenijo ali tujino

Ugotovimo lahko, da je pojav prisilnih porok med romskimi otroki v Sloveniji po ocenah CSD srednje razširjen (2,8), po podatkih drugih organizacij pa razširjen (3,7)³⁸, se pa v povprečju vsi strinjajo, da je problematika obsežnejša od znanega števila uradnih prijav (3,9)³⁹, predvsem zato, ker so tovrstne poroke običajno neformalne in starši na CSD ne zaprosijo za spregled mladoletnosti, zato centrov in drugih organizacij informacije o tem niti ne dosežejo oziroma do njih pridejo veliko kasneje, preko drugih virov. V tem kontekstu moramo upoštevati tudi to, da romske skupnosti veljajo za zelo zaprte družbe, pri katerih je za natančen vpogled v situacijo nujno delo na terenu, kar pojasnjuje npr. L. Zupančič: »Te deklice ne hodijo na CSD, vedno tudi trdijo, da se super razumejo, ne priznajo, da jih tepejo, moraš si bit s tisto punco res zelo blizu, drugače ne upajo povedat«.

CSD so **v letu 2013** obravnavali osem primerov prisilnih porok (dve deklici in šest dečkov), vse na CSD Maribor. Podatek zavrača prevladujočo miselnost strokovnjakov, s katerimi smo opravili intervjuje, da pojav za dečke ni značilen, potrjujejo pa ga tudi nekatere deklice, ki so imele izkušnjo s prisilno poroko, npr.: »Zraven so bili tudi dečki, ki se niso želeli poročit, ampak so se morali, in vsi so bili mlajši od 18 let« (Nina). Eden od razlogov prisilne poroke dečkov je potreba po skrbi za dom: »Tu

³⁸ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: *Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju pojav prisilnih porok med romsko populacijo v Sloveniji*. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh ni razširjen in 5 zelo razširjen ($N_{CSD} = 30$; $N_{druge\ organizacije} = 16$).

³⁹ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: *V kolikšni meri se strinjate s trditvijo »Problematika prisilnih romskih porok je obsežnejša od znanega števila uradnih prijav«*. Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam ($N = 45$).

bolj merijo po potrebi domačih opravil oziroma, da je čas za sina, da dobi ženo. Starša sta za sina vse naredila, zato jima želi sin na ta način povrniti – namreč tako da snaha pomaga pri delu» (Ana). Kot je razvidno, na centru poročajo celo o več prisilnih porokah dečkov v primerjavi z deklicami, vendar to ne pomeni, da so tovrstne poroke za prve bolj značilne, le pogosteje so bile zabeležene. Namreč, kot pojasnjujejo na CSD, se dečki običajno poročijo v Sloveniji in ostanejo pri svoji družini, zato očetje pogosto poizvedujejo o spregledu mladostnosti. Deklice pa se večkrat poročajo tudi v tujino, za kar pa spregled mladostnosti in posledičen obisk CSD ni potreben. Ni sicer povsem jasno, kako pogosto se deklice po poroki preselijo v tujino, saj se CSD o tem večinoma niso želeli ali znali opredeliti. Tisti, ki so se, se večinoma strinjajo, da romske deklice po poroki ostanejo v Sloveniji (CSD Domžale, Ljubljana Moste Polje, Trebnje, Vrhnika in Velenje). CSD Žalec ocenjuje, da sta obe praksi približno enakomerno zastopani, deklice pa se največkrat selijo na Kosovo. Nekoliko več informacij nam na tem področju podajo druge organizacije. Tudi te večinoma ocenjujejo, da deklice po poroki ostajajo v Sloveniji. Organizacije, ki menijo, da se pri deklicah poroke v tujino pogoste (npr. društvo Ključ, Mozaik, Terne Roma – Mladi Romi, CSD Maribor), navajajo, da se te preselijo v zahodne države, predvsem v Nemčijo, Italijo, Švedsko, Avstrijo ali Francijo. Društvo Terne Roma – Mladi Romi npr. navaja, da deklice večinoma »skušajo poročiti v boljše situirane družine, običajno v Nemčijo«.

Iz Preglednice 5.1 lahko sklepamo, da se druge organizacije pogosteje kot CSD srečujejo s prisilnimi porokami, vendar pa moramo biti pri interpretaciji teh podatkov pazljivi. Različne organizacije so namreč pogosto identificirale isto osebo, zato podatkov ne smemo prikazovati na agregatni ravni, pač pa ločeno.

Največ primerov so v letu 2013 obravnavali na Društvu za nenasilno komunikacijo (pet deklic) in na društvu Ključ (štiri deklice). Dva primera so zabeležili tudi na društvu Terne Roma – Mladi Romi, kjer so edini poročali tudi o primeru prisilne poroke dečka.

Nevladni organizaciji, ki sta v letu 2013 zabeležili največ primerov, se v primerjavi z ostalimi organizacijami s problematiko prisilnih porok srečujeta pogosteje, saj je njuno delovanje osredotočeno na delo z osebami, ki so imele tovrstne izkušnje. Društvo Ključ je krovna organizacija na področju trgovine z ljudmi, zato so z večino primerov prisilnih porok seznanjeni. Informacije namreč pridobivajo preko različnih virov, kot navajajo npr. »partnerske nevladne organizacije iz Slovenije in iz tujine, šole, CSD, Krizni centri za mlade, nekdanje uporabnice društva Ključ, policija, Azilni dom, v določenih primerih pravni zastopniki, preko anonimnih klicev na svetovalni telefon društva Ključ«. Podobno velja za Društvo za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke, žrtve nasilja, kjer delajo z ženskami in otroki, ki se v varno hišo umaknejo pred nasiljem. Romske ženske se v varne hiše sicer ne zatekajo pogosto, saj so tovrstni »programi za Rominje težko dostopni in se vanje le redko vključijo« (Društvo za nenasilno komunikacijo), zato bi jih bilo smiselno prilagoditi in jih tako narediti dostopnejše. L. Zupančič opozarja, da je ženskam »ta svet predalet. Imajo predsodke do Slovencev«. Je pa razvidno, da se trend izboljšuje, saj se ženske vse pogosteje povezujejo s skupnostjo in odpirajo tudi navzven. Novak v povezavi s tem navaja, da so »prvič začele ženske v varne hiše hodit« oziroma da so že »...znane ločitve, prepovedi približevanja, zatekajo se v varne hiše, česar 10 let nazaj ni bilo«.

Preglednica 6.1: Število prisilnih porok otrok iz Slovenije glede na spol (podatki CSD in drugih organizacij)

		V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
		deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
CSD	CSD Litija	0	0	0	0	1	1
	CSD Ljubljana Moste Polje	0	0	0	1	0	1
	CSD Maribor	2	6	8	2	5	7
	CSD Žalec	0	0	0	4	1	5
	Skupaj	2	6	8	7	7	14

		V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
		dekllice	dečki	skupaj	dekllice	dečki	skupaj
Druge organizacije	Društvo Ključ	4	0	4	30	0	30
	Društvo Mozaik – društvo otrok	0	0	0	6	2	8
	Društvo Regionalne varne hiše - Celje	0	0	0	2	0	2
	Društvo Regionalne varne hiše – Slovenj Gradec	0	0	0	1	0	1
	Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja	0	0	0	4	0	4
	Društvo Terne Roma – Mladi Romi	2	1	3	7	2	9
	Društvo za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	5	0	5	10	0	10
	Društvo ženska svetovalnica Ljubljana – Krizni center	0	0	0	8	0	8
	Zavod EMMA (Krško)	0	0	0	2	0	2

Razlike med CSD in drugimi organizacijami pri zaznavi problematike so še bolj izrazite na **petletni ravni**. V zadnjih petih letih CSD poročajo o 14 primerih prisilnih porok (sedem dečkov in sedem deklic)⁴⁰, največ na CSD Žalec in CSD Maribor, medtem ko so bili pri drugih organizacijah z največ primeri prisilnih porok seznanjeni na društvu Ključ (30), na Društvu za nenasilno komunikacijo (10) in na Društvu ženska svetovalnica Ljubljana (8). Druge organizacije poročajo tudi o seznanitvi s štirimi dečki, ki so bili prisilno poročeni v zadnjih petih letih, in sicer po dva na društvih Terne Roma – Mladi Romi in Mozaik (glej Preglednico 6.1).

O omenjenih primerih so bili na organizacijah večinoma obveščeni posredno, **preko drugih virov**, npr. »za primere mladoletnih Rominj, ki so se poročile, smo izvedeli od drugih Rominj, podatke smo pridobili tudi s klici na anonimni telefon, od uporabnic v varni hiši in od drugih NVO, s katerimi sodelujemo« (Društvo SOS telefon za ženske in žrtve nasilja), »Podatke o prisilnih in dogovorjenih porokah dobimo iz pogovorov z uporabnicami« (Društvo ženska svetovalnica), »Podatke dobimo na terenu od otrok ali odraslih Romov oziroma Rominj« (društvo Mozaik), ... Ponekod so imeli s primeri porok tudi **neposredne** izkušnje, npr. »V naši organizaciji smo v zadnjih petih letih imeli romsko družino, kjer je bila mati žrtve prisilne poroke, najstarejša hči pa potencialna žrtev, kar je bil tudi eden od vzrokov prihoda matere z otroki v naš program – umik pred nasilnim očetom, ki je imel za hčerko dogovorjeno poroko v Bosni«. (Društvo regionalna varna hiša Celje), »Uporabnice našega programa so odrasle ženske, žrtve nasilja, in njihovi otroci. V letu 2013 smo od ene odrasle uporabnice dobili informacijo, da jo je oče prodal bivšemu možu, ena uporabnica je povedala, da je njen bivši partner prodal njuno 15-letno hčerko staršem njenega fanta, ena uporabnica je povedala, da je oče prodal dve njeni sestri, ena uporabnica je povedala, da se je njen sin dogovoril za poroko svoje mladoletne hčerke – njene vnukinje« (Društvo ženska svetovalnica).

Preverili smo tudi, koliko je **potencialnih žrtve prisilnih porok**. Potencialne žrtve smo definirali kot tiste, pri katerih je bila v družinah že zaznana prisilna poroka (npr. prisilno sta se poročila starejša sestra ali brat). Pri takih družinah se vzorec običajno ponavlja. So pa nekatere organizacije potencialne žrtve definirale tudi širše, npr. društvi Ključ in Mozaik kot potencialne žrtve obravnavata

⁴⁰ Podatki niso uradno zabeležene številke. CSD smo prosili, naj zapišejo subjektivno oceno primerov, s katerimi so bili v zadnjih petih letih seznanjeni na njihovem CSD. Prisilno poroko deklice so zaznali tudi na CSD Domžale, kjer pa niso imeli dodanih informacij o tem, ali je deklica pred poroko živela v Sloveniji ali v tujini.

vse romske deklice, ki živijo v družinah priseljenih Romov in so že dobile menstruacijo. Po romski tradiciji so tako že primerne za poroko.

CSD ocenjujejo, da je potencialnih žrtev prisilnih porok v Sloveniji 32, od tega 27 deklic in pet dečkov. Največ potencialnih žrtev (24 deklic in pet dečkov) so zabeležili na CSD Žalec. Podatki drugih organizacij, katerih delovanje je primarno usmerjeno v nudenje pomoči obravnavani ciljni skupini, so mnogo višji. Društvo Ključ ocenjuje, da je bilo v Sloveniji v zadnjih desetih letih kar 1.000 potencialnih žrtev prisilnih porok (600 deklic in 400 dečkov). Ocena Društva za nenasilno komunikacijo je približno 100. Navajajo, da so se »večkrat srečali z romskimi deklicami, ki bi postale žrtve prisilnih porok, če ne bi pobegnile od doma, včasih tudi v naše varne hiše. Teh in njihovih neporočenih sorodnic je bilo po naši oceni približno 100«.

6.2.2 Podatki za romske otroke, ki so se v Slovenijo zaradi poroke priselili iz drugih držav

Pojav prisilnih porok med romsko populacijo v Sloveniji, pri katerih se deklica poroči iz tujine v Slovenijo, je po ocenah CSD v povprečju srednje razširjen (2,7), po podatkih drugih organizacij pa razširjen (3,6)⁴¹. Na CSD so v letu 2013 obravnavali tri deklice, ki so se poročile iz drugih držav v Slovenijo (CSD Maribor in CSD Zagorje ob Savi), v zadnjih petih letih pa so bili seznanjeni s skupno šestimi primeri tovrstnih prisilnih porok.

Preglednica 6.2: Število prisilnih porok otrok iz tujine, ki se priselijo v Slovenijo glede na spol (podatki CSD in druge organizacije)

		V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
		deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
CSD	CSD Litija	0	0	0	1	0	1
	CSD Maribor	2	0	2	2	0	2
	CSD Trebnje	0	0	0	1	0	1
	CSD Vrhnika	0	0	0	1	0	1
	CSD Zagorje ob Savi	1	0	1	1	0	1
	Skupaj	3	0	3	6	0	6
Druge organizacije	Društvo Ključ	4	0	4	25	0	25
	Društvo Mozaik – društvo otrok	0	0	0	2	1	3
	Društvo Terne Roma – Mladi Romi	4	0	4	4	0	4
	Društvo za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	1	0	1	5	0	5
	Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj - Varna hiša Novo mesto	0	0	0	1	0	1
	Združenje Proti Spolnemu Zlorabljanju	0	0	0	1	0	1

⁴¹ Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo sledeče: *Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju pojav tovrstnih prisilnih porok med romsko populacijo v Sloveniji.* Odgovori so bili možni na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni sploh ni razširjen in 5 zelo razširjen. (N_{CSD} = 26; N_{druge organizacije} = 14).

Tudi na tem mestu so podatki drugih organizacij precej višji od podatkov, ki jih navajajo CSD (glej Preglednico 6.2)⁴². Po štiri deklice so v letu 2013 obravnavali na društvih Ključ in Terne Roma – Mladi Romi, eno pa na Društvu za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja. Društvo Ključ je v zadnjih petih letih zabeležilo kar 25 primerov.

Rezultati raziskave potrjujejo, kar smo ugotovili z intervjuji, namreč da se v Slovenijo iz drugih držav priseljujejo praviloma deklice in ne dečki,⁴³ večinoma iz Makedonije in Kosova, tudi Bosne in Hercegovine ali Bolgarije. Slovenske deklice pa se, kot že omenjeno, podobno pogosto poročijo v tujino. »Pri moji sestri je bilo tako, da so jo prišli pogledat ljudje iz Švedske in že isti dan so jo odpeljali na Švedsko. Pri starejši sestri je bilo isto« (Nina).

6.3 Ocena razsežnosti otroških porok v Sloveniji

V tem delu se osredotočamo na poroke, pri katerih element prisile ni bil zaznan, poleg tega pa za nevesto ni bila izplačana nikakršna vsota denarja. Med otroške poroke štejemo tiste, pri katerih je vsaj ena oseba mlajša od 18 let. Podatke o tovrstnih otroških porokah smo zbirali s pomočjo CSD in drugih organizacij ter tudi vseh slovenskih osnovnih in srednjih šol, katerim natančnejšega opisa prisilnih porok nismo podali, smo jih pa prosili, da morebitne poroke podrobneje opišejo (glej poglavje Metodologija).

Preglednica 6.3: Število otroških porok v Sloveniji v zadnjih petih letih (podatki CSD, drugih organizacij, šol)

	CSD			Druge organizacije			Šole		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
Jugovzhodna Slovenija*	9	3	12	100	20	120	26	7	33
Osrednjeslovenska	3	2	5	0	0	0	13	0	13
Podravska	3	2	5	5	2	7	8	8	16
Pomurska	0	1	1	0	0	0	2	0	2
Savinjska	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Spodnjeposavska	1	1	2	0	0	0	0	0	0
skupaj	16	9	25	106	22	128	49	15	64

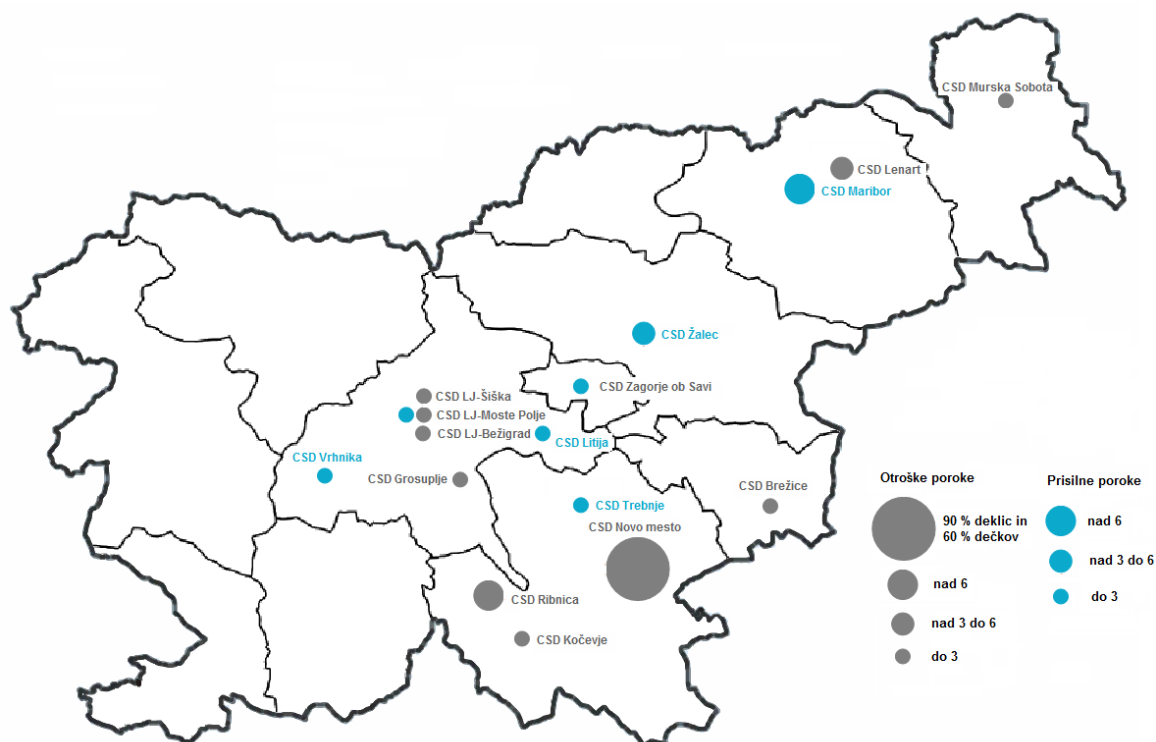
* CSD Novo mesto omenja, da so pri Romih, ki živijo na območju, ki ga kot CSD pokrivajo, otroške poroke prevladujoč način poročanja. Tako se namreč poroči 90 % romskih deklic (rodijo otroka pred 18 letom) in 60 % romskih dečkov (se izjasnijo za otroka pred 18 letom starosti). Ker nam niso posredovali konkretnih števil, jih v preglednico nismo vključili.

Ugotavljamo, da je otroških porok več kot prisilnih, podatki CSD, drugih organizacij in šol pa kažejo, da se le-te pojavljajo pretežno v jugovzhodni Sloveniji. Ocene števila otroških porok so še višje od navedenih, saj v Preglednici 5.3 nismo upoštevali CSD Novo mesto, kjer so navedli, da se pred 18 letom poroči kar 90 % romskih deklic in 60 % romskih dečkov.

⁴² Ponovno opozarjamo, da je podatke treba obravnavati ločeno (torej ne upoštevati seštevka), saj lahko isto deklico spremljajo na več različnih organizacijah.

⁴³ Primer dečka je zabeležilo zgolj društvo Mozaik.

Slika 6.3: Števila otroških in prisilnih porok po statističnih regijah (podatki CSD)

*Opomba: Na zemljevidu so prikazani zgolj podatki CSD. Podatki drugih organizacij zaradi podvajanja niso prikazani, prav tako niso prikazani podatki šol, saj pri le-teh natančne definicije prisilnih porok nismo podali in zato ločevanje med obema tipoma porok ni možno.

Iz vsebinskih pojasnil, ki so jih podale posamezne institucije iz jugovzhodne Slovenije, je razvidno, da pri teh porokah elementa prisile večinoma ni zaznati, kar je skladno z opisi poročanja, ki smo jih definirali v teoretskem delu (glej Poglavlje 4). Kot poroča CSD Krško gre za »poroke mladoletnih deklic in dečkov med seboj, vendar te niso prisilne, gre za to, da se dva mladoletnika zaljubita in imata spolni odnos, prvi spolni odnos pa se obravnava kot "poroka". V teh primerih ne gre za dogovarjanje med starši enega oziroma drugega. Občasno se tudi starši mladoletnega para obrnejo na nas po pomoč pri poskusu ločitve para, vendar so čustva med parom po navadi tako intenzivna, da smo tako eni kot drugi neuspešni«. Podobno kažejo tudi podatki šol, npr. »... ko smo se pogovarjali s starši pa so povedali, da hčerka zbeži k fantu vedno, ko jo pripeljejo domov«, in pa podatki drugih organizacij, npr. Društva za prostovoljno in preventivno delo v Novem mestu: »nimamo informacij o prisilnih porokah. Opažamo pa, da se v veliki meri poročajo mladoletna dekleta oziroma deklice mlajše od 15 let (neregistrirane poroke) s polnoletnimi fanti, kar pa prepoznavamo kot velik problem, saj sledi zaključek šolanja in prezgodnja nosečnost romskih deklic«. Podoben vzorec poročanja brez elementa prisile je deloma značilen tudi za osrednjeslovensko regijo (predvsem za Grosuplje) in pomursko regijo, kjer pa so otroške poroke, sodeč po zbranih podatkih, manj pogoste.

Primere otroških porok navajajo tudi v podravski regiji, vendar pa so za to območje manj značilne. O petih otroških porokah v zadnjih petih letih poročajo CSD in o sedmih druge organizacije. Prav tako so otroške poroke zaznali na šestih osnovnih šolah in dveh srednjih šolah, večinoma iz Maribora in okolice, problem pa je, kot kaže, precej razširjen tudi na Ptuj. V letu 2013 so se tako po podatkih šol poročile štiri deklice in pet dečkov, v zadnjih petih letih pa osem deklic in osem dečkov. Iz odprtih odgovorov lahko vsaj za nekaj deklic in dečkov sklepamo, da so bili prisilno poročeni, npr. »Deklica je v 8. razredu izstopila iz šole, takoj je postala noseča in v naslednjem letu spet. Fantje povejo, da jim gredo starši izbirat nevesto v Bosno. Deklica, ki je sedaj v 9. razredu pove, da so njeni bratje z

očetom šli v Bosno po ženo za brata.»; *»Deklica se je odselila v Nemčijo*«. Do podobnih dognanj lahko pridemo tudi, če pogledamo podatke dveh ljubljanskih osnovnih šol, kjer so v letu 2013 zaznali eno prisilno poroko, v zadnjih petih letih pa dve, in pa ene srednje šole, pri kateri se s problematiko pogosto srečujejo. Pri enem od omenjenih primerov je bilo jasno razvidno, da je bil pri poroki prisoten element prisile, za ostale pa podrobnejših informacij nismo prejeli.

Obravnavani podatki torej kažejo, da se nekatere poroke, ki so bile sicer zabeležene kot otroške poroke, lahko interpretira tudi kot prisilne, meja med obema tipoma pa je, kot že omenjeno, večkrat nejasna. Na podlagi tega dejstva lahko sklepamo, da so podatki o prisilnih porokah najverjetneje celo nekoliko višji od prikazanih v podpoglavju 6.2.

Šole za poroke običajno izvejo od sorojencev, ki jim to *»sporočijo kot veselo novico*« ter drugih romskih otrok, sosedov in staršev, tri šole pa navajajo, da so izvedeli zaradi mladoletne nosečnosti. *»Fantje navadno ne opustijo šolanja, deklice nehajo prihajati v šolo in šele kasneje izvemo, zakaj.*« Šole o poroki običajno obvestijo CSD, včasih sodelujejo tudi s kriminalisti.

6.4 Odnos institucij do problematike prisilnih porok in identifikacija posledic, ki jih imajo takšne oblike poročanja na otroke

V splošnem ugotavljamo, da so CSD in druge organizacije praksi prisilnega poročanja močno nenaklonjene⁴⁴. Opozarjajo predvsem na številne negativne posledice, ki doletijo deklice po poroki. V tem kontekstu omenjajo, da ima mladoletna Rominja po prisilni poroki *»izrazito neugoden status, še posebej kadar gre za nedržavljanke RS. Postavljena je v izrazito podrejen položaj in je v celoti odvisna od moža*« (Društvo Regionalne varne hiše - Slovenj Gradec).

Deklice se poročajo zelo mlade. CSD in druge organizacije, ki so izpolnile vprašalnik, v povprečju ocenjujejo, da je najnižja starost deklic ob poroki med 12 in 13 leti, po nekaterih podatkih celo deset let, najnižja starost dečkov pa 14 let. Povprečna starost ob poroki pri deklicah je 15 let, pri dečkih pa med 16 in 17 let⁴⁵. Vključeni akterji večinoma navajajo, da je pri povprečni starosti v zadnjih letih prisoten pozitiven trend, saj ta močno narašča⁴⁶. *»Zadnjih deset let se starost deklet viša in povprečna starost ob poroki je 18 in 19 let. Veliko je predvsem povezano s statusom družine in predvsem načinom življenja. V revnejših družinah je tako kar nekaj zgodnejših porok*« (Terne Roma – Mladi Romi). Podobno po pričevanjih Romov, priseljenih iz Peči in Prištine, ugotavlja tudi Muršič (2012, 73), in sicer, da naj bi tradicija dogovorjenih porok polagoma izginjala, mlajše generacije pa naj bi svoje partnerje vse pogosteje izbirale tudi med Neromi.

Kljub temu podatki kažejo, da so dogovorjene poroke še vedno najpogostejše v najstniškem obdobju. Deklice takrat večinoma prekinejo s šolanjem, prihaja pa tudi do zgodnjih nosečnosti in posledične skrbi za družino. *»Dekleta po večini zapustijo šolo, nekatere zanosijo, vse se preselijo k "možu", prevzemajo nove vloge: gospodinjska opravila, materinstvo*« (društvo Mozaik). Podobno poročajo tudi šole, npr. :

Skupaj s CSD, starši deklice in njeno novo družino smo deklico spremljali in jo spodbujali, da je kljub poroki nadaljevala s šolanjem in zaključila v 8. razredu, s tem pa je zaključila tudi svojo devetletno šolsko obveznost. To pa žal ni pravilo. S strani njene stare in nove družine pa ni bilo podpore in spodbud, da bi obiskovala še 9. razred 10. šolsko leto, saj bi s tem imela osnovnošolsko izobrazbo v celoti. Z deklico smo v celoti individualizirali in prilagajali vse oblike učne pomoči, da je lahko učno napredovala in uspešno zaključila 8. razred OŠ. Ob zaključku

⁴⁴ Nestrinjanje izražajo v številnih odprtih odgovorih, prav tako se močno ne strinjajo s trditvijo, da romske deklice že zgodaj dozori in so posledične tovrstne prakse razumljive (AS_{CSD}= 1,5; AS_{druge organizacije}= 1,2, na lestvici od 1 do 5).

⁴⁵ Upoštevani so podatki za vse Rome, ne zgolj za tiste, priseljene iz Kosova in drugih balkanskih držav.

⁴⁶ Temu pritrjuje tudi Danica Sirk, predstavnica patronažnega varstva Maribor (e-mail korespondenca).

šolskega leta njena družina in posledično tudi ona sama ni želela več nadaljevati s šolanjem. Vsa prizadevanja v to smer so bila zaman. Tudi, če si je sama to želela, pa je vpliv romske kulture in vse vrednote, ki so povezane s tem, zelo močan in na koncu tudi vpliva na izbiro v življenju.

Rominje večinoma tudi prekinajo stike s člani socialne mreže, ki so jo oblikovale pred poroko, in pogosto ostajajo »v socialni izolaciji, /.../, prepuščene na milost svojemu možu in njegovi družini« (Društvo za nenasilno komunikacijo). Opisane posledice so značilne za vse Rominje, ne glede na poreklo.

Društvi Ključ in Mozaik opozarjata tudi na druge možne posledice prisilne poroke. Med drugim v povezavi s tem izpostavljajo spolne napade in spolne zlorabe zaradi pregleda spolovila pred spolnim odnosom. Prav tako je deklica zaradi plačila obvezana, da ostane v novi družini in ima omejene stike s svojo primarno družino. Kot vemo, mora dekličin oče moževi družini vrniti celotno doto povišano za določeno vsoto, če deklica pobegne, zato so pritiski in grožnje na deklice veliki: »*Dekleta v določenih primerih govorijo o kaznovanju s smrtjo ali urokom*« (Mozaik). Opozarjajo tudi, da tovrstni običaji deklicam povzročajo psihične in fizične travme, kot navaja Nina: »*Romi te psihično močno ubijejo. Nimaš upanja*«.

CSD in večina drugih organizacij so si enotni v mnenju, da so poroke romskih deklic problem, ki ga država ne problematizira in ne rešuje, običajno z argumentom, da je to romska kultura in romski način življenja. »*Strinjamo se, da se tovrstna problematika ne rešuje, ker je pometena pod preprogo z izgovorom, da so prisilne poroke romska kultura in da se jih ne sme spreminjati.*« (Društvo Življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj - Varna hiša Novo mesto). Za razrešitev situacije in podrobnejši nadzor je po oceni CSD Žalec potrebno »*dolgotrajno, multidisciplinarno delo, nujno je treba zavzeti družbeno stališče o nesprejemljivosti in nedopustnosti prisilnih porok mladih in spremeniti kazensko zakonodajo*«.

7 ZAKLJUČEK IN PREDLOGI

Z namenom, da bi izčrpno in celostno zaobjeli problematiko prisilnega poročanja in odgovorili na raziskovalna vprašanja, predstavljena v uvodnem delu naloge (ki se nanašajo na obseg, motive in posledice prisilnih porok), smo se poslužili različnih metod raziskovanja. Najprej smo pregledali in analizirali literaturo na to temo (sociološke teorije o nasilju v družini, poročila nevladnih organizacij ter pravna določila, ki veljajo za slovenski prostor), kar nam je služilo kot podlaga za nadaljnje raziskovanje, in sicer za oblikovanje anketnega vprašalnika, ki smo ga naslovili na vse CSD, šole (vse osnovne in srednje šole v Sloveniji) ter druge organizacije, ki delajo z Romi, kot tudi za pripravo iztočnic za intervjuje z osebami, ki so doživele prisilno poroko in s strokovnjaki s tega področja (za bolj podroben opis metodoloških izhodišč glej poglavje Metodologija).

▪ OBSEG PRISILNIH POROK

Obseg prisilnih porok smo izmerili na podlagi podatkov pridobljenih iz anketnih vprašalnikov. **Rezultati kažejo, da je problem prisilnih romskih porok pri nas vse prej kot zanemarljiv:**

- Otroci, pripadniki romske skupnosti, iz Slovenije:
  - *Podatki CSD:* pri otrocih iz Slovenije je bilo na centrih v lanskem letu zabeleženih osem primerov, v zadnjih petih letih pa so bili seznanjeni s 14-imi primeri, večinoma na vzhodnem koncu države (Maribor, Žalec).
  - *Podatki drugih organizacij:* podatki drugih organizacij so nekoliko višji – vsega skupaj 12 primerov v letu 2013 ter 75 v zadnjih petih letih, vendar je pri tem treba opozoriti na veliko verjetnost podvajanja števil, saj so različne organizacije lahko obravnavale isto osebo.
- Otroci, pripadniki romske skupnosti, ki so se v Slovenijo priselili iz drugih držav:
  - *Podatki CSD:* v letu 2013 trije taki otroci, v zadnjih petih letih pa šest.
  - *Podatki drugih organizacij:* po poročanju drugih organizacij devet otrok v preteklem letu ter 39 v zadnjih petih letih (zopet opozarjamo na problem podvajanja podatkov).
- Otroške poroke (kjer element prisile ni bil zaznan, prav tako pa za nevesto ni bilo ponujenega plačila):
  - *Podatki CSD:* 25 otrok v zadnjih petih letih (niso všteti podatki CSD Novo mesto, na katerem poročajo, da se tako poroči 90 % deklic in 60 % dečkov).
  - *Podatki drugih organizacij:* 128 otrok v zadnjih petih letih.
  - *Šole:* 64 otrok v zadnjih petih letih.
- Potencialne žrtve prisilne poroke (pri katerih je bila v družinah že zaznana prisilna poroka):
  - *Podatki CSD:* 32 (največ na CSD Žalec).
  - *Podatki drugih organizacij:* od 100 do 1.000.

Pridobljeni podatki kažejo, kolikokrat so se anketirani srečali s prisilnimi porokami pri svojem delu. Ker smo o tem spraševali CSD, šole, NVO in druge organizacije ne gre za število kazenskih ovadb ali obsodb, saj policija in sodstvo tovrstnih podatkov, glede na to, da prisilne poroke pri nas niso kriminalizirane, ne beležita.

Opazno je neusklajeno poročanje med CSD in drugimi organizacijami, kar postavlja pod vprašaj dostopnost centrov za žrtve (z vidika pomanjkanja terenskega dela ter z vidika nezaupanja žrtv v tovrstne sisteme pomoči) in obenem kaže na šibko medsebojno povezanost CSD in različnih NVO ter drugih organizacij.

Ne gre pa spregledati dejstva, da CSD, zaradi varovanja osebnih podatkov, oseb ne obravnavajo po etični pripadnosti in zato tudi ne želijo oziroma ne morejo poročati o podatkih, za katere smo jih zaprosili. Glede na izpostavljeno trdimo, da je **število primerov prisilnih porok višje od teh, ki smo jih pridobili za potrebe naloge**. To kaže na omejitve raziskave, saj je bil fokus analize usmerjen preozko, le na določeno etnično skupino (kar lahko utrjuje stereotipne predstave in predsodke o določeni družbeni skupini, poleg tega pa zamegli dejstvo, da je problematika mnogo širša, saj, kot lahko sklepamo iz pridobljenih informacij, zadeva tudi druge etnične manjšine, ki živijo v Sloveniji, najpogosteje priseljence iz Albanije, Makedonije ter Bosne in Hercegovine).

Podcenjene razsežnosti problema ne pripisujemo zgolj omenjenemu dejavniku temveč tudi različnim načinom razumevanja, kaj prisila dejansko pomeni. Gre za vprašanje ustrezne konceptualne opredelitve prisile, kjer svobodna volja posameznika nastopa kot ključen element in kot ločnica med prisilno in »neprisilno« poroko. V praksi je namreč izjemno težko ugotoviti, kdaj ni bila upoštevana osebna volja posameznika, kar je še zlasti očitno takrat, kadar ni uporabljena fizična oblika prisile, temveč bolj subtilni načini v povezavi s psihičnim nasiljem. Še posebej težavno je prepoznati privoljenje, kadar nanj vplivajo socializacijski vzorci oziroma ga oblikuje pričakovana ubogljivost in podrejenost, zaradi kulturnih norm in vrednot ali celo manipulacije (večino otroških porok bi zato lahko razumeli kot prisilne poroke; z izjemo primerov z Jugovzhodnega konca Slovenije, kjer gre večinoma za »pobege«). Izkazuje se torej potreba po operacionalizaciji »privolitve« (do podobnega zaključka so za področje Avstrije, natančneje Dunaja, prišli tudi Latcheva idr. 2008).

V prid temu, da so številke o prisilnih porokah otrok v resnici še precej višje od prikazanih, govori tudi dejstvo, da so poroke pogosto neuradne, sklenjene po tradicionalnih običajih ali pa se že kohabitacija šteje kot poroka. Spregled mladostnosti, ki ga lahko potrdijo zgolj CSD, tako ni potreben in posledično informacije o tovrstnih poročnih praksah pristojnih institucij ne dosežejo oziroma vsaj ne po teh kanalih. Z zadržkom moramo zato jemati pridobljene podatke po spolu (ugotovili smo, da ni nujno, da so zgolj osebe ženskega spola žrtve prisilnega poročanja, saj podobna usoda lahko doleti tudi dečke). Deklice se namreč pogosto poročajo v tujino (npr. v Nemčijo, Italijo, Francijo, na Švedsko), dečki pa si neveste najdejo v državah, kot so Albanija, Makedonija, Bosna in Hercegovina, tudi Bolgarija – slednji so lahko v statistikah CSD celo pogosteje zabeleženi kot dekllice, ravno zaradi domnevno pogostejšega povpraševanja po spregledu mladostnosti na pristojnih centrih.

▪ DEJAVNIKI PRISILNIH POROK

Motivi za prisilno poroko v prvi vrsti izhajajo iz patriarhalnih struktur romske družbe, ki se institucionalizirajo skozi družbene in kulturne norme – preko ženske vloge se reproducira in ohranja romska kultura, prisilne poroke pa ta vzorec vzdržuje. Škodljive kulturne prakse pogojujejo kulturno vrednotne kategorije, kot so ubogljivost in podrejenost očetovi volji ter nedolžnost deklet ob poroki, ki je povezana z družinsko častjo. **Prisilne poroke tako razumemo kot tradicionalistično in patriarhalno interpretacijo določene kulture**. Elementi prisile so s tem vkomponirani v pore družbe, s čimer se ustvari prostor za samoumevno in legitimno sprejemanje psihične prisile ter vdanosti v usodo in pogosto se zato žrtv niti sama ne zaveda, da je bila v poroko prisiljena. Sprejetost škodljivih kulturnih praks pa ni značilna zgolj za člane, ki pripadajo družbi, ki ohranja in spodbuja tovrstne prakse poročanja, temveč tudi za večinsko prebivalstvo (tudi strokovnjake), zaradi česar škodljive kulturne prakse pod preprogo patologizacije in normalizacije pogosto ostanejo nekaznovane.

Lahko pa je **interes prisilnih porok tudi v zaslužku in izkoriščanju** (za različne namene, predvsem v smislu delovnega izkoriščanja). Iz tega razloga je treba pojav prisilnih porok, med drugimi, **razumeti tudi z vidika socialno-ekonomskih neenakosti**.

Prisilne poroke najpogosteje vršijo starši ali družinski člani (ti so lahko bodisi člani razširjene družine bodisi potencialni bodoči sorodniki ali člani etične manjšine v določeni lokalni skupnosti).

Motive strnjeno povzamemo v spodnji shemi⁴⁷:

▪ zaščita družinskega ugleda	▪ preprečitev neprimernih razmerij (razmerja izven določene etične, kulturne, verske skupnosti)
▪ odziv na pritisk skupnosti	▪ zaščita kulturnih vrednot in norm
▪ način ohranitve in okrepitve sorodstvenih vezi	▪ zaščita verskih idealov
▪ doseganje finančnih ugodnosti	▪ dolgoletne družinske obveze
▪ zagotovitev, da zemljišče, nepremičnine ali premoženje ostane znotraj družine	

▪ POSLEDICE PRISILNIH POROK

Posledice otroških porok so ne glede na to, ali gre za prisilne ali ne, za vse deklice podobne. Kmalu po poroki sledi zanositev in prekinitve šolanja, tudi kasneje se le redkokatera vključi na trg dela. Neizobražena ženska, katere poglobljena skrb je nega otrok, je tako strogo postavljena v zasebno sfero. Ženska, izključena iz družbe, pa je lahka žrtev nasilja doma, saj zaradi pomanjkanja drugih možnosti, nemočno vztraja vdana v usodo, s tem pa se patriarhalni vzorec družbe poganja naprej.

Romskim ženskam pa ovire ne predstavljajo le norme in vrednote, ki so lastne njihovi kulturi, nasproti jim stojijo tudi predsodki, diskriminacija in stereotipne predstave večinske družbe. Reševanje problema prisilnih porok je zato v prvi vrsti treba začeti s širšim in celostnim pristopom urejanja življenjskih pogojev Romov, z vidika izobraževanja, stanovanja, zaposlovanja ipd.

Izveček ključnih ugotovitev se nahaja v Prilogi 3.

▪ PREDLOGI ZA SPREJEM REŠITEV, KI BI PRIPOMOGLE K ODPRAVI PRISILNIH POROK

V nadaljevanju na podlagi dognanj, ki smo jih pridobili v okviru raziskave, podajamo konkretne predloge⁴⁸ za izboljšanje situacije na tem področju, ki so v skladu z mednarodnimi dokumenti in zavezami, ki jih je sprejela Slovenija:

1. Na evropski ravni gre trend h kriminalizaciji prisilnih porok. Prisilno poroko kot posebno obliko nasilja je sprejelo sedem držav EU28, in sicer Avstrija, Belgija, Hrvaška, Ciper, Danska, Nemčija in Velika Britanija. V Luksemburgu in na Malti sta pripravljena predloga zakona, v preostalih državah pa se kot kaznivo dejanje obravnavajo le določene posledice prisilnih porok, npr. posilstvo, poskus posilstva, fizično ali psihično nasilje, spolno nasilje, telesne poškodbe, mučenje in trpinčenje, protipraven odvzem prostosti, odvzem pravice do svobode in integritete, psihološka

⁴⁷ FMU (2009 v FRA 2014) med poglobljene motive prisilnih porok prišteva še: nadzorovanje nezaželene spolnosti (promiskuiteta ali homoseksualnost), še posebej vedenje in spolnost žensk; nadzorovanje nezaželenega vedenja (alkoholizem ali odvisnost od drog, ličenje oziroma vedenje, ki je preveč zahodnjaško); zagotovilo za skrb za otroka ali odraslega s posebnimi potrebami, kjer starši ne zmorejo izpolniti te vloge.

⁴⁸ Določeni predlogi sovpadajo s predlogi Norveškega Akcijskega načrta proti prisilnim porokam za obdobje 2008–2011 (Norwegian Ministry of Children and Equality 2008), predlogi projekta »Aktivno proti prisilnim porokam« programa Daphne (Felz idr. 2009) ter predlogi FRA (2014).

prisila, spolna prisila, ugrabitev, zločin iz časti itd. (FRA 2014)⁴⁹. Ne glede na omenjeni trend, diskurzivne prakse v evropskem prostoru niso enotne o tem ali je kriminalizacija primerna in ustrezna oblika preprečevanja tovrstnih praks. Kriminalizacija na eni strani daje jasen signal, da tovrstne tradicije niso dopustne, stroka pa predpostavlja, da bi ureditev tega področja opolnomočila tudi žrtve ter jih spodbudila k pogostejši prijavi teh praks. Prav tako bi kriminalizacija pomenila, da se prisilno poroko lahko obravnava kot samostojno kršitev, kazni pa bi bile v primeru drugih posledic te kršitve kumulativne. Na drugi strani pa kritiki kriminalizacije opozarjajo, da je večkrat težko pridobiti zadostne informacije o tem, ali je bila poroka res prisilna, saj je prisila pogosto zgolj psihološka. Navajajo primere iz Velike Britanije, kjer sodišča kot psihološko prisilo niso vedno upoštevala nekaterih faktorjev, specifičnih zgolj za nekatere skupnosti – močna psihološka prisila pri Romih je npr. izločitev iz skupnosti ter strah pred sramoto. Če posameznik oziroma posameznica sprejme poroko zaradi spoštovanja kulturnih in spolnih norm ter zaradi strahu pred izločitvijo iz skupnosti, sodišča to le redko upoštevajo kot prisilo. Drugi argument, ki je v nasprotju s tem, kar trdijo zagovorniki kriminalizacije, pa je, da se bodo žrtve zaradi strahu pred možnimi posledicami vložene pritožbe (npr. izločitev iz skupnosti, obsodba članov družine, posledice v primeru neuspešne pritožbe, ...) za le-to redkeje odločile (FRA 2014). Če sledimo predlogu Agencije za temeljne človekove pravice EU (2014), zaključimo, da nam Istanbulska konvencija narekuje kriminalizacijo prisilnih porok, vendar ne nujno pod samostojno obliko prisile; znotraj posameznega zakonodajnega sistema lahko poiščemo različne načine, kako prisilne poroke obravnavati kot kaznivo dejanje, pri čemer moramo biti pozorni na možne luknje v zakonu ter na dejstvo, da moramo upoštevati tako tiste prisilne poroke, ki so se zgodile v državi, ter tudi potencialne priseljene žrtve. Kot že navajamo, slovenska zakonodaja prisilnih porok kot oblike nasilja posebej ne opredeljuje, vendar pa so posamezni elementi (npr. spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let, trgovina z ljudmi, zanemarjanje otroka in surovo ravnanje, kaznivo dejanje prisiljenja v primeru nastanitve mladoletnega dekleta, kršitev osebnega dostojanstva in varnosti) v obstoječih zakonodajnih določilih že zajeti (za podrobnejše informacije glej str. 16-17). Večina evropskih držav, ki so se že odločile za kriminalizacijo prisilnih porok, so le-to uredile v nacionalnem Kazenskem zakoniku (glej Prilogo 4).

V tem kontekstu Društvo Ključ svetuje, da se **prisilne poroke kot posebno obliko nasilja obravnava tudi v Sloveniji**, pri čemer je treba v okviru medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi, v kateri ima predstavnika tudi MDDSZ, natančneje določiti smiselne spremembe **Kazenskega zakonika**, na način, da bi prisilne poroke umestili med identificirane oblike nasilja.

2. Pravna definicija prisilnih porok je prvi korak k uspešnemu preganjanju tovrstnih poročnih praks, nadalje pa bi morali omenjeno obliko nasilja **vključiti še v vse ostale relevantne dokumente** (npr. v Program za otroke in mladino; Nacionalni program socialnega varstva; Nacionalni program ukrepov za Rome).

Primer dobre prakse v tujini: določene članice EU so že pred časom sprejele Nacionalne akcije programe za odpravo prisilnih porok, Nemčija npr. že leta 2007, Švedska leta 2009, Združeno kraljestvo 2011 in Nizozemska leta 2013. V dokumentih se države najpogosteje zavzemajo za izboljšanje podatkovne podpore o beleženju pojava prisilnih porok, za zagotavljanje ustreznega števila nastanitvev in svetovalnih programov za žrtve, za izboljšanje dostopnosti podpornih storitev za (potencialne) žrtve prisilnih porok ter za izvajanje informiranja in osveščanja o tej problematiki. Pri uresničevanju zavez sodelujejo različni akterji, ki jih prisilne poroke zadevajo: policija, sodstvo, tožilstvo, sektor za mladino, CSD, institucije s področja zdravstvenega varstva, izobraževanja ter organizacije, ki delujejo na področju nujenja podpore ženskam žrtvam nasilja (FRA 2014).

---

⁴⁹ Za natančnejše informacije o zakonodajnih ureditvah izbranih držav glej Prilogo 4.

3. Kriminalizacija prisilnih porok je prvi korak k jasnemu sporočanju, da gre za obliko nasilja ter za nesprejemljive prakse, ki kršijo temeljne pravice posameznika. Vendar za dejansko odpravo problema to ne zadostuje – prisilnih porok se je treba lotiti s **preventivnimi ukrepi**, ki so utemeljeni v Istanbulski konvenciji (12. – 17. člen), začeni z **a) osveščanjem in b) izobraževanjem**:

a) Osveščanje o obstoju problematike prisilnih porok

Osveščanje vključuje različne medijske kampanje, ki so lahko enkratni dogodek ali pa se odvijajo kontinuirano. Ključno je, da z njihovimi vsebinami nagovorimo žrtve, storilce in skupnosti in jih poučimo o nesprejemljivosti, nelegalnosti prisilnih porok in negativnih posledic, ki jih nosijo za žrtve in storilce dejanj. Osveščanje je predvsem pomembno z vidika preventivnih ukrepov, saj z informiranjem žrtev lahko preprečimo možno prisilno poroko. V ta namen je treba preko različnih medijskih orodij posredovati informacije o tem, kaj prisilna poroka pomeni in kakšne oblike prisilnih porok poznamo (s poudarkom na tem, da ne gre nujno za fizično uporabi prisile, temveč da so pogosto prisotni psihološki pritiski). Tovrstne kampanje s predstavitvijo pravic in informacij, kamor se lahko obrnejo po pomoč, opogumijo (potencialne) žrtve, da prisilno poroko prijavijo pristojnim institucijam (FRA 2014).

Primer dobre prakse – spletna stran švedske policije, ki k ozaveščanju o prisilnih porokah prispeva prek (FRA 2014):

- Poudarjanja, da gre za obliko družinskega nasilja, ki je nesprejemljiva;
- Spodbujanja žrtev in drugih naj prisilno poroko prijavijo;
- Nudenja koristnih informacij: jasno predstavi, kaj pomenita družinsko nasilje in prisilna poroka ter kako ju prepoznati. Razloži, da prisilne poroke niso nujno značilne le za dekleta in ženske, temveč da lahko prizadene tudi osebe moškega spola, predvsem v kontekstu kulture družinskega ugleda in časti. Obenem je na spletni strani omogočen pregled ključnih akterjev oziroma institucij, na katere se lahko žrtve obrnejo v primeru potrebe pomoči.

Za slovenski prostor primer dobre prakse predstavlja društvo Ključ, ki v letošnjem letu organizira potujočo fotografsko razstavo z naslovom »Moje sanje«. Na različnih lokacijah po Sloveniji (v prostorih MOL, CSD ipd.) se odprte razstave prične s strokovnim prispevkom vabljenih strokovnjakov na temo prisilnih porok. Informacije dosežejo širši spekter publike, saj so med povabljenimi različni deležniki, in sicer predstavniki CSD, NVO, policije in drugih institucij, medijskih hiš ter predstavniki romskih skupnosti.

Medijske kampanje z osveščanjem hkrati izobražujejo ciljno populacijo.

b) Izobraževanje in usposabljanje različnih ciljnih skupin:

- **Strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo z Romi.** V skladu z Istanbulsko konvencijo so države podpisnice dolžne zagotoviti usposabljanja strokovnjakov, z namenom, da bi ti lažje preprečili in prepoznali prisilne poroke. Zato bi bilo treba oblikovati in finančno podpreti programe izobraževanj, ki bi potekala v obliki izvajanja predavanj in delavnic, katerih ciljna skupina bi bili strokovni delavci CSD, zaposleni v izobraževalnih institucijah, v zdravstvu, na policiji, tožilstvu in sodstvu. Vsebina izobraževanj naj bi vključevala predvsem naslednji temi: identifikacija potencialnih žrtev prisilne poroke in metode ter načine ukrepanja v primeru nudenja pomoči žrtvi. V skladu z ugotovitvijo, da prisilne poroke ne zadevajo le določenih romskih skupnosti, temveč so značilne tudi za

druge etične manjšine, se pri ponudbi usposabljanj ne zdi smiselno omejevati le na določeno geografsko področje v državi; pri oblikovanju ponudbe izobraževanj in usposabljanj predlagamo upoštevanje dostopnosti za vse zainteresirane.

Primer dobre prakse v tujini: nizozemsko Ministrstvo za družbene zadeve in zaposlovanje je v prizadevanju za preprečitev prisilnih porok oblikovalo brezplačen tečaj usposabljanja, ki je zainteresiranim dostopen na svetovnem spletu. Ključna fokusa tečaja sta naslednja: identifikacija prvih znakov prisilne poroke ter poznavanje ustreznih načinov nudenja pomoči žrtvam v primeru prisilne poroke. Izobraževanje se dotika različnih tematik: kdaj in kako se čast družine povezuje s prisilnimi porokami; na katere pokazatelje prisilne poroke morajo biti pozorni; kako v primeru identifikacije prisilne poroke odreagirati; na kakšen način se strokovnjaki lahko učijo drug od drugega. Strokovnjaki za opravljanje usposabljanja pridobijo akreditacijo (FRA 2014).

Pri nas izobraževanja s tega področja izvajajo NVO, policija in druge institucije v okviru svojih resornih ministrstev (za seznam izobraževanj oziroma usposabljanj glej Prilogo 5).

- **Glede na to, da gre pri prisilnih porokah za naučene socializacijske vzorce, ki se prenašajo iz generacije na generacijo, se zdi smiselno, da za prekinitev tega kroga z ukrepi naslovimo predvsem romske otroke same.** Na tem mestu ima izjemen pomen terensko delo, saj lahko preko različnih programov NVO, policije in drugih, ki v romski skupnosti, sicer pod drugimi vsebinami, že izvajajo izobraževanja in usposabljanja za otroke, posredno vpeljemo še tematiko prisilnih porok (z vidika opolnomočenja potencialnih žrtev, informiranja in identifikacije znakov prisile). Na ta način bi z izobraževanjem o škodljivih kulturnih praksah in pravicah otrok najlažje pristopili do romskih otrok. Nenazadnje pa bi izobraževanja s to tematiko morala potekati tudi pod okriljem šol, saj prisilne poroke, kot kažejo podatki, v precejšni meri prizadenejo šolske otroke (predvsem srednješolske). S tem bi hkrati dostopali do različnih akterjev: sošolcev učiteljev in romskih pomočnikov, ki so v tesnem stiku s (potencialnimi) žrtvami, ki bi lahko predstavljali ključne osebe v primeru identifikacije znakov prisilne poroke, v kolikor bi bili o tem primerno poučeni.
- Ker prisilne poroke ženske prizadenejo v večji meri kot moške, bi bilo treba **še naprej podpirati programe opolnomočenja romskih žensk in razvijati nove vsebine.** Tovrstni programi pomagajo ženskam pri informiranju o njihovih pravicah, obenem pa s tem, ko jih pritegnejo v svoje sredine, razširijo in okrepijo njihova socialna omrežja in tanjšajo zid med njihovim poznanim okoljem in »zunanjim svetom«. Ženska, opolnomočena na ta način, bo v manjši meri dopuščala prenos škodljivih kulturnih praks na lastne otroke. Glede na praktične izkušnje strokovnjakov, je treba romskim ženskam programe opolnomočenja ponuditi tako, da se »pravi namen« programa skriva pod druge vsebine, saj bi jim v nasprotnem primeru njihovi družinski člani onemogočili obiskovanje izobraževanj oziroma se jih niti same ne bi želele udeležiti (vsebine učenja socialnih veščin je tako treba domiselno preplesti npr. s tečaji kuhanja, modnega ustvarjanja (primer: projekt »Zapolnimo prosti čas na kreativen način – Romska moda«, ki je potekal pod okriljem društva Terne Roma – Mladi Romi) ipd.).

Ženske lahko prekinejo socialni krog učenja škodljivih poročnih praks le ob pogoju, da tudi moški spremenijo svojo odnos do prisilnih porok in zato je nadvse pomembno **premisлити, kako v programe pritegniti pripadnike moškega spola (pomen osveščanja moških).**

Primer dobre prakse v tujini: določene srednje šole v Nemčiji so vpeljale preventivni program, ki se dotika ključne točke prisilnih porok: družinske časti. Ker so storilci prisilnih porok večinoma moški, program v svoje sredine privablja mlade moške migrante. Ti so vključeni v delavnice, ki se tedensko odvijajo v obdobju devetih mesecev. Na delavnicah

spoznavajo in razvijajo svoj pogled in odnos do tematik, kot so enakost med spoloma, koncept časti in ugleda ter človekovih pravic. Po zaključenem usposabljanju obiskujejo različne šole, kjer skušajo pri svojih sovrstnikih spremeniti tradicionalen pogled na neenakost med spoloma in preprečiti nasilje utemeljeno v imenu družinske časti («peer to peer» pristop) (FRA 2014).

4. Ob preventivnih ukrepih so pomembni še programi nudenja neposredne pomoči žrtvam prisilne poroke, kjer sta v ospredju predvsem dva vidika: **a) anonimna pomoč** in **b) krizne namestitve**.

a) Anonimna pomoč:

Sem sodijo brezplačni anonimni telefoni, kontaktne točke in spletno svetovanje (ki je sicer lahko tudi preventivne narave). EIGE (2013) predlaga sledeče kriterije nudenja anonimne pomoči preko telefonske linije:

- Obstoj vsaj ene telefonske oblike pomoči na nacionalni ravni, ki je specializirana za podporo in svetovanje v primeru prisilne poroke;
- Dostopnost: brezplačno 24 ur na dan;
- Upoštevanje posebnih okoliščin: omogoča večjezično podporo;
- Zbiranje podatkov o številu prejetih klicev (odgovorjenih in neodgovorjenih) in številu klicateljev po spolu;
- Dostopna telefonska številka je v javnosti ves čas prisotna;
- Storitve mora biti financirana s strani države.

Dobre prakse v tujini: V tujini obstaja tendenca k holističnemu in multidisciplinarnemu pristopu obravnave tematike prisilnih porok ter nudenja podpore in pomoči žrtvam tovrstnih praks poročanja. Nefragmentirane storitve so bolj učinkovite, predvsem pa v večji meri prijazne uporabnikom. Zato npr. angleška »The Forced Marriage Unit« pri svetovanju žrtvam prisilne poroke uporablja različne metode dela, in sicer: a) priročnik (ki vsebuje poglavja o varnosti, izobraževanju in delu, socialnih prejemkih in financah, zdravju, pravniškem svetovanju, stanovanju, varstvu otrok, postopkih ločitve in ureditve vizuma); b) anonimno nudenje pomoči prek telefonske linije; c) brezplačna aplikacija, ki vsebuje informacije o prisilnih porokah, o ključnih naslovih, kamor se potencialne žrtve lahko obrnejo po pomoč ter informacije o prepoznavanju znakov prisilne poroke. Aplikacija je oblikovana kot igra, kar storilcu onemogoča prepoznavanje orodja pomoči; d) čezmejne aktivnosti, v primeru mednarodnih porok (vključuje svetovalno podporo angleških žrtvam pred ali po prisilni poroki, da bi jim na ta način olajšali vrnitev v domovino. Poleg navedenih aktivnosti omenjena organizacija organizira izobraževanja in usposabljanja potencialnih žrtev in šolskih delavcev o identifikaciji znakov prisilne poroke in obstoječih storitvah pomoči, na katere se lahko obrnejo. Njihovo ciljno skupino ne sestavljajo le otroci (potencialne) žrtve in šolniki, temveč tudi drugi relevantni strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo s tovrstno problematiko. Z namenom, da bi povečali zavedanje o prisilnih porokah so za zdravstvene, socialne delavce, policiste in zaposlene na področju stanovanjskega varstva ter izobraževanja pripravili priročnik. Obenem zanje organizirajo tudi tečaje usposabljanja, ki so uporabnikom dostopni preko spletne strani. Na podlagi resničnih primerov iz prakse zainteresirane poučijo o osnovnih značilnostih prisilne poroke in jih opremijo z znanjem, kako ravnati v primeru, ko se pri svojem delu srečajo s to obliko nasilja (FRA 2014).

Na podoben, integralen način, delujejo tudi programi kriznih namestitev.

b) Krizne namestitve:

V skladu z evropsko Direktivo o žrtvah naj bi podporne storitve vključevale:

- Nudjenje informacij in podpore žrtvam kaznivega dejanja o njihovih pravicah;
- Napotitev na specializirane podporne storitve;
- Čustveno podporo;
- Nasvete glede finančnih in drugih praktičnih težav, s katerimi se sooča žrtev, zaradi kaznivega dejanja, kateremu je bila izpostavljena,
- Svetovanje glede tveganja in zaščite pred ponovno viktimizacijo, povračilnimi ukrepi in ustrahovanjem;
- Varno zavetje in nastanitev ter specializirano podporo za žrtve s posebnimi potrebami (v primeru spolnega nasilja, nasilja na podlagi spola, ipd.).

Velik poudarek je na omogočanju dostopa do storitev pomoči žrtvam (v smislu geografske dostopnosti, brezplačnega nudenja pomoči, večjezične obravnave ter dostopnosti za invalidne osebe in osebe s posebnimi potrebami) (FRA 2014).

Tako predstavniki NVO kot nacionalni koordinator za boj proti trgovini z ljudmi poudarjajo, da je v slovenskem prostoru treba sistemsko **ustrezno urediti področje nudenja pomoči otrokom žrtvam trgovine z ljudmi**. Reševanje tovrstnih primerih je sicer v pristojnosti CSD (nudenje nastanitve, dodelitev skrbništva, psihosocialna pomoč otroku), ki pa, v nasprotju z NVO, ki v praksi opravljajo delo pomoč žrtvam trgovine z ljudmi, niso specializirani posebej za to področje. Po drugi strani pa imajo NVO pretežno izkušnje z odraslimi žrtvami trgovine z ljudmi in zato niso primerne za nudenje podpore in pomoči otrokom, saj delo z otroki zahteva nekoliko drugačen pristop kot pri odraslih. Treba je torej poiskati rešitve, ki bi zapolnile nastalo vrzel, morda v smeri vzpostavitve sodelovanja med CSD in NVO (npr. tako, da bi bil predstavnik NVO prisoten v kriznem centru, kamor CSD nameščajo otroke, ki se znajdejo v stiski, zaradi katere jih je treba izvzeti iz okolja, kjer prebivajo).

5. Ker naloga predstavlja eno prvih analiz prisilnih porok pri nas, smo se pri pripravi pričujoče raziskave soočali s pomanjkanjem podatkov in literature s tega področja, relevantne za slovenski kontekst preučevanja. Za boljše razumevanje pojava prisilnih porok ter nadgrajevanje znanja s tega področja zato **predlagamo organizacijo strokovnih dogodkov, razprav in konferenc na to temo**.

Za učinkovito spremljanje trenda pojava prisilnih porok bi bilo smiselno **voditi evidenco podatkov o številu prisilnih porok** v Sloveniji (ne po etnični pripadnosti, kar zaradi varovanja osebnih podatkov ni možno, temveč po spolu, starosti, statistični regiji). Pomen zbiranja podatkov je, zaradi pomena za politične odločevalce in NVO, vključen tudi v Istanbulske konvencije (11. člen).

Poznamo več načinov zbiranja podatkov: a) reprezentativna raziskava na vzorcu populacije (slabost tega pristopa je v tem, da predstavlja precejšen finančni strošek, obenem pa sproža tudi etična vprašanja); b) podatki iz administrativnih virov (s tem zajamemo primere, ki jih beležijo javne institucije, vendar spregledamo neprijavljene primere); c) podatki NVO in drugih organizacij, ki se srečujejo s problemom prisilnih porok (negativna stran omenjenega načina zbiranja podatkov je v tem, da zajamemo le uporabnike storitev, medtem ko druge zanemarimo). Najbolj optimalen metodološki pristop zbiranja podatkov bi bil kombinacija različnih virov podatkov skupaj z izvedbo kvalitativnih študij, ki omogočajo globlji vpogled v razumevanje prisilnih porok (FRA 2014).

Za evidentiranje podatkov o prisilnih porokah bi v prvi vrsti potrebovali uradno definicijo prisilnih porok, ki bi morala biti za spremljanje pojava tudi primerno operacionalizirana in konsenzualno sprejeta s strani različnih akterjev, ki delajo na tem področju. IRSSV bi potem lahko v okviru svoje redne naloge iz plana dela za nalogo »Bazo podatkov o otrocih« redno zaprošal pristojne organe (npr. CSD, policija, NVO), da poročajo o zabeleženih primerih.

Predlagani ukrepi se dotikajo različnih resorjev in zato je za uspešno uresničitev opisanih rešitev potrebno sodelovanje med ministrstvi. Multidisciplinaren pristop k reševanju problema prisilnih porok je tako na makro ravni treba okrepiti tudi na mezo, torej na skupnosti ravni, predvsem z vidika povezovanja in sodelovanja CSD z drugimi akterji na terenu, kot so npr. NVO, policija, patronažna služba ipd. (npr. znotraj multidisciplinarnih timov za obravnavanje nasilja v družini, kar je v določenih okoljih že ustaljena praksa, medtem ko v drugih medsebojno povezovanje še ni dobro razvito). Le z institucionalnim povezovanjem lahko uspešno preprečimo prisilne poroke in s tem zaščitimo človekove pravice žensk, pa tudi moških, in ohranimo njihovo dostojanstvo, pri čemer prizadevanja za odpravo škodljivih poročnih praks ne smejo biti osredotočena le na romske skupnosti, temveč na vse, ki jih ta pojav zadeva.

8 LITERATURA

Anderson, Kristin L. 1997. Gender, status, and domestic violence: An integration of feminist and family violence approaches. *Journal of Marriage and the Family*, 59 (3): 655–669.

Bitu, Nicoleta in Crina Morteau. 2010. *Are Rights of the Child Negotiable? The Case of Early Marriages within Roma Communities in Romania*. Bucharest: Romani CRISS, Unicef.

Council of Europe. 2005. *Parliamentary Assembly Resolution 1468 on Forced Marriages and child marriages*. Dostopno na: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta05/ERES1468.htm> (24. 1. 2014).

Dobash, R. P. in Dobash R.E. 1979. *Violence against wives. A case against patriarchy*. New York, NY: Free Press.

EIGE (European Institute for Gender Equality). 2013. *Review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU MEMBER STATES: Violence against women – Victim support: Main findings*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/Violence%20against%20women-Victim%20support-Main%20Findings.pdf> (17. 2. 2015).

European Roma Right Centre (ERRC). 2011. *ERRC Submission to the Joint CEDAW-CRC General Recommendation / Comment on Harmful Practices: Child Marriage among Roma*. Budapest: ERRC.

Evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic in svoboščin. Ur. l. RS (13.6.1994) MP, št.7-41/1994 (RS 33/1994). Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (22. 1. 2014).

Evropski parlament. 2006. *Poročilo o položaju romskih žensk v Evropski uniji, predlog resolucije Evropskega parlamenta*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0148+0+DOC+XML+V0//SL> (7. avgust 2014).

Farnsworth, Nicole. 2012. *Kosovo (UNSC 1244) Child Marriage*. Pristina: UNFPA Kosovo.

Felz, Martina, Isabel, Said in Katrin Triebel. 2009. *Active against Forced Marriage. Hamburg: Ministry of Social and Family Affairs, Health and Consumer Protection*. Dostopno na: <http://www.hamburg.de/contentblob/1406660/data/dokumentation-eng.pdf> (8. 9. 2014).

FRA. 2014. *Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/2014_4958_forced_marriages_web_pdf.pdf (17. 2. 2015).

Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

Flanzer, Jerry P. 1993. Alcohol and other Drugs are Key Causal Agents of Violence. V Richard. J. Gelles in Donileen R. Loseke (ur.), *Current controversies on family violence*, 171–181. Newbury Park, CA, New Delhi: Sage.

Gangoli, Geetanjali in Khatidja Chantler. 2009. Protecting Victims of Forced Marriage: Is Age a Protective Factor? *Springer*, 17: 267–288.

Gangoli, Geetanjali in Melanie McCarry. 2009. Child Marriage or Forced Marriage? South Asian Communities in North East England. *Children & Society*, 23: 418–429.

Gelles, Richard J. 1993. Family Violence. V Robert, Thomas P. Gullota, Gerald R. Adams in Earl H. Potter (ur.) III, *Family Violence: Prevention and Treatment*, Hampton, 1–24. Newbery Park, London, New Delhi: Sage Publication.

Horvat M., Jožek. 2011. *Romska skupnost v Sloveniji, zgodovina in kultura Romov*. Murska Sobota: Zveza Romov Slovenije in Romani Union Murska Sobota.

Johnson, M.P. 1995. Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57: 283–294.

Johnson, M.P. 2005. Domestic violence: It's not about gender – or is it? *Journal of Marriage and the Family*, 67 (5): 1126–1130.

Johnson, M.P. 2006. Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12 (11): 1003–1018.

Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1). Ur. l. RS, št. 63/1994, 23/1999, 60/1999, 40/2004, 37/2005, 17/2006, 55/2008, 89/2008, 5/2009, 50/2012.

Klopčič, Vera. 2004. *Projekt CRP »Romi v procesih evropske integracije / razvoj modelov izobraževanja in usposabljanja Romov za povečanje rednega zaposlovanja«, vsebinsko poročilo*. Dostopno prek: <http://www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=340&idmenu1=114&lang=slo> (7. avgust 2014).

--- 2007. *Položaj Romov v Sloveniji. Romi in Gadže*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2010. *Položaj romskih žensk*. V Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva, *Romi in zdravje: zbornik prispevkov nacionalne konference*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva.

Kolev, Deyan, Krumova, Teodora, Pamporov, Aleksey, Scchkova, Ralitsa, Enache, Smaranda, Szikszai, Judit Kacso Katalin in Natassa Arapidou. 2011. *Preventing early marriages*. Plavdiv: Amalipe Center for Interethnic Dialogue and Tolerance – V. Tarnovo.

Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Dostopno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM%282011%2949&Language=lanEnglish&Ver=final&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (22. 1. 2014).

Kurz, Demie. 1989. Social science perspectives on wife abuse: Current debates and future directions. *Gender and Society*, 3(4): 489–505.

Kurz, Demie. 1998. Old Problems and New Directions in the Study of Violence Against Women. V Bergen Kennedy Raquel (ur.), *Issues in Intimate Violence*, 197–207. Thousand Oaks London, New Delhi: Sage Publication.

Lawson, Jennifer. 2012. Sociological Theories of Intimate Partner Violence. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*, 22: 572–590.

Michalski, Joseph. H. 2004. Making Sociological Sense of Out of Trends in Intimate Partner Violence. The Social Structure of Violence Against Women. *Violence Against Women*, 10 (6): 652–675.

Muršič, Mira. 2012. Mariborski Romi – od priseljevanja do sodobnih praks. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39 (247): 67–82, 209, 214–215.

Norwegian Ministry of Children and Equality. Action Plan against Forced Marriage 2008–2011. Ministry of Children and Equality. Dostopno na: https://www.politi.no/vedlegg/skjema/Vedlegg_673.pdf (8. 3. 2014).

Pășcuță, Adrian. 2012. Violence in Gypsy Families. *Revista de Asistentă Socială*, 11 (4): 113–120.

Petraš Teodora in Janja Rošer. 2010. Bivalno okolje v romskih skupnostih Pomurja. V Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva, *Romi in zdravje: zbornik prispevkov nacionalne konference*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva.

Ray, Larry. 2011. *Violence and Society*. California, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: Sage Publication.

Rombase. 2002. *Bori*. Univerza v Grazu. Dostopno prek: <http://ling.uni-graz.at/~rombase/cgi-bin/art.cgi?src=data/ethn/social/sister-in-law.en.xml> (7. avgust 2014).

Rošer, Janja. 2010. Romska družina. V Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva, *Romi in zdravje: zbornik prispevkov nacionalne konference*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva.

Sardelić, Julija. 2009. Multikulturalizem in položaj Romov v Sloveniji. *Socialno delo*, 49 (2–3): 109–120.

Spreizer, Alenka J. 2005. *Etničnost in aktivno državljanstvo: primer Romov v Sloveniji*. Dostopno prek: http://llw.acs.si/ac/09/cd/full_papers_plenary/Janko_si.pdf (7. avgust 2014).

SURS. 2002. Popis prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj 2002. Prebivalci, stari 15 let ali več, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome, po izobrazbi.

SURS. 2013. Podatkovni portal SI-STAT. Demografsko in socialno področje. Osnovni podatki o sklenitvah zakonskih zvez, Slovenija, letno. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05M1002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/34_Poroke/05_05M10_poroke-SL/&lang=2 (28. 7. 2014).

Štrukelj, Pavla. 2004. *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.

Unicef. 2001. *Early Marriage: Child Spouses*. Florence: Innocenti Research Centre.

Urh, Špela. 2009. *Etnično občutljivo socialno delo z Romi*: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-VMTQFKSS/97973d67-853f-4d5d-8a1e-354d105d9b63/PDF> (7. avgust 2014).

--- 2011. Etničnost in spol: položaj Rominj v Sloveniji v zasebnem in javnem prostoru. *Socialno delo*, 50 (6): 357–368.

Urad Vlade RS za narodnosti. *Romska skupnost*. Dostopno prek: http://www.arhiv.uvn.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/index.html (7. avgust 2014).

Ustava Republike Slovenije (URU). Ur. I. RS, št. 33/1991, spremembe: Ur. I. RS 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006, 47/2013, 47/2013.

Weber, Nana. 2012. Nedopustnost tradicije porok deklet, mlajših od 15 let. *Pravna praksa*, 31 (2): 16–18.

Yllo, K. A. 1993. Through a feminist lens: Gender, power, and violence. V Richard J. Gelles in Donileen R. Loseke (ur.), *Current controversies on family violence*, 47–62. Newbury Park, CA, New Delhi: Sage.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). Ur. l. SRS, št. 15/1976, 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 90/2011 Odl.US: U-I-85/10-10, 84/2012 Odl.US: U-I-30/12-12.

9 PRILOGA

Priloga 1: Vprašalniki

POROKE ROMSKIH DEKLIC VPRAŠALNIK ZA CSD

Spoštovani,

na Inštitutu RS za socialno varstvo na oddelku Otroška opazovalnica za potrebe Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v letošnjem letu izvajamo nalogo Prisilne poroke romskih deklic. Eden glavnih namenov naloge je oceniti razsežnost pojava v Sloveniji. V tem oziru vas vljudno prosimo za pomoč. Pred vami je vprašalnik, s katerim poskušamo pridobiti oceno števila prisilnih romskih porok.

Zavedamo se, da se v skladu z Ustavo RS in z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov nihče ni dolžan opredeljevati v narodnostnem ali etničnem smislu, zato razumemo, da tovrstnih podatkov ne zbirate sistematično. Vseeno pa bi vas prosili, da po svojem vedenju in občutku podate čim bolj realno oceno o razsežnosti otroških porok za območje, na katerem delujete, hkrati pa to oceno uskladite tudi s podatki vaših sodelavk in sodelavcev. Ker si želimo čim bolj natančne ocene, vas prosimo, da natančno preberete definicije v naslednjem okvirčku, h katerim se po potrebi vračate tudi tekom izpolnjevanja vprašalnika. Ker se zavedamo, da je oceno včasih težko podati, vas spodbujamo, da čim več pripomb, komentarjev in pojasnil zapišete v temu namenjene okvirčke.

Prisilna poroka pomeni, da se družina, ki ima sina, dogovori z drugo družino o poroki s primerno nevesto ali o odkupu primerne neveste. Sin si neveste ne more izbrati, saj se o poroki vedno dogovarja tisti član družine, ki je hierarhično najvišji, po navadi z družino, ki je v dolgovih. Tudi volja bodoče neveste ne šteje. Prisilna poroka se torej zgodi takrat, kadar sta oba posameznika ali eden od njiju na podlagi pritiska prisiljena skleniti poroko proti svoji volji. Pritisk se nanaša tako na fizično kot psihološko obliko prisile.

Prosimo vas, da kot »poroko« upoštevate tako registrirane, kot tudi morebitne neregistrirane poroke, ki so značilne za romsko populacijo in ki jih moramo razumeti predvsem v smislu kohabitacije in oblikovanja družine.

Kot **otrok** so, po Konvenciji o otrokovih pravicah, razumljene osebe v starosti do 18 let.

Vprašalnik je sestavljen iz 4-ih delov:

- V prvem sklopu se vprašanja nanašajo na mladoletne Rominje, ki živijo v Sloveniji in so se preselile v družino v Sloveniji ali pa živijo v Sloveniji in so se preselile v tujino.
- V drugem sklopu sledijo vprašanja o mladoletnih Rominjah, ki so se priselile iz drugih držav v Slovenijo.
- V tretjem sklopu nas zanimajo nekoliko bolj podrobne informacije o prisilnih romskih porokah na splošno.
- Četrty sklop vprašanj zajema vlogo in percepcijo CSD do tematike prisilnih porok romskih deklic.

V kolikor Romi na območju, ki je v pristojnosti vašega CSD, ne živijo, to jasno zapišite ali pa nam javite na irssv@siol.net. Prosimo vas tudi, da v kolikor niste imeli primerov omenjenih porok, to jasno zapišite v okvirček (npr. s številko 0), prazne kvadratke bomo obravnavali kot manjkajoče vrednosti in ne kot odsotnost pojava.

Vprašalnik lahko izpolnite elektronsko in nam ga vrnete na irssv@siol.net ali pa ga natisnete in izpolnjenega pošljete na naslov: Inštitut RS za socialno varstvo, Rimska 8, 1000 Ljubljana.

Na telefonski številki 01/ 2000 255 smo vam na voljo za vsa **vsebinska vprašanja**, na telefonski številki 01/ 2000 250 pa smo vam na voljo za **tehnično pomoč**.

Že vnaprej najlepša hvala za pomoč in sodelovanje!

Prosimo, vnesite **ime CSD**, iz katerega prihajate:

Ali v občinah, ki jih pokriva vaš CSD, živijo Romi?

da

ne → ker se v pričujočem vprašalniku nanašamo zgolj na romsko populacijo, vam na vsa nadaljnja vprašanja ni potrebno odgovoriti.

Prosimo vas, da **ocenite, koliko Romov živi v občinah, ki jih pokriva vaš CSD.**

Število Romov (vnesite oceno): _____

V nadaljevanju vam bomo zastavili nekaj vprašanj o **prisilnih porokah med romsko populacijo**. **Prisilna poroka** pomeni, da se družina, ki ima sina, dogovori z drugo družino o poroki s primerno nevesto ali odkupu primerne neveste. Sin si neveste ne more izbrati, saj se o poroki vedno dogovarja tisti član družine, ki je hierarhično najvišji, po navadi z družino, ki je v dolgovi. Tudi volja bodoče neveste ne šteje. Prisilna poroka se torej zgodi takrat, kadar sta oba posameznika ali eden od njiju na podlagi pritiska prisiljena skleniti poroko proti svoji volji. Pritisk se nanaša tako na fizično kot psihološko obliko prisile.

1. V tem delu vprašalnika se prosimo osredotočite zgolj na deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo bodisi v tujino.

Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju **pojav tovrstnih prisilnih porok med romsko populacijo v Sloveniji?**

sploh ni razširjen

ni razširjen

niti – niti

razširjen

zelo razširjen

Koliko prisilno poročenih deklic in dečkov ste obravnavali v letu 2013 med **romsko populacijo na vašem CSD** (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo ali tujino):

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kolikšno je število prisilno poročenih deklic in dečkov **med romsko populacijo**, s katerimi ste bili **v zadnjih 5 letih** seznanjeni na vašem CSD (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo ali tujino)? Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno.

število deklic: _____

število dečkov: _____

Ali se **deklice**, ki so doživele prisilno poroko, največkrat poročajo:

v Slovenijo (ostanejo v Sloveniji)

v tujino, kam: _____

Če ste odgovorili, da se deklice poročajo tudi v tujino, približen kolikšen je **delež takih porok** od vseh prisilnih porok skupaj?

Vnesite približen odstotek: _____

Koliko, ocenjujete, obstaja **potencialnih žrtev prisilnih porok**. Kot potencialne žrtve prosimo upoštevajte tiste, pri katerih ste v družinah že zaznali prisilno poroko (npr. poroka starejše sestre/brata).

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kako pogoste so poroke, pri katerih je deklica mlajša od 15 let, fant/moški pa že polnoleten.

Vnesite **približen odstotek**: _____

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

2. Sedaj pa se prosimo osredotočite na romske deklice in dečke, ki so se iz drugih držav poročili v Slovenijo.

Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju **ta pojav**?

- sploh ni razširjen
- ni razširjen
- niti – niti
- razširjen
- zelo razširjen

Koliko prisilno poročenih deklic in dečkov ste obravnali v letu 2013 med romsko populacijo na vašem CSD (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki so se v Slovenijo priselili z drugih držav)?

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kolikšno je število prisilno poročenih deklic in dečkov **med romsko populacijo**, s katerimi ste bili **v zadnjih 5 letih** seznanjeni na vašem CSD (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki so se v Slovenijo priselili iz drugih držav)? Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno.

število deklic: _____

število dečkov: _____

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

3. V nadaljevanju sledi še nekaj splošnih vprašanj o prisilnih romskih porokah, pri čemer upoštevajte oboje – tako tiste, ki živijo v Sloveniji, kot tiste, ki pridejo v Slovenijo iz tujih držav.

Koliko znaša, po vašem mnenju, **najnižja starost** deklic in dečkov ob poroki:

najnižja starost deklic: _____

najnižja starost dečkov: _____

Koliko znaša, po vašem mnenju, **povprečna starost** deklic in dečkov ob poroki:

povprečna starost deklic: _____

povprečna starost dečkov: _____

Ali je za prisilne romske poroke značilna odkupnina (plačilo) za nevesto?

- da
 ne

Prosimo vas, da v spodnji okvirček zapišete vse vam poznane zneske odkupnin romskih deklic (posamične številke, npr. 5.000 €):

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

4. Vloga in percepcija CSD do prisilnih porok romskih deklic

Kako na CSD dobite/beležite podatke o prisilnih, prezgodnjih in dogovorjenih romskih porokah?

Ali deklice (bodisi tiste, ki živijo v Sloveniji ali pa so se sem priselile) po poroki še vedno spremljate na vašem CSD? Kako komentirate **njihov položaj po poroki** (npr. kakšne posledice prisilna poroka prinese za mladoletno Rominjo na zdravstvenem, izobraževalnem področju ipd.)?

Koliko se, glede na vaše strokovno znanje, strinjate z naslednjimi trditvami:

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Problematika prisilnih romskih porok je obsežnejša kot je to zavedeno v statistikah CSD.	☐	☐	☐	☐	☐
Pristojni organi so pri preganjanju tovrstnih poročnih praks neučinkoviti.	☐	☐	☐	☐	☐
Tovrstne poroke so del romske tradicije in jih moramo kot take tudi obravnavati.	☐	☐	☐	☐	☐
Romske deklice že zgodaj dozoriijo, zato so tovrstne prakse razumljive.	☐	☐	☐	☐	☐
CSD za ukrepanje v primerih prisilnih porok nimamo dovolj pristojnosti.	☐	☐	☐	☐	☐

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Pristojni organi v Sloveniji tej tematiki posvečajo premalo pozornosti.	☐	☐	☐	☐	☐

Do sedaj smo vas spraševali po prisilnih porokah romskih otrok, ki se, kot že rečeno, zgodijo na podlagi prisile (tako psihološke ali fizične ali oboje), tako da se starši med seboj dogovorijo o poroki svojih otrok, družina bodoče neveste pa pri tem lahko prejme celo plačilo.

V tem delu pa vas prosimo, da se osredotočite na **otroške poroke** med Romi na splošno, pri katerih niste presodili, da je šlo za prisilo kot tudi ne, da je bila za bodočo nevesto izplačana kakršnakoli vsota denarja (otročka poroka je poroka, kjer je ena oseba oziroma sta obe osebi mlajši od 18 let).

Približno kolikšno je bilo, po vašem mnenju, število tako poročenih deklic in dečkov med romsko populacijo v zadnjih 5 letih. Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno:

število deklic: _____

število dečkov: _____

Prosimo, vnesite morebitne dodatne komentarje, mnenja, predloge, vaše misli in ideje o omenjeni problematiki:

Hvala za sodelovanje!

POROKE ROMSKIH DEKLIC

Spoštovani,

na Inštitutu RS za socialno varstvo na oddelku Otroška opazovalnica za potrebe Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v letošnjem letu izvajamo nalogo Prisilne poroke romskih deklic. Eden glavnih namenov naloge je oceniti razsežnost pojava v Sloveniji ter dobiti vpogled v to problematiko. V tem oziru vas prosimo, da izpolnite pričujoči vprašalnik.

Zavedamo se, da se v skladu z Ustavo RS in z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov nihče ni dolžan opredeljevati v narodnostnem ali etničnem smislu, zato razumemo, da tovrstnih podatkov ne zbirate sistematično. Vseeno pa vas vljudno prosimo za informacijo o tem, kako pogosto se srečujete s prisilnimi porokami romskih otrok.

Ker si želimo čim bolj natančne ocene, vas prosimo, da natančno preberete definicije v naslednjem okvirčku, h katerim se po potrebi vračate tudi tekom izpolnjevanja vprašalnika. Ker se zavedamo, da je oceno včasih težko podati, vas spodbujamo, da čim več pripomb, komentarjev in pojasnil zapišete v temu namenjene okvirčke.

Prisilna poroka pomeni, da se družina, ki ima sina, dogovori z drugo družino o poroki s primerno nevesto ali o odkupu primerne neveste. Sin si neveste ne more izbrati, saj se o poroki vedno dogovarja tisti član družine, ki je hierarhično najvišji, po navadi z družino, ki je v dolgovih. Tudi volja bodoče neveste ne šteje. Prisilna poroka se torej zgodi takrat, kadar sta oba posameznika ali eden od njiju na podlagi pritiska prisiljena skleniti poroko proti svoji volji. Pritisk se nanaša tako na fizično kot psihološko obliko prisile.

Prosimo vas, da kot »poroko« upoštevate tako registrirane, kot tudi morebitne neregistrirane poroke, ki so značilne za romsko populacijo in ki jih moramo razumeti predvsem v smislu kohabitacije in oblikovanja družine.

Kot **otrok** so, po Konvenciji o otrokovih pravicah, razumljene osebe v starosti do 18 let.

Vprašalnik je sestavljen iz 4-ih delov:

- V prvem sklopu se vprašanja nanašajo na mladoletne Rominje, ki živijo v Sloveniji in so se preselile v družino v Sloveniji ali pa živijo v Sloveniji in so se preselile v tujino.
- V drugem sklopu sledijo vprašanja o mladoletnih Rominjah, ki so se priselile iz drugih držav v Slovenijo.
- V tretjem sklopu nas zanimajo nekoliko bolj podrobne informacije o prisilnih romskih porokah na splošno.
- Četrti sklop vprašanj zajema vlogo in percepcijo NVO do tematike prisilnih porok romskih deklic.

V kolikor se z Romi pri vašem delu ne srečujete, vas prosimo, da to zapišete ali pa nam javite na irssv@siol.net. Prosimo vas, da v kolikor niste imeli primerov otroških prisilnih porok, to jasno zapišite v okvirček (npr. s številko 0), prazne kvadratke bomo obravnavali kot manjkajoče vrednosti in ne kot odsotnost pojava. Če na posamezno vprašanje ne morete odgovoriti, ga pustite praznega in obrazložitev zapišite v temu namenjene okvirčke.

Vprašalnik lahko izpolnite elektronsko in nam ga vrnete na irssv@siol.net ali pa ga natisnete in izpolnjenega pošljete na naslov: Inštitut RS za socialno varstvo, Rimska 8, 1000 Ljubljana.

Na telefonski številki 01/ 2000 255 smo vam na voljo za vsa **vsebinska vprašanja**, na telefonski številki 01/ 2000 250 pa smo vam na voljo za **tehnično pomoč**.

Že vnaprej najlepša hvala za pomoč in sodelovanje!

Prosimo, navedite, iz katere nevladne organizacije prihajate:

Prosimo, navedite, katero območje (npr. občina, regija, itd.) kot nevladna organizacija pokrivata:

Prosimo, navedite, kako pogosto se pri vašem delu srečujete z romsko populacijo. Če se z romsko populacijo ne srečujete, lahko z izpolnjevanjem vprašalnika na tej točki zaključite.

- nikoli
  - redko
  - občasno
  - pogosto
  - zelo pogosto
-

V nadaljevanju vam bomo zastavili nekaj vprašanj o **prisilnih porokah med romsko populacijo**. **Prisilna poroka** pomeni, da se družina, ki ima sina, dogovori z drugo družino o poroki s primerno nevesto ali odkupu primerne neveste. Sin si neveste ne more izbrati, saj se o poroki vedno dogovarja tisti član družine, ki je hierarhično najvišji, po navadi z družino, ki je v dolgovi. Tudi volja bodoče neveste ne šteje. Prisilna poroka se torej zgodi takrat, kadar sta oba posameznika ali eden od njiju na podlagi pritiska prisiljena skleniti poroko proti svoji volji. Pritisk se nanaša tako na fizično kot psihološko obliko prisile.

1. V tem delu vprašalnika se prosimo osredotočite zgolj na deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo bodisi v tujino.

Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju **pojav tovrstnih prisilnih porok med romsko populacijo v Sloveniji**?

- sploh ni razširjen
- ni razširjen
- niti – niti
- razširjen
- zelo razširjen

Koliko prisilno poročenih deklic in dečkov ste obravnavali v letu 2013 med **romsko populacijo na vaši organizaciji** (upoštevajte zgolj deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo ali tujino):

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kolikšno je število prisilno poročenih deklic in dečkov **med romsko populacijo**, s katerimi ste bili **v zadnjih 5 letih** seznanjeni na vaši organizaciji (upoštevajte zgolj deklice in dečke, ki živijo v Sloveniji in so se poročili bodisi v Slovenijo ali tujino)? Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno.

število deklic: _____

število dečkov: _____

Ali se **deklice**, ki so doživele prisilno poroko, največkrat poročajo:

v Slovenijo (ostanejo v Sloveniji)

v tujino, kam: _____

Če ste odgovorili, da se deklice poročajo tudi v tujino, približen kolikšen je **delež takih porok** od vseh prisilnih porok skupaj?

Vnesite približen odstotek: _____

Koliko, ocenjujete, obstaja **potencialnih žrtev prisilnih porok na področju, ki ga vaša organizacija pokriva?** Kot potencialne žrtve prosimo upoštevajte tiste, pri katerih ste v družinah že zaznali prisilno poroko (npr. poroka starejše sestre/brata).

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kako pogoste so poroke, pri katerih je deklica mlajša od 15 let, fant/moški pa že polnoleten.

Vnesite **približen odstotek**: _____

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

2. Sedaj pa se prosimo osredotočite na romske deklice in dečke, ki so se iz drugih držav poročili v Slovenijo.

Prosimo, ocenite, kako razširjen je po vašem mnenju **ta pojav**?

- sploh ni razširjen
- ni razširjen
- niti – niti
- razširjen
- zelo razširjen

Koliko prisilno poročenih deklic in dečkov ste obravnali v letu 2013 med **romsko populacijo na vaši organizaciji (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki so se v Slovenijo priselili z drugih držav)?**

število deklic: _____

število dečkov: _____

Kolikšno je število prisilno poročenih deklic in dečkov **med romsko populacijo**, s katerimi ste bili **v zadnjih 5 letih** seznanjeni na vaši organizaciji (upoštevamo zgolj deklice in dečke, ki so se v Slovenijo priselili iz drugih držav)?
Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno.

število deklic: _____

število dečkov: _____

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

3. V nadaljevanju sledi še nekaj splošnih vprašanj o prisilnih romskih porokah, pri čemer upoštevajte oboje – tako tiste, ki živijo v Sloveniji, kot tiste, ki pridejo v Slovenijo iz tujih držav.

Koliko znaša, po vašem mnenju, **najnižja starost** deklic in dečkov ob poroki:

najnižja starost deklic: _____

najnižja starost dečkov: _____

Koliko znaša, po vašem mnenju, **povprečna starost** deklic in dečkov ob poroki:

povprečna starost deklic: _____

povprečna starost dečkov: _____

Ali je za prisilne romske poroke značilna odkupnina (plačilo) za nevesto?

- da
 ne

Prosimo vas, da v spodnji okvirček zapišete vse vam poznane zneske odkupnin romskih deklic (posamične številke, npr. 5.000 €):

Vnesite morebitne komentarje, pojasnila:

4. Vloga in percepcija NVO do prisilnih porok romskih deklic

Kako na vaši organizaciji dobite/beležite podatke o prisilnih, prezgodnjih in dogovorjenih romskih porokah?

Ali deklice (bodisi tiste, ki živijo v Sloveniji ali pa so se sem priselile) po poroki še vedno spremljate na vaši organizaciji? Kako komentirate **njihov položaj po poroki** (npr. kakšne posledice prisilna poroka prinese za mladoletno Rominjo na zdravstvenem, izobraževalnem področju ipd.)?

Koliko se, glede na vaše strokovno znanje, strinjate z naslednjimi trditvami:

	sploh se ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam niti strinjam	se strinjam	popolnoma se strinjam
Problematika prisilnih romskih porok je obsežnejša od znanega števila uradnih prijav.	☐	☐	☐	☐	☐
Pristojni organi so pri preganjanju tovrstnih poročnih praks neučinkoviti.	☐	☐	☐	☐	☐
Tovrstne poroke so del romske tradicije in jih moramo kot take tudi obravnavati.	☐	☐	☐	☐	☐
Romske deklice že zgodaj dozoriijo, zato so tovrstne prakse razumljive.	☐	☐	☐	☐	☐
Odgovorne institucije za ukrepanje v primerih prisilnih porok nimajo dovolj pristojnosti.	☐	☐	☐	☐	☐

Pristojni organi v Sloveniji tej tematiki posvečajo premalo pozornosti.

Do sedaj smo vas spraševali po prisilnih porokah romskih otrok, ki se, kot že rečeno, zgodijo na podlagi prisile (tako psihološke ali fizične ali oboje), tako da se starši med seboj dogovorijo o poroki svojih otrok, družina bodoče neveste pa pri tem lahko prejme celo plačilo.

V tem delu pa vas prosimo, da se osredotočite na **otroške poroke** med Romi na splošno, pri katerih niste presodili, da je šlo za prisilo kot tudi ne, da je bila za bodočo nevesto izplačana kakršnakoli vsota denarja (otroška poroka je poroka, kjer je ena oseba oziroma sta obe osebi mlajši od 18 let).

Približno kolikšno je bilo, po vašem mnenju, število tako poročenih deklic in dečkov med romsko populacijo v zadnjih 5 letih.

Prosimo, podajte vašo subjektivno oceno:

število deklic: _____

število dečkov: _____

Prosimo, vnesite morebitne dodatne komentarje, mnenja, predloge, vaše misli in ideje o omenjeni problematiki:

Hvala za sodelovanje!

POROKE ROMSKIH DEKLIC VPRAŠALNIK ZA OSNOVNE ŠOLE

Spoštovani,

na Inštitutu RS za socialno varstvo na oddelku Otroška opazovalnica za potrebe Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v letošnjem letu izvajamo nalogo Prisilne poroke romskih deklic. Eden glavnih namenov naloge je oceniti razsežnost pojava v Sloveniji.

Ker so romski otroci večinoma vključeni v osnovne šole, nam vaše informacije predstavljajo dragocen vir informacij in v tem oziru vas vljudno prosimo za pomoč. Pred vami je vprašalnik, s katerim poskušamo pridobiti oceno števila prisilnih romskih porok.

Zavedamo se, da se v skladu z Ustavo RS in z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov nihče ni dolžan opredeljevati v narodnostnem ali etničnem smislu, zato razumemo, da tovrstnih podatkov ne zbirate sistematično. Vseeno pa predvidevamo, da od časa do časa opazite, da deklice ali dečki prekinejo s šolanjem in poznate tudi vzrok za to. V tem kratkem vprašalniku bi vas prosili, da se osredotočite na romske deklice ali dečke, ki so prenehali hoditi v šolo zaradi poroke, ali pa šolo še obiskujejo, vendar ste bili obveščeni o njihovi poroki.

Ker si želimo čim bolj natančnih ocen, vas prosimo, da natančno preberete definiciji v naslednjem okvirčku, h katerima se po potrebi vračajte tudi tekom izpolnjevanja vprašalnika. Ker se zavedamo, da je oceno včasih težko podati, vas spodbujamo, da čim več pripomb, komentarjev in pojasnil zapišete v temu namenjene okvirčke.

Prosimo vas, da kot »poroko« upoštevate tako registrirane, kot tudi morebitne neregistrirane poroke, ki so značilne za romsko populacijo in ki jih moramo razumeti predvsem v smislu kohabitacije in oblikovanja družine.

Kot **otrok** so, po Konvenciji o otrokovih pravicah, razumljene osebe v starosti do 18 let.

V kolikor na vaši šoli nimate Romov, to jasno zapišite v vprašalnik ali nam sporočite na irssv@siol.net. Prosimo vas tudi, da v kolikor niste imeli primerov otroških prisilnih porok, to jasno zapišite v okvirček (npr. s številko 0), prazne kvadratke bomo obravnavali kot manjkajoče vrednosti in ne kot odsotnost pojava.

Vprašalnik lahko izpolnite elektronsko in nam ga vrnete na irssv@siol.net ali pa ga natisnete in izpolnjenega pošljete na naslov: Inštitut RS za socialno varstvo, Rimska 8, 1000 Ljubljana.

Na telefonski številki 01/ 2000 255 smo vam na voljo za vsa **vsebinska vprašanja**, na telefonski številki 01/ 2000 250 pa smo vam na voljo za **tehnično pomoč**.

Že vnaprej najlepša hvala za pomoč in sodelovanje!

Prosimo, navedite **naziv šole in občino**, v kateri se nahaja vaša šola:

Prosimo, navedite naziv vašega delovnega mesta:

Prosimo, navedite, koliko **romskih otrok** obiskuje vašo šolo. Če nimate točnih podatkov, lahko podate zgolj oceno. V kolikor na vaši osnovni šoli **nimate romskih otrok**, to zapišite v okvirček, **na vsa nadaljnja vprašanja pa vam ni potrebno odgovoriti**.

število romskih otrok:

Prosimo, zapišite število **romskih deklic in dečkov**, ki so obiskovali vašo šolo v **šolskem letu 2012/2013** in za katere veste, da so se **poročili**.

število deklic:

število dečkov:

Prosimo, zapišite število **romskih deklic in dečkov**, ki so se na vaši šoli **v zadnjih petih letih poročili**. Ker vemo, da podatkov ne beležite sistematično, vas prosimo, da podate zgolj okvirno oceno:

število deklic:

število dečkov:

Po vaši oceni, kolikšen delež romskih otrok po tem, ko se poročijo, **prekine s šolanjem** (šola preneha obiskovati) (ocena, v odstotkih):

delež otrok:

Na kakšen način postopate ob seznanitvi s poroko romskih otrok?

Prosimo vas, da pojasnite, kako ste dobili informacije o romskih otroških porokah. Za osvetlitev samega problema vas prosimo tudi, da čim podrobneje opišete posamezne primere.

Hvala za sodelovanje!

Priloga 2: Pregled mednarodnih dokumentov, ki se v svojih vsebinah nanašajo na pravico do poroke

Ime dokumenta	Opis	Slovenija ratificirala dokument
Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (angl. "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women"); 16. člen (prvi b) odstavek)	(1.) b) enako pravico do svobodne izbire zakonca in sklenitve zakonske zveze sama po svobodni volji in ob popolnem soglasju	DA
Mednarodni pakt o državljanjskih in političnih pravicah (angl. "International Covenant on Civil and Political Rights"); 23. člen (drugi in tretji odstavek)	(2.) Pravica do sklenitve zakonske zveze in ustanovitve družine mora biti priznana moškim in ženskam, ko dorastejo za poroko. (3.) Vsaka zakonska zveza se sme skleniti samo s svobodno in polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev.	DA
Konvencija o pravicah invalidov (angl. "Convention on the Rights of Persons with Disabilities"); 23. člen (prvi odstavek)	(1.) Države pogodbenice sprejmejo učinkovite in ustrezne ukrepe za odpravo diskriminacije invalidov pri vseh zadevah v zvezi z zakonsko zvezo, družino, starševstvom in sorodstvenimi ter drugimi odnosi enako kot za druge, da zagotovijo: a) vsem invalidom, ki so dovolj stari za poroko, pravico do sklenitve zakonske zveze in da si ustvarijo družino na podlagi svobodne in polne privolitve bodočih zakoncev; b) pravico do svobodnega in odgovornega odločanja o številu otrok in starostni razliki med njimi, dostop do starosti primernih informacij in izobraževanja o načrtovanju in ustvarjanju družine ter potrebna sredstva za uresničevanje teh pravic; c) invalidom, tudi otrokom, enako kot drugim ohranitev plodnosti.	DA
Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (angl. "International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights"); 10. člen (prvi odstavek)	Države pogodbenice tega Pakta priznavajo: (1.) da mora biti družina, ki je naravni in temeljni sestavni del družbe, deležna čim širšega varstva in pomoči, zlasti pri njeni ustanovitvi in dokler je odgovorna za preživljanje in vzgojo otrok, za katere skrbi. V sklenitev zakonske zveze morata bodoča zakonca svobodno privoliti;	DA
Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (angl. "European Convention on the Human Rights"); 12. člen	Pravica do poroke Moški in ženske, zreli za zakon, imajo pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino v skladu z domačimi zakoni, ki urejajo uveljavljanje te pravice.	DA

Ime dokumenta	Opis	Slovenija ratificirala dokument
Istanbulska Konvencija (angl. "Istanbul Convention"); členi 32, 37 in 59 (četrti odstavek)	<p>(32.) Civilne posledice prisilnih porok pogodbenice sprejmejo potrebne zakonodajne ali druge ukrepe za zagotovitev, da se prisilne poroke lahko izpodbijajo, razveljavijo ali prekličejo brez nepotrebne finančne ali upravnega bremena za žrtve</p> <p>(37.) prisilna poroka</p> <p>(1.) Pogodbenice sprejmejo potrebne zakonodajne ali druge ukrepe za zagotovitev, da se naklepno dejanje prisiljenja odraslega ali otroka v poroko opredeli kot kaznivo dejanje.</p> <p>(2.) Pogodbenice sprejmejo potrebne zakonodajne ali druge ukrepe za zagotovitev, da se naklepno dejanje zvesti odraslega ali otroka na ozemlje pogodbenice ali druge države, kjer ona ali on nima stalnega prebivališča, z namenom prisiliti jo ali ga v poroko, opredeli kot kaznivo dejanje.</p> <p>(4.) Pogodbenice sprejmejo potrebne zakonodajne ali druge ukrepe za zagotovitev, da lahko žrtve prisilnih porok, ki so privedene v drugo državo zaradi sklenitve zakonske zveze in ki so zaradi tega izgubile prebivališče v državi, kjer običajno prebivajo, to prebivališče ponovno pridobijo</p>	DA
Konvencija o otrokovih pravicah (angl. "UN Convention on the Rights of the Child"); 19. člen	(1.) Države pogodbenice bodo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, všteti spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.	DA

Vir: Povzeto in prilagojeno po FRA (2014).

Poleg navedenih dokumentov poroko opredelujeta tudi Listina EU o temeljnih pravicah (angl. "EU Charter of Fundamental Rights"), 9. člen, in Splošna Deklaracija o človekovih pravicah (angl. "Universal Declaration of Human Rights"); 16. člen (prvi in drugi odstavek).

Priloga 3: Izvleček poročila

1. OBSEG PRISILNIH POROK

ŠTEVILO PRISILNIH POROK OTROK IZ SLOVENIJE GLEDE NA SPOL (PODATKI CSD IN DRUGIH ORGANIZACIJ*)

		V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
		deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
CSD	CSD Litija	0	0	0	0	1	1
	CSD Ljubljana Moste Polje	0	0	0	1	0	1
	CSD Maribor	2	6	8	2	5	7
	CSD Žalec	0	0	0	4	1	5
	Skupaj	2	6	8	7	7	14
Druge organizacije	Društvo Ključ	4	0	4	30	0	30
	Društvo Mozaik – društvo otrok	0	0	0	6	2	8
	Društvo Regionalne varne hiše - Celje	0	0	0	2	0	2
	Društvo Regionalne varne hiše – Slovenj Gradec	0	0	0	1	0	1
	Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja	0	0	0	4	0	4
	Društvo Terne Roma – Mladi Romi	2	1	3	7	2	9
	Društvo za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	5	0	5	10	0	10
	Društvo ženska svetovalnica Ljubljana – Krizni center	0	0	0	8	0	8
	Zavod EMMA (Krško)	0	0	0	2	0	2

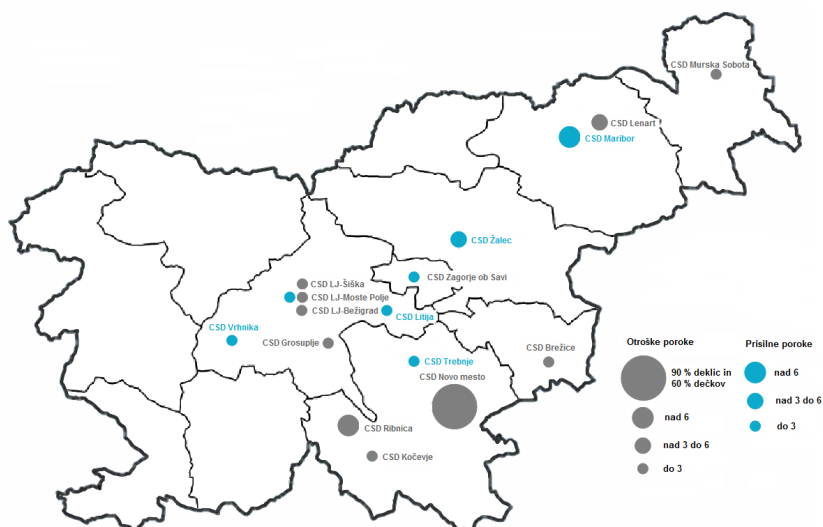
* Podatkov drugih organizacij ne moremo prikazovati na agregatni ravni (se ne seštevajo), saj so organizacije pogosto identificirale isto osebo.

ŠTEVILO PRISILNIH POROK OTROK IZ TUJINE, KI SE PRISELIJO V SLOVENIJO GLEDE NA SPOL (PODATKI CSD IN DRUGE ORGANIZACIJE*)

		V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
		deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
CSD	CSD Litija	0	0	0	1	0	1
	CSD Maribor	2	0	2	2	0	2
	CSD Trebnje	0	0	0	1	0	1
	CSD Vrhnika	0	0	0	1	0	1
	CSD Zagorje ob Savi	1	0	1	1	0	1
	Skupaj	3	0	3	6	0	6
Druge organizacije	Društvo Ključ	4	0	4	25	0	25
	Društvo Mozaik – društvo otrok	0	0	0	2	1	3
	Društvo Terne Roma – Mladi Romi	4	0	4	4	0	4
	Društvo za nenasilno komunikacijo – Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	1	0	1	5	0	5
	Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj - Varna hiša Novo mesto	0	0	0	1	0	1

	V letu 2013			V zadnjih petih letih (ocena)		
	deklince	dečki	skupaj	deklince	dečki	skupaj
Združenje Proti Spolnemu Zlorabljanju	0	0	0	1	0	1

* Podatkov drugih organizacij ne moremo prikazovati na agregatni ravni (se ne seštevajo), saj so organizacije pogosto identificirale isto osebo.

Opomba: Na zemljevidu so prikazani zgolj podatki CSD. Podatki drugih organizacij zaradi podvajanja niso prikazani, prav tako niso prikazani podatki šol, saj pri le-teh natančne definicije prisilnih porok nismo podali in zato ločevanje med obema tipoma porok ni možno.

2. DEJAVNIKI PRISILNIH POROK

<ul style="list-style-type: none"> ▪ zaščita družinskega ugleda, ▪ odziv na pritisk skupnosti, ▪ način ohranitve in okrepitve sorodstvenih vezi, ▪ doseganje finančnih ugodnosti, ▪ zagotovitev, da zemljišče, nepremičnine ali premoženje ostane znotraj družine, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ preprečitev neprimernih razmerij (razmerja izven določene etične, kulturne, verske skupnosti), ▪ zaščita kulturnih vrednot in norm, ▪ zaščita verskih idealov, ▪ dolgoletne družinske obveze
---	---

3. POSLEDICE PRISILNIH POROK

<ul style="list-style-type: none"> ▪ zgodnja nosečnost ▪ prekinitev šolanja 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ izključenost iz trga dela ▪ zaprtost v privatni sferi ▪ ohranjanje patriarhalnega vzorca ureditve družbe
---	--

4. PREDLOGI

<ul style="list-style-type: none"> ▪ uvedba kriminalizacije prisilnih porok ▪ vključitev prisilnih porok kot eno izmed oblik nasilja v relevantne strateške dokumente ▪ osveščanje o obstoju problematike 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zagotovitev ustrezne in dostopne krizne namestitve za žrtve prisilne poroke ▪ spodbujanje organizacije strokovnih dogodkov, razprav in konferenc na temo prisilnih porok
--	---

<ul style="list-style-type: none"> ▪ prisilnih porok ▪ organizacija izobraževanj in usposabljanj različnih ciljnih skupin ▪ razvijanje programov nudenja anonimnih oblik pomoči (potencialnim) žrtvam prisilne poroke	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vodenje evidence podatkov o prisilnih porokah ▪ sledenje zavezi multidisciplinarnega pristopa k reševanju problematike prisilnih porok
--	--

Priloga 4: Pregled zakonodaje po državah

Država	Prisilna poroka je oblika nasilja	Zakonodajni okvir
Avstrija	Da	Kazenski zakonik (Strafgesetzbuch): člen 106 (1) Strafgesetzbuch (2006)
Belgija	Da	Kazenski zakonik, člen 394.e (2007)
Bolgarija	Ne	
Ciper	Da	Kazenski zakonik, člen 150, prisilne poroke obravnava kot prekršek (manjše kršenje zakona, ustaljenih norm ali pravil).
Češka	Ne	
Nemčija	Da	Kazenski zakonik (Strafgesetzbuch): člen 240 (4) (2005) in člen 237 Strafgesetzbuch (2011)
Danska	Da	Kazenski zakonik (Straffeloven): člen 260, drugi del (2008)
Estonija	Ne	
Grčija	Ne	
Španija	Ne	
Finska	Ne	
Francija	Ne	Kazenski zakonik: Prisila osebe k poroki v tujino je kaznivo dejanje po členu 222-14-4 (2013). Poleg tega je zakon št. 2010-769 o nasilju nad ženskami navedel druga kazniva dejanja kot posledico prisilne poroke.
Hrvaška	Da	Kazenski zakonik (Kazneni zakon), člen 169 (2013)
Madžarska	Ne	
Irska	Ne	
Italija	Ne	
Litva	Ne	
Luksemburg	Ne/predlog zakona	Člen 289 predloga zakona št. 5908 iz leta 2008 predlaga obravnavo prisilne poroke kot kaznivo dejanje.
Latvija	Ne	
Malta	Ne/predlog zakona	Predlog obravnave prisilne poroke kot kaznivega dejanja je vključen v predlog zakona 27 iz leta 2013 (Kazenski zakonik, sprememba št. 6). Predlog je bil v letu 2013 objavljen v Uradnem listu.
Nizozemska	Ne	
Poljska	Ne	
Portugalska	Ne	
Romunija	Ne	
Švedska	Ne	
Slovenija	Ne	
Slovaška	Ne	
Velika Britanija	Da	Zakon o asocialnem vedenju, kriminalu in policiji (Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act 2014): člen 121 (Anglija in Wales) in člen 122 (Škotska).

Vir: Povzeto in prilagojeno po FRA (2014).

Izbrani primeri zakonodajnih ureditev prisilnih porok:

Velika Britanija

V Veliki Britaniji so se problematike prisilnih porok prvič dotaknili znotraj Zakona o družinskem pravu (*Family Law Act 1996*) leta 2007, kjer so predstavili odredbo o izvajanju zaščite pred prisilno poroko v Angliji in Walesu, korak dlje pa so naredili leta 2011, ko so sprejeli sklep, da bodo prisilne poroke definirali kot posebno obliko nasilja. Za ta korak so se odločili v prvi vrsti z namenom, da dobijo ustrezno pravno podlago za kaznovanje storilcev, ter tudi, da izpolnijo mednarodne obveznosti do Istanbulske konvencije, ki jo je Velika Britanija podpisala leta 2012. V letu 2014 so v Zakon o antisocialnem vedenju, kriminalu in policijski dejavnosti (v angl. *The Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act 2014*, part 10) nato tudi vključili prisilne poroke.

(1) Oseba po tem zakonu⁵⁰ v Angliji in Walesu stori kaznivo dejanje:

- (a) kadar s pomočjo nasilja, groženj ali kakšne druge oblike prisile namenoma prisili drugo osebo, da sklene zakonsko zvezo, in
- (b) kadar obstaja prepričanje, da je do sklenitve zakonske zveze prišlo brez svobodnega in popolnega strinjanja druge osebe.

(2) Ob upoštevanju žrtve, ki ni zmožna privoliti v zakon, za kaznivo dejanje opisano v odstavku (1) šteje kakršno koli dejanje, ki je izvršeno z namenom, da žrtev vstopi v zakon (ne glede na to, ali dejanje vsebuje nasilje, grožnje ali katero koli drugo obliko prisile).

(3) Oseba po tem zakonu v Angliji in Walesu stori kaznivo dejanje:

- (a) kadar izvede kakršnokoli obliko prevare z namenom, da bi druga oseba zapustila Združeno kraljestvo;
- (b) kadar namerava drugo osebo podvreči dejanju na območju izven Združenega kraljestva, ki velja kot kaznivo dejanje pod odstavkom (1). Enako velja, če bi bila žrtev v Angliji ali Walesu.

(4) Poroka pomeni katerokoli obliko verskega ali civilnega obreda poročanja (ki bodisi je ali ni pravno zavezujoč).

(5) Osebe, ki »so nezmožne odločanja«, so določene v Zakonu o duševnem zdravju (*Mental Capacity Act 2005*).

(6) Ni pomembno, ali je dejanje, omenjeno v odstavku (1) (a) usmerjeno v žrtev prekrška pod tem odstavkom ali v katero drugo osebo.

(7) Oseba stori kaznivo dejanje pod pododstavkih (1) ali (3) le, kadar v času izvedbe navajanja:

(a) oseba ali žrtev ali obe živita v Angliji ali Walesu;

(b) niti oseba niti žrtev nista v Angliji ali Walesu, vendar pa ima vsaj eden od njiju stalno prebivališče v Angliji ali Walesu;

(c) nista niti oseba niti žrtev v Združenem kraljestvu, vendar je vsaj ena od njiju državljan Združenega kraljestva.

(9) Oseba, ki stori kaznivo dejanje v skladu s tem odstavkom, je lahko:

(a) obsojena po skrajšanem postopku na zaporno kazen za obdobje, ki ne presega 12 mesecev, ali na denarno kazen ali oboje;

---

⁵⁰ Prevedeno iz angleškega jezika ter povzeto. Za original glej: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/12/part/10/enacted> (dostopno dne 17. 2. 2015).

(b) obsojena po obtožbi na podlagi obtožnice na zaporno kazen, ki ne presega 7 let zavora.

Hrvaška

Hrvaški Kazenski zakonik (2013) navaja, da

- (1) se tistega, ki prisili drugo osebo k sklenitvi zakonske zveze, kaznuje z zaporno kaznijo od šestih mesecev do petih let;
- (2) se tistega, ki odpelje osebo v tujino (v drugo državo) z namenom prisile k zakonski zvezi, kaznuje z zaporno kaznijo do treh let⁵¹.

Nemčija

Nemški Kazenski zakonik (2011, člen 237) navaja:

- (1) Oseba, ki drugo osebo protipravno z uporabo nasilja ali groženj sili v sklenitev zakonske zveze, se kaznuje z odvzemom prostosti od šestih mesecev do petih let. Dejanje je protipravno, če je razvidna nedopustna uporaba nasilja ali grožnje za dosego postavljenega cilja.
- (2) Prav tako se kaznuje oseba, ki pri zagrešitvi dejanja opisanega v prvem odstavku, osebo z uporabo nasilja, grožnje ali s prevaro prepelje ali jo pripravi, da se poda v območje izven prostorske veljavnosti tega zakona ali jo ovira pri vrnitvi iz tega kraja.
- (3) Poskus je kazniv.
- (4) V srednje resnih primerih je kazen odvzem prostosti do treh let ali denarna kazen⁵².

---

⁵¹ Prevedeno iz hrvaškega jezika. Za original glej: <http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (dostopno dne 17. 2. 2015).

⁵² Prevedeno iz nemškega jezika. Za original glej: <http://dejure.org/gesetze/StGB/237.html> (dostopno dne 17. 2. 2015).

Priloga 5: Pregled izobraževanj in usposabljanj

Po naših zbranih podatkih so bila v Sloveniji v zadnjih petih letih izvedena naslednja izobraževanja oziroma usposabljanja, ki so se v svojih vsebinah dotikala romske tematike (in na določenih mestih tudi neposredno problematike romskih porok):

Izvajalec	Leto	Vsebina	Ciljne skupine
Društvo Ključ	2009	Izvedena so bila štiri izobraževanja na temo trgovine z ljudmi (problematika romskih porok je bila vključena v vsako od teh izobraževanj)	sodniki in državni tožilci (izobraževanja za omenjeno ciljno skupino je bilo organizirano v sodelovanju z Ministrstvom za pravosodje, Centrom za izobraževanje v pravosodju) mednarodne policijske enote ravnatelji OŠ v okviru Šole za ravnatelje kriminalisti in tožilci (redno vsakoletno izobraževanje v Gotenici)
	2010	Izvedeni sta bili dve izobraževanju na temo trgovine z ljudmi (vključno s problematiko romskih porok)	zaposleni z OŠ in SŠ (v organizaciji MIZŠ) kriminalisti in tožilci (redno vsakoletno izobraževanje v Gotenici)
	2011	Skupaj je bilo izvedenih 18 izobraževanj oziroma usposabljanj (tudi več dnevni) na temo trgovine z ljudmi (vključno s problematiko romskih porok)	strokovni delavci, zaposleni na področju vzgoje in izobraževanja (večdnevna usposabljanja o krepitevi kompetenc za preprečevanje nasilja so bila izvedena v okviru organizacije MIZŠ) kriminalisti in tožilci (redno vsakoletno izobraževanje v Gotenici) prostovoljci TOM telefona (izvedeno v soorganizaciji MNZ) zaposlene v mreži varnih hiš in materinskih domov strokovni delavci, zaposleni na področju vzgoje in izobraževanja, ter širša laična javnost (izobraževanje je bilo izvedeno v okviru delavnic "Vzgoja za kulturo nenasilja" Kulturno vzgojnega in humanističnega programa Cankarjevega doma)
	2012	Izvedena so bila štiri izobraževanja (tudi večdnevna) na temo trgovine z ljudmi (problematika romskih porok je bila vključena v vsako od teh izobraževanj)	strokovni delavci, zaposleni na področju vzgoje in izobraževanja (večdnevna usposabljanja o krepitevi kompetenc za preprečevanje nasilja so bila izvedena v okviru organizacije MIZŠ) kriminalisti in tožilci (redno vsakoletno izobraževanje v Gotenici)
	2013	Izvedena so bila štiri izobraževanja na temo trgovine z ljudmi (problematika romskih porok je bila vključena v vsako od teh izobraževanj)	zaposleni z OŠ in SŠ strokovni delavci CSD kazenski sodniki in državni tožilci kriminalisti in tožilci (redno vsakoletno izobraževanje v Gotenici)
2014	Izvedena so bila tri izobraževanja na temo trgovine z ljudmi (vključno s problematiko romskih porok)	strokovni delavci CSD (eno od izobraževanj je potekalo v okviru organizacije Socialne zbornice Slovenije) zaposleni v NVO kriminalisti, tožilci, delavci Azilnega doma, Centra za tujce, kazenski sodniki (redno vsakoletno izobraževanje v	

Izvajalec	Leto	Vsebina	Ciljne skupine
			Gotenici)
Policija ⁵³	2009	10 usposabljanj s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije	policisti
	2010	16 dvodnevni usposabljanj s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije	policisti
	2011	15 dvodnevni usposabljanj s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije; trije tečaji romskega jezika in en tečaj albanskega jezika	policisti širša strokovna javnost
	2012	10 usposabljanj s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije; nadaljevalni tečaj albanskega jezika in tečaj romskega jezika	policisti
	2013	10 usposabljanj s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije	policisti
	2014	6 usposabljanj (do oddaje končnega poročila) s področja romske tematike z namenom preprečevanja diskriminacije	policisti
		V okviru projekta SKUPA-J je bilo pod naslovom "Osveščanje javnih uslužbencev, Romov in splošne javnosti" z namenom premagovanja socialnih ovir in izboljšanja sobivanja izvedenih 15 usposabljanj	
Socialna zbornica Slovenije	2011	Dvodnevno izobraževanje z naslovom "Delo na področju nasilja z osebami brez državljanstva in Romi".	strokovni delavci s CSD, psihologi in pedagogi
Društvo Mozaik	2014	Interno izobraževanje o prisilnih porokah	zaposleni z NVO, ki deluje na področju nasilja

Poleg zgoraj navedenih izobraževanj in usposabljanj so se v zadnjih petih letih odvijali še posveti o romski tematiki: Društvo Mozaik je v letu 2010 za predstavnike NVO in vladnih služb organiziralo posvet o težavah romskih otrok v izobraževanju; v letu 2013 je Socialna zbornica Slovenije pripravila posvet s predstavitvijo primerov dobrih praks na področju dela z Romi s ciljem poenotiti strokovno delo

⁵³ Vsa navedena izobraževanja in usposabljanja so bila izvedena v okviru programa za delo v multikulturni skupnosti, ki jih policija izvaja kot redno dejavnost pod imenom "Zavedanje stereotipov, obvladovanje predsodkov in preprečevanje diskriminacije v multikulturni družbi". Med drugimi so se ta izobraževanja dotaknila tudi tematike romskih porok. Pri usposabljanju aktivno sodelujejo tudi pripadniki drugih etničnih skupnosti.

CSD. Izvedla ga je v sodelovanju s FSD, skupino strokovnih delavcev CSD in pripadniki romskih skupnosti, namenjen pa je bil strokovnim delavcem ter direktorjem CSD in romskim skupnostim; Društvo Ključ je v letu 2013 organiziralo dva posveta - en regijski posvet strokovnih delavcev s CSD iz celjske regije, zaposlenih na področju obravnave nasilja v družini, šolskih svetovalnih delavcev in predstavnikov NVO ter drug posvet za svetovalne delavce srednjih šol MOL.